

АРХИТЕКТУРА

Списание
за архитектурно творчество,
архитектурна теория
и критика

2024/5-6

ВИТОША ВРЕМЕ ЗА РЕШЕНИЯ

ИЗДАНИЕ НА СЪЮЗА НА
АРХИТЕКТИТЕ В БЪЛГАРИЯ

Местообитаването на един човек не е само неговият дом, работно място, квартал или град. То е неделимо свързано със заобикалящата го природа, с това, което вижда, вдигайки поглед напред и нагоре.

Планината Витоша не е нито от най-големите или най-високите, но може би именно затова тя още от древността е привличала човека към себе си. В подножието ѝ през вековете е създаден пръстен от устойчиви във времето поселения със специфичен бит, култура и фолклор, в които тя е възвеличена. Станала е и религиозен пристан на множество манастири, част от Софийската Света гора.

Използвана столетия предимно като източник на храна и материали, в унисон с модерните философски течения на XX век на планината започва да се гледа и като място за здраве и дълголетие, което трябва да бъде възстановявано и съхранено.

Този брой е посветен на НЕЯ, от която за шопа „по високо нема“. Чиято деветдесетгодишна от обявяването за Национален парк честваме днес.

В него вървим с първите стъпки на „смелите излети до Владая“ и знаменития поход на близо 300 туристи, водени от Алеко Константинов към Черни връх, поставяйки началото на организирания туризъм в България. Четем за: първите документиран мерки за опазване на дивеча и борбата с браконьерството; първите заповеди, забраняващи лова на сърни, елени, кошутки, диви кози, фазани и глухари на територията на Витоша и Софийски окръг, за изпълнението на които е трябвало да се погрижат околийските началници, градските и селските кметове с помощта на полицейските, горските и общинските стражари.

Проследяваме развитието на нормативната уредба от първия Закон за горите и Закона за отчуждаване на недвижимото имущество за държавна и обществена полза, за да се осигури чрез ново залесяване на изсечените терени основният и единствен водоизточник на софийското население и качеството на въздуха. Основаването на Съюза за защита на родната природа, чиито инициативи довеждат до обявяване на Национален парк „Витоша“, създаването на Наредбата-закон за защита на родната природа и Правилника за прилагането ѝ.

Спираме се на плановете за устройство и управление, събрали знанията и опита на водещи проектантски, научноизследователски и специализирани институти и организации, търсещи разумния баланс между рекреационното ползване и дейностите по опазване на биологичното и ландшафтното разнообразие на Парка, довели до голямото му развитие за отгих и спорт на трудещите се и младежта.

Не сме пропуснали неуспешните опити, за съжаление, за провеждане на няколко зимни олимпиади, продиктувани от близостта на планината със София, и днешния ден на ски спорта, колоезденето и туризма по склоновете ѝ.

Накрая публикуваме икономически анализ и препоръки за бъдещето на планината Витоша като капитал и ресурс за благоденствие и по-добър живот на всички нас.

арх. Евгения Кукушева

АРХИТЕКТУРА

5 - 6
2024

Списание
за архитектурно творчество,
архитектурна теория и критика
ГОДИНА СЕДЕМДЕСЕТ И ПЪРВА

Издание на Съюза на архитектите в България.
Списание "Архитектура" е включено в националния референтен
списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране
на НАЦИД.

Тираж: 1000

Адрес: 1504 София, ул. „Кракра“ 11, e-mail: sab@bularch.org, www.bularch.eu
ISSN 0324-1254

Издателски съвет:

арх. Илиян Николов – Председател
чл.-кор. проф. арх. Атанас Ковачев г.а.н.
проф. г-р. арх. Валери Иванов
проф. г-р. арх. Георгий Станишев
проф. г-р. инж. арх. Пеньо Столаров
проф. г-р. арх. Александър Слаев
доц. г-р. ланд.-арх. Веляна Найденова
г-р. арх. Анета Славова
г-р. арх. Мария Диамандиева
г-р. арх. Анета Василева

Отговорен редактор на броя: арх. Евгения Кукушева

Преглед и дизайн: РА „Яйцето“, office@theegg.bg

Коректор на броя: Лора Султанова

Печат: Спектър АД

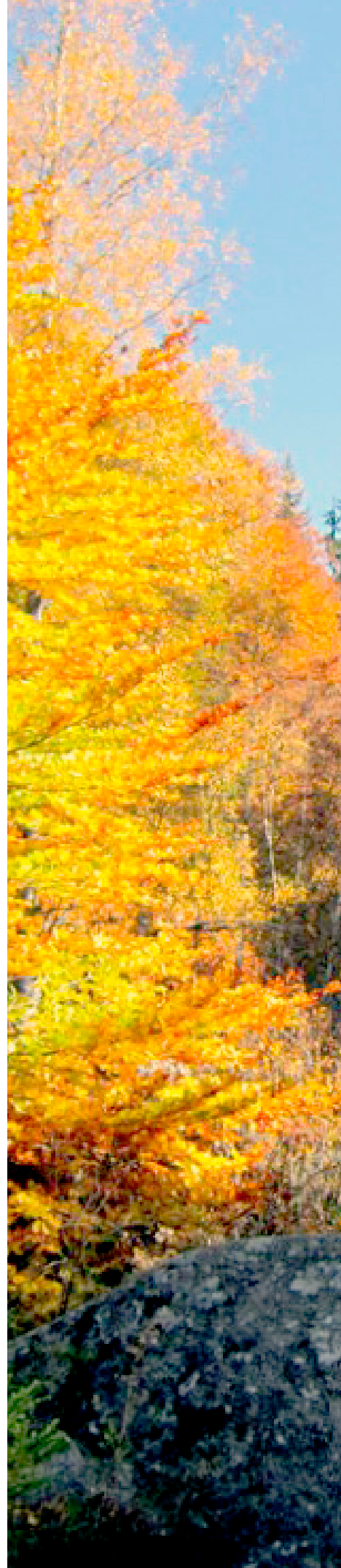
Първа и четвърта корица: София и планината Витоша, снимки Г. Бонев

Втора корица: Карта на Витоша

Трета корица: Картини от Витоша на Пламен Вълчев

- 4** ОТ ПЪРВИТЕ СЪПКИ ДО ОЛИМПИАДА 1992
- 5** ПЪРВИ СЪПКИ ЗА ОПАЗВАНЕ НА ВИТОШКАТА ПРИРОДА
арх. Евгения Кукушева
- 15** НАРОДЕН ПАРК ВИТОША
арх. Делчо Сугарев
- 28** НАРОДЕН ПАРК ВИТОША
арх. Константин Масларски
- 36** КАНДИДАТУРАТА НА БЪЛГАРИЯ ЗА ЗИМНА ОЛИМПИАДА
арх. Евгения Кукушева
- 45** ЛИЧНА ПОЗИЦИЯ
- 46** ОТ ВИТОША ПО-ВИСОКО НЕМА
арх. Петър Диков

СЪДЪРЖАНИЕ

АРХИТЕКТУРА

Списание
за архитектурно творчество,
архитектурна теория и критика
ГОДИНА СЕДЕМДЕСЕТ И ПЪРВА

5 - 6
2024

СЪДЪРЖАНИЕ

НОРМАТИВНА ОСНОВА, УПРАВЛЕНИЕ, ЗАЩИТА НА ПРИРОДАТА НА ПП „ВИТОША“	53
ПРАВЕН РЕЖИМ И ПРОБЛЕМИ <i>Борис Милчев</i>	54
УПРАВЛЕНИЕ <i>инж. гор. с-во Димитър Стоев</i>	62
КОНСЕРВАЦИОННИ СТОЙНОСТИ <i>Тома Белев</i>	74
УСТРОЙСТВО, СПОРТ, ТУРИЗЪМ	86
УСТРОЙСТВОТО НА ТЕРИТОРИЯТА НА ВИТОША – МНОГО ПРОБЛЕМИ И МАЛКО РЕШЕНИЯ <i>арх. Снежана Станоева</i>	86
РАЗВИТИЕ НА ОТДИХ, ТУРИЗЪМ И СПОРТ В ОБХВАТА НА ПЛАНИНАТА ВИТОША <i>арх. Емил Леков</i>	94
ДЕТСКИ СКИ И СНОУБОРД УЧИЛИЩА НА ВИТОША – ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ <i>Марина Шойлева-Тепавичарова</i>	106
ВИТОША – ПЛАНИНАТА, КОЯТО ЧАКА СВОЕТО ВЪЗРАЖДАНЕ <i>Венцислав Венев</i>	114
ФИНАНСИРАНЕ	123
ВИТОШКИ ЗАДРЪСТВАНИЯ <i>доц. д-р Красен Станчев</i>	124

*Източниците на илюстрациите не са упоменати, когато са на автора.
*Текстовете на английски език са на авторите на статиите.

Феликс Каниц / Felix Kanitz

Йозеф Обербауер / Joseph Oberbauer

Атанас Михов / Atanas Mihov

ПЪРВИ СЪПКИ ЗА ОПАЗВАНЕ НА ВИТОШКАТА ПРИРОДА

Първите крачки на българските туристи по Витошките подножия са извършени. Иван Вазов пише за „смелите излети до Владая“, а други разказват с неописуем възторг за „възкачването си до Бялата вода“. Поради непосредствената си близост до града Витоша се превръща в предпочитано място за отдих на все по-многобройното столично население. На 27 август 1895 г. се извършва знаменитият поход на близо 300 туристи, водени от Алеко Константинов към Черни връх. Походът поставя началото на организирания туризъм в България. Шест години по-късно на Витоша е поставена и първата туристическа маркировка – указателен знак в близост до Драгалевския манастир, сочещ пътя към Черни връх.

В началото на XX век се зараждат и започват да се развиват пешеходният, ски туризъм и алпинизмът. Започва изграждането и на първите хижи: „Алеко“, „Фонфон“, „Кумата“, „Селимица“ и „Камен дел“. Те стават основа за развитие на масовия туризъм в планината – хиляди хора излизат в почивните дни там. През 1923 г. се създава и първата група за планинско спасяване – предшественик на създадената през 1933 г. Планинска спасителна служба.

Първите документирани мерки за опазване на дивеча и борба с браконьерството на Витоша датират от края на XIX век. През 1893 г. Софийското окръжно управление издава заповеди, с които забранява лова на сърни, елени, кошути диви кози, фазани и глухари на територията на Витоша и Софийски окръг. Нарушителите подлежат на наказания съгласно тогава действащите закони, а за изпълнението на забраната трябвало да се погрижат околийските началници, градските и селските кметове с помощта на полицейските, горските и общинските стражари.

Още в началото на XX век е оценено значението на витошките торфища за пълноводието на реките – основен и единствен тогава водозточник на софийското население. За пълноводието на реките и за качеството на въздуха са от значение и горите, които през онези години били изсичани масово от собствениците им за създаване на пасища. Сравнянето с този

проблем налагало частните имоти да бъдат отчуждени в полза на държавата и тя да предприеме дейности по залесяване на обезлесените витошки територии. С указ № 66 от 14 март 1903 г. на княз Фердинанд се разпорежда частните имоти около Владайска река да бъдат отчуждени в полза на държавата, за да се запазят водите от замърсяване. За съжаление това не се е случило поради липсата на твърда позиция от страна на Софийската управа при отчуждаване на имотите.

В началото на 1926 г. започва процедура по отчуждаване на високите части на Витоша в полза на държавата. Този процес се извършва съгласно Закона за горите, Закона за отчуждаване на недвижимо имущество за държавна и обществена полза и в изпълнение на Постановление на Министерския съвет от 13 март 1926 г. Териториите са оценявани от специална оценителна комисия и заплатени на собствениците им от Държавното съкровище. През 1927 г. са отчуждени пасищата в местността Шеовица (землище на с. Железница), в м. Златните мостове (землище на с. Владая), в м. Катунца и м. Купена (землище на с. Бистрица) и др.

През 20-те години на миналия век се обръща все по-голямо внимание на българската природа и се предприемат действия за опазването ѝ. Възниква идеята за създаване на организация, която да се грижи за това. През 1928 г. се създава Съюз за защита на рогната природа. Инициативата е на Дружеството на българските лесовъди. Още през 1926 г. са изпратени писма до различни организации с покана да определят свои представители в бъдещата организация. Съгласието си дават Българското туристическо дружество и Юношеският туристически съюз, Българското ботаническо дружество и Българското природоизпитателно дружество, Българската ловна организация, Българското геологическо и ботаническо дружество. През 1929 г. в съюза се включва и Българският рибарски съюз, а на 26 септември 1938 г., десет години след основаването на съюза, негов „Почетен покровител“ става цар Борис III.

Съюзът за защита на рогната природа развива активна дейност. Още през първите години

ДВ Бр. 148/1934

МИНИСТЕРСТВО НА НАРОДНОТО СТОЯНИСТВО
Дирекция на природните богатства
Отделение за горите, лова и рибарството

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

№ IIIa 15422

на основание чл. 26 от закона за горите, протокол № 1003 от 12 септември 1934 година, на комисията, назначена със заповед № 1524 от 9 август 1934 година, решението на постоянния горски съвет № 6 от 9 февруари 1933 година и докладната записка № IIIa 15421 от 27 октомври 1934 година,

П о с т а н о в л е н и е:

1. Да се обявят за строго-охранителен периметър и да се обявят за резерватите в него, горите и пасищата-пашази в мун. окръг "Витоша", в следните граници:

От в. "Черни връх" 2285 м. северозападно до в. "Уструджи дол" до в. "Самара" 2146 м. по билото на "..." който горски път не стига до местостта "Трите калъци" северно по хоризонтала на височина достига до в. "Селвърца" и до "Ръбоестата скала" през върха "Тригла" на изток на в. "..." по хребета излизва на пъщата "Тригла-Тред" 1702 м.

Гр. София, 27 октомври 1934 година

Иван Митовски
с оригинал

Министър: К. Вондлев

Постановление III/1934 г. на МНС, архив ПП „Витоша“ / Decree III/1934 of the MNE, Vitosha NP archive

УКАЗЪ

№ 19

НИС БОРИСЪ III

СЪ БОЖИЯ МИЛОСТЪ И НАРОДНАТА БОЯ

ЦАРЬ НА БЪЛГАРИТЪ

По предложение на Нашия Министъръ на земедѣлието и държавнитѣ имоти, направено Намъ съ доклада му, подъ № 14.302. отъ 29. VII. 1937 година,

ПОСТАНОВИХМЕ И ПОСТАНОВЯВАМЕ:

I. Одобряваме следния

П Р А В И Л Н И К Ъ

въ сила за прилагане Наредбата-законъ за зашеждането му въ "Държа- / утвърдена съ указъ № 81 отъ Държавенъ Вестникъ бр. 0 на настоящия указъ възлагаме на Земедѣлието и държавнитѣ имоти.

Издаденъ въ София на 30. VII. 1937 г.

МИНИСТЪРЪ НА ЗЕМЕДѢЛИЕТО И
ДЪРЖАВНИТѢ ИМОТИ:

УКАЗЪ

№ 53

НИКЪ БОРИСЪ III

СЪ БОЖИЯ МИЛОСТЪ И НАРОДНАТА БОЯ

ЦАРЪ НА БЪЛГАРИТЪ

По предложение на Нашия Министъръ на земеделieto и държавнитѣ имоти, направено Намъ съ доклада му, подъ № 2335 отъ ... 23 XII 1938 ... 1938 година,

ПОСТАНОВИХМЕ И ПОСТАНОВЯВАМЕ:

I. Одобряваме следния закон за защита на

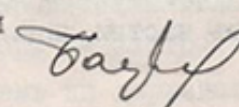
П Р А В И Л Н И КЪ "Парникъ" брой 59 отъ

за Народния паркъ "Витоша" и вѣнчане закона за защита на брой 142 отъ 5.VII.1937 год. и

I. Предметъ на народнияето му съ указъ и обнародването му

§ 1. - Съгласно обнародването на настоящия указъ възлагаме на Нашия год., пос-медълието и държавнитѣ имоти.

Издаденъ въ ... на ... 24. XII 1938

Министъръ на земеделieto и държавнитѣ имоти :

след създаването си неговите членове изнасят множество сказки и беседи в столицата и провинциалните градове. Съюзът, под председателството на проф. г-р Стефан Петков, получава и предлага за обявяване първите български защитени територии: паркът „Витоша“ с двата резервата „Бистришко бранище“ и „Торфено бранище“, резерватите „Парангалица“ в Рила и „Горна Еленица – Силкосия“ в Странджа. Съюзът изготвя и проекти на Наредбата-закон за защита на родната природа и Правилника за прилагането ѝ.

Идеята за създаване на първия в България национален парк е пак на Съюза за защита на родната природа. На негово заседание, състояло се на 22 април 1932 г. е представен отчет за работата му през изминалата година. В протокола е документирано намерението на Съюза да предложи на Министерството на земеделието и държавните имоти да бъде обявен Национален парк „Витоша“ във високата част на планината. Тези намерения се реализират и в отговор на това предложение се сформира специална комисия. В свое писмо от 7 юли 1933 г. Отделението за горите и лова към Министерството на лова и държавните имоти възлага на Бюрото по укрепяване на пороищата и залесяването да съдейства на Комисията при определянето на границите на парка. На 12 септември 1934 г. (протокол № 1695) Комисията към Министерството на народното стопанство решава да бъде обявен „строго охранителен периметър и национален парк във Витоша“.

На базата на този протокол Постановление № 15422 от 27.10.1934 г. (ДВ, бр. 178 от 1934 г.) на Министерството на народното стопанство върху площ от 6410 ха се обявяват за строго охранителен периметър и национален парк с резерватите в него, горите и ялъците в планината Витоша, в описаните в постановлението граници. Фактически Националният парк се обявява под формата на строго охранителен периметър по смисъла и по реда на чл. 26 от тогавашния Закон за горите, тъй като по онова време не е имало специален природозащитен закон.

С Указ № 81 от 26.02.1936 г. (ДВ, бр. 59 от 16.03.36 г.) на цар Борис III се одобрява Наредба-закон за защита на родната природа. Това е първият природозащитен закон в България, с който се регламентират четири категории, под формата на които се обявяват и опазват защитени места в страната: бранища, народни паркове, природни паметници и природноисторически места. Правото на обявяване на такива обекти се делегира на министъра на земеделието и държавните имоти.

С правилника за прилагане на Наредбата-закон за защита на родната природа, одобрена с Указ № 19 от 30.06.1937 г. (ДВ, бр. 142 от 05.07.37 г.) на

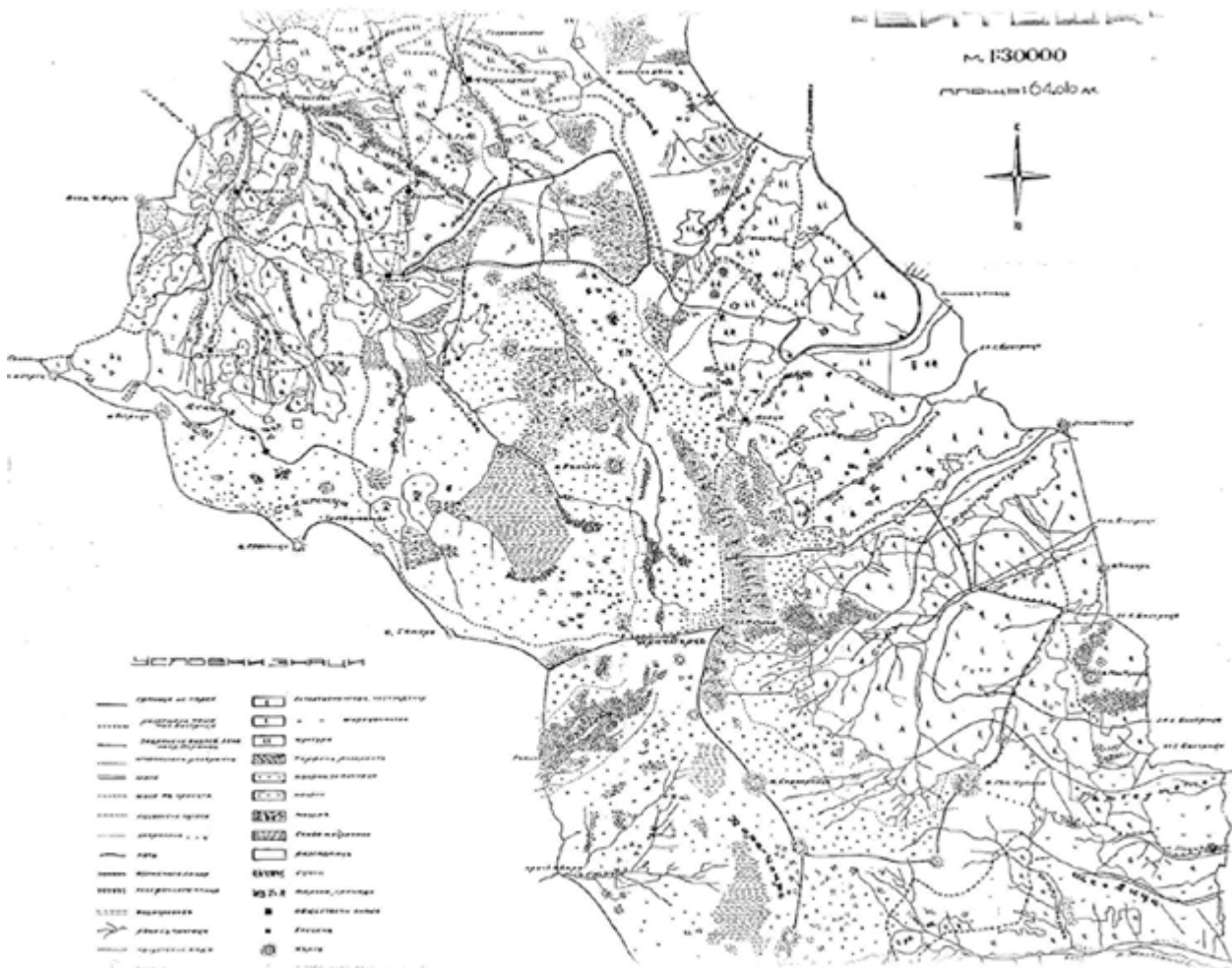
цар Борис III, се доразвиват и допълват постановките на закона, като горните четири категории се групират под понятието „защитени места“. Управлението на защитените места се делегира на Министерството на земеделието и държавните имоти или на местните горски служби в зависимост от големината и значението им.

Работата по изработването на първия правилник на парк Витоша започва повече от година преди обявяването му. С Указ № 53 на цар Борис III от 24.12.1938 г., по предложение на министъра на земеделието и държавните имоти и съгласно Закона за защита на родната природа е одобрен Правилникът на Народния парк „Витоша“ и включените в него бранища. В правилника са описани и границите на парка и на двете бранища в него – Бистришко и Торфено. Описани са подробно забранените и позволените дейности. Определен е режимът на хижите в границите му. Основните забрани, залегнали в Правилника, са актуални и днес: паленето на огън извън определените места, преследването и уловът на животни, увреждането на растителността, замърсяването на водите, повреждането на скалните образувания. Управлението и охраната на Народния парк е поверено на управител лесовъд с висше образование и помощен персонал – лесничей, землемери, горски пазачи и грузи.

На първата карта на Народен парк „Витоша“, изработена през 1938 г. са обозначени и границите на бранищата в него, върховете, реките, морените, чешмите и хижите.

През първите 4 години от обявяването на парка са издадени карти на Народен парк „Витоша“: в М 1:5000, 1:20 000 и 1:30 000. Проучват се възможностите за телефонизация на по-важните хижи. Дават се български имена на местностите. През 1940 г. се изработва и влиза в сила Правилник за строежите на Витоша. В него се определят местата в парка и околностите му, където се допуска строителство, както и условията, при които строежът се разрешава.

Д-р Божко Ковачевски пише в сборника „Алеко“ – „...Още Алеко е имал идеята да се направи подслон на Витоша, за което едва през май 1904 г. съществуващото вече 4 години туристическо дружество взема мерки за изграждането на една хижа на Витоша. Основава се фонд при софийското дружество, за която цел на следната година се използват приходите от уредения увеселителен влак до Варна. Същата година на 5 август се устройва един голям излет до Черни връх и на следния ден, 6 август, се полага основният камък на една туристическа хижа. Камъкът е бил положен в местността Капакливец на 2100 метра. Хубавата инициатива, за жалост, не е могла да се осъществи, идеята заглъхнала и дори днес не може да се определи с положителност къде е бил поставен основният камък.“

Първа карта на НП „Витоша“, М 130 000, 1938 г, архив ПП „Витоша“
 First map of Vitosha NP, M 130,000, 1938, Vitosha NP archive

Членовете на туристическото дружество „Алеко Константинов“, вдъхновени от недовършеното дело на Щастливеца, поради липсата на средства в началото, а после и войните спират тази инициатива. След близо две десетилетия идеята отново се възражда. Строежът на хижата започва през юни 1922 г. в местността Дервишка бачия, северно от Резньовите. Строителството продължава през лятото на следващата година и на 3 август 1924 г. е завършена и тържествено осветена „в присъствието на няколко хиляден свят. Струва 500, 000 лв., въвн от многото подарени материали и от безвъзмездния труд, който положиха дружествените членове по строежа и главно по пренасяне на гръб на материалите... Хижата е открита през цялата година и достъпна за всички – членове и нечленове. Събира се малка такса за геноувка и ношувка. Има постоянен пазач. За ориентиране на заблудилите се из мъглите и нощната тъмнина туристи, при хижата има сигнална камбана, подарена от излетната група „Клекъ“ (Павел Делирадев, очерк „Витоша“ 1926 г.).

„Към хижа „Алеко“ се възлиза от почти всички

страни: Драгалевци, Симеоново, Владая, Княжево и Бистрица. Самата хижа служи за изходен пункт към Черни връх, Купена, Селимица и др. Тя има също голямо значение за ски туризма, поради това, че се намира в непосредствена близост с Витошкото плато – едно удобно място за ски излети“ (д-р Божко Ковачевски).

При построяването си хижа „Алеко“ представлява двуетажна каменна постройка с площ 185 кв. м. На долния етаж има широка веранда, водеща към обширен салон, а горният етаж е приспособен за спални. Новопостроената хижа от година на година привлича все по-голям брой излетници и понякога се оказва малка да побере всички гости. Това налага да бъде разширена. През лятото на 1934 г. се изгражда долната част на западното крило, а на следващата година и горната му част. Така капацитетът за ношувка в хижата се увеличава двойно. Съвсем скоро хижа „Алеко“ е водоснабдена и електрифицирана. През следващите десетилетия претърпява няколко преустройства и разширения, запазвайки и досега непроменен архитектурния си стил. Събира всяка година туристи от ця-

Излет на Витоша 1932 г. / Trip to Vitosha 1932

лата страна, организирани от туристически дружества, за да изкачат заедно Черни връх, отдавайки почит на основателя на българския туризъм Алеко Константинов.

След края на Първата световна война наред с грижата за опазване на българската природа се възражда и развива туристическото движение. Основна заслуга за изграждане на първите хижи и заслони в страната имат Българският туристически съюз (БТС) и Юношеският туристически съюз (ЮТС). Почти в същото време когато започва строежът на хижа „Алеко“, членовете на ЮТС започват изграждането на хижа „Златните мостове“, наречена впоследствие на един от учредителите на ЮТС и пръв инициатор за появата ѝ – Крум Новakov – Кумата. Хижа „Кумата“ е изградена през 1926 г. в южния край на м. Боерица, сред изголистна гора. През 1956 г., след силен смерч, тя е отчасти разрушена и впоследствие възстановена.

Хижа „Фонфон“ (1926 г.) в м. Златните мостове била построена от група софийски туристи, които на шега наричали себе си „фонфони“. Първоначално тя е можела да подслони едва 10

души. След 30-те и 40-те години била разширена до внушителна сграда от камък и дърво. Оцеляла до 60-те години, когато била изпепелена от огромен пожар и никога не била възстановена.

Горският дом „Боерица“ е построен 1926-1929 г. В близост до него имало разсадник, служещ за залесяване на планината и развъдник за пастърва с помещения за научни изследвания.

Хижа „Планинец“ е построена 1927 г. от едноименното дружество.

През 1930 г. са построени хижа „Момина скала“, като в изграждането се включват членовете на княжеския клон на ЮТС, и хижа „Селимица“ от пернишкото туристическо дружество. Около нея имало алпинеум и рибарник. Следват хижите „Еделвайс“ (1934) и „Тинтява“ (1935) от чиновническото дружество на БНБ в модерен за времето си стил на 4 етажа, с 40 стаи, бани и ресторанти. Хижа на наблюдателница на „Черни връх“ (1935) е изградена от дружество „Алеко Константинов“ с участието на над 300 души от София, Пазарджик и Самоков, с финансовата подкрепа на Софийската община,

*Землянка на мястото на хижа „Алеко“ 1920 г.
A dugout on the site of the „Aleko“ hut, 1920*

Хижа „Алеко“ 1923 г. / „Aleko“ hut, 1923

Хижа „Йоан Кукузел“ / „Ioan Kukuzel“ hut

Хижа „Кумата“ 1926 г. / „Kumata“ hut 1926

Централния метеорологичен институт и мини „Перник“. Хижа „Острица“ (1943) е старата х. „Брокс“.

Хижа „Средец“ (1941) е дело на софийски туристи, а „Бор“ (1943) – на такива от Българската земеделска банка.

В този период се издават и първите пътеводители от Павел Делирадев, инициатор за учредяването на пещерното сдружество.

На 13.11.1951 г. Министерският съвет приема Постановление № 1388, свързано с използването на народния парк за отдих и спорт на трудещите се и санитарно-охранителните зони на територията му. В свое писмо от 07.03.1952 г. Управлението на горското стопанство към Министерския съвет предлага на председателя на МС приемането на постановление за правилното стопанисване и управление на Витоша като народен парк. Идеята е паркът да се обособи като отделна стопанска единица с необходимия щат и задача опазването на флората, фауната, каменните реки, пещерите и водите, залесява-

нето и благоустрояването на територията.

На 22.12.1952 г. с Постановление на МС № 987 се утвърждава Планово задание за изработване на паркоустройствен и застроителен план на Народен парк „Витоша“. В него е предвидено НП „Витоша“ „да се изгради като база: а) за продължителен отдих на трудещите се; б) за физкултурна дейност на трудещите се; в) за масови излетни посещения на гражданството и г) за научно-изследователска и научно-възпитателна работа. В частта зелено строителство са предвидени ново залесяване в размер 5200 ха, откриване на 20 погледни места, създаване на 1 дендрариум и два алпинеума, създаване на 3 горски разсадника с обща площ 15 ха и др.

С ПМС № II-330 от 01.06.1953 г. се утвърждава идейният проект за устройството на Народен парк „Витоша“ и управлението му се прехвърля от държавата на Столична община.

Източник: Сборник „85 години Природен парк Витоша“, Юлия Михайлова - съставител, 2019 г.

Хижа „Фонфон“ 1926 г. / "Fonfon" hut 1926

Хижа „Селимица“ 1933 г. / "Selimitsa" hut 1933

Хижа „Момина скала“ 1938 г. / "Momina skala" hut, 1938

Хижа „Септември“ / "September" hut

FIRST STEPS TO PROTECT VITOSHA'S NATURE

arch. Evgenia Kukusheva

Due to its close proximity to the city, the Vitosha Mountain is becoming a favorite place for recreation of the increasingly numerous metropolitan population. On August 27, 1895, the famous march of nearly 300 tourists led by Aleko Konstantinov to Black Peak took place. The hike marked the beginning of organized tourism in Bulgaria. The construction of the first huts also began: "Aleko", "Fonfon", "Kumata", "Selimitsa" and "Kamen del".

The first documented measures to protect game and combat poaching on Vitosha date back to the end of the 19th century. Violators were subject to punishment according to the laws in force at the time, and the enforcement of the ban had to be ensured by district chiefs, town and village mayors with the help of police, forest and municipal guards.

The significance of the Vitosha peatlands and forests for the flood of the rivers - the main and only source of water for the Sofia population at the time - was assessed. Therefore, at the beginning of 1926, a procedure for the expropriation of the higher parts of Vitosha in favor of the state began.

In 1928, the Union for the Protection of Native Nature was established. On his proposal, on September 12, 1934 (protocol No. 1695), the Commission under the Ministry of National Economy decided to declare "a strictly guarded perimeter and a national park in Vitosha". The Ordinance-law for the protection of native nature, regulations for its implementation and other regulations follow.

НАРОДЕН ПАРК ВИТОША

Делчо Сугарев

Делчо Сугарев е роден на 22 декември 1905 г. в гр. Самоков.

Дипломира се през 1930 г. във Висшата специална школа по архитектура в Париж. През 1933 г. завършва Академията на Лувъра по история на изкуството, римска и византийска археология, а през 1936 г. – дипломация в Института за висши социални науки при Парижкия университет.

Член е на Върховния съвет на Международната федерация на архитектите пейзажисти (1937) и Международната академия на градините и пейзажа в Рим (1977), член-кореспондент на Международния комитет за исторически градини и пейзажи (1977).

Доцент във ВИАС (от 1951). През 1963 – 1970 г. е професор по градоустройство на Държавния университет в Рабат (Мароко).

Проектира градоустройствени планове, архитектурни и архитектурно-художествени обекти, паркове, участва в конкурси.

Носител на орден „Кирил и Методий“ I ст. (1977) и „НРБ“ II ст. (1985).

Като огромен купен се издига Витоша на юг от София, неразделно свързана с нея. Със своя мощен силует тя очертава фона на най-големите софийски магистрали (бул. “Руски”, бул. “Толбухин”, “бул. Сталин”) – зиме с блестящо бели, а пролет и лете с лилави и сини тонове, които непрекъснато се менят. Планината спира неблагоприятните ветрове, охлажда въздуха и прочиства атмосферата на София от пушеци и прах. Нейните поляни, долини, морени, плата и гори са любимо място за отгих и почивка.

До нашествието на турците Витоша е била изцяло покрита с вековни гори, буйни и пълноводни реки се стичали тогава от планината и напоявали обилно Софийско поле. Опустошаването на старите витошки гори започва през XVII и XVIII в. с развитието на рударската индустрия, която поглъщала големи количества дървен материал.

На север от Витоша се намира Софийското поле с 550 м. височина над морското равнище, на запад Димитровското поле с 750 м. височина над морското равнище и на юг Самоковското, което се издига близо 1000 м. над морското равнище. На изток р. Искър отделя Витоша от Лозенската планина, последната западна дипла на Средногорието. Владайската котловина

разделя Витоша от Люлин, посредством което се установяват витошките връзки с лабиринта на Крайще. На югоизток от Витоша се простира като нейно продължение Плана планина.

Хоризонталната плоскост на Витоша, според изчисленията на проф. Иширков, е 267 кв. км., от които само 161 кв. км. са определени за изработване на паркоустройствения проект.

Около ендезитния (крайния) пръстен на Витоша, върху терциерни или дилувиялни наноси се е образувал един истински наниз от селища, който заобикаля от всички страни планината. Витоша е била обитаема през всички исторически и предисторически епохи. В нейните недра са открити неолитни селища. През римско и византийско време, а още повече през средните векове, Витоша е служила за база на цяла система планински крепости, чиито развалини и до сега се наричат градища или калета. Някои от тези крепости са били изградени с цел да охраняват добива на злато и желязо, а други са били само стратегически.

През средните векове Витоша се е славила с около 40 големи и малки манастири. От тях до днес са оцелели само Драгалевския и Кладнишкия.

*Зелени площи в НП Витоша
Green areas in NP Vitosha*

Населението на подвитошките села се занимава предимно със земеделие и скотовъдство, допълнени с каменоделство.

Първите стъпки на българските туристи са направени по витошките върхове и скали.

Много по-късно Алеко Константинов основа първата туристическа хижа наречена по-късно „Алеко“, която стана главна база за опознаване на планината. В последните двадесет години бяха изградени и останалите хижи. Витоша стана достъпна за туристите и излетниците от София, превърна се в първостепенна база за усъвършенствването и развитието на ски спорта у нас. Така през последните години Витоша се посещава за един неделен ден, само през Княжево от 50,000 излетници.

Но въпреки непрекъснато увеличаващия се брой на излетниците Витоша все още остава непозната в по-голямата си част за хиляди столчани, поради липса на удобни превозни средства: половината от цялата ѝ територия изобщо не се посещава, а само за една

трета от нея може да се каже, че е снабдена с най-необходимите съоръжения за ски спорт и туризъм. При това удобствата на транспорта и близостта до София са наложили да се ползват най-вече местата между хижа „Тинтява“ и „Златните мостове“, които неделен ден са претоварени с туристи. За сметка на това други области, като Кикиш, Бистришка Витоша с „Резньовите“, „Скопарника“ и „Купените“ и цялата западна част почти не се посещават, главно поради липса на туристически почивни домове - хижи, заслони, хотели и почивни домове. На места, например около хижа „Тинтява“, се получи неправилно претоварване на парковата територия с много наблизко разположени и главно много масивни сгради. Самите строежи досега се извършваха без оглед на едно правилно и цялостно използване на планината.

Разрешение на генералния план

Композицията на проекта за превръщане на Витоша в народен парк е разрешена въз основа на конфигурацията на терена, на специфичния витошки пейзаж, климатическите особености на

ПП Витоша - зони и комуникация
NP Vitosha - zones and communication

различните раздели на планината, изискванията на транспорта и комуникацията, правилното разпределение на туристите и цялостното архитектурно-парково оформление на планината. Главна доминанта на парковата композиция естествено се явява Черни връх и около нея се изграждат центровете на планината и се насочват главните алеи.

Централната ос на композицията представлява подходът София – Драгалевци - хижа Алеко - Черни връх - най-близка връзка с планината и нейната главна доминанта.

С установяването на тази главна ос с. Драгалевци ще се развие като първостепенна база за подход към Витоша.

С оглед на най-целесъобразното използване на парковата територия за разнообразните форми на отдих, туризъм и културни занимания, същата се разделя на три зони:

а) нископланинска зона с обща граница 1100 м. надморска височина, които преминава на около 1200 м. при долината на р. Матница. Главно предназначение на тази зона е да служи за по-продъл-

жителен отдих, разполагане на почивни домове и съоръжения за физкултурна дейност.

б) среднопланинска зона с приблизителна горна граница 1800 м. надморска височина. Предназначението на тази зона е да служи за краткотраен отдих (2-3 дни) или масови едnodневни излети. С оглед на така поставената цел в тази зона се предвижда строеж на хижи, хотели, планински заслони, ски-бази и други.

в) високопланинска зона, разположена над среднопланинската зона. Предназначението на тази зона е да служи главно за туризъм и ски-спорт. В тази зона се предвиждат хижи, високопланински хотели, планински заслони и др.

Хижите и почивните домове се разпределят на групи (напр. група Алеко, която заема около 300 декара площ с: 5 броя хижи, разположени на разстояние около 1000 – 1500 м. една от друга). Самото място на хижите се определя така, че да не се вижда в едно зрително пространство повече от една сграда. Това се постига като се използват правилно теренните особености и зелесяването. Системата на групите позволява да се запази в по-голямата си част от планина-

та естественият пейзаж и от друга осигурява повечиняването на строителството и благоустройствените съоръжения. Между групите се предвиждат отделни хижи или заслони на разстояние около 1 час туристически път.

По брой на леглата сградите се разпределят както следва:

а) в нископланинската зона 5,000 легла в почивни домове за продължителен отгих;

б) в среднопланинската зона нови 1,300 легла в хижи и заслони за краткотраен отгих;

в) във високопланинската зона 1,500 легла в хижи, хотели и заслони за краткотраен отгих.

В територията на планината се предвиждат четири главни туристически центрове - Алеко, Тинтява, Златни мостове и Матница, и второстепенни излетни бази с отделни изолирани хижи на подходящи места.

Главните туристически центрове на планината се установяват на вече придобилите известност и утвърдени от опита места - Алеко, Златни мостове и Тинтява, като почивният център Матница, който се изгражда наново, се предвижда да бъде използван и като туристическа и излетна база. С обединяването на хижите и излетните съоръжения в цялостни ком-плекси се цели да се съсредоточат туристически бази върху определени територии, които да се развият със съответни съоръжения за масова физкултурна дейност (спортни площадки, ски писта и др.) от една страна, а от друга - да се запазят по-обширни части в планината без съоръжения, в които да остане незаसेгат естественият витошки пейзаж. От разпределението на сградите и съоръженията също се вижда, че предната част на планината, която е най-близо до София "се използва главно за туризъм. По-голямата част от почивните домове са разположени по западните и източни склонове на планината.

Център Алеко заема източните и северни склонове на връх Малък резен в горната част на водосборната зона на р. Янчовска с подчертан високопланински характер.

Долината на р. Янчовска се разделя от хребета на „Дервишка бахчия“ на две части, от които северната води към ресторанта „Романски“, а южната - към върха Пиперката в местността Каркъмо.

Архитектурно-парковата композиция на центъра „Алеко“ се разрешава по една надлъжна ос, която започва от „Пиперката“, минава през „Меча поляна“, хижа „Алеко“ и завършва с новопроектираната хижа „Витошко лале“ и „Алеково кладенче“.

Тази надлъжна алея, която преминава почти без голяма денивелация едно разстояние от около 2 км. 200 м. се уравнива от напречната ос ресторанта „Романски“ - Черни връх.

Територията на центъра „Алеко“ е богато залесена предимно с иглолистна гора, в която преобладава смърча. Поляните се разнообразяват от множество морени, долини на рекички и поточета, които получават водите си от северните склонове на Резньовите. Като последен план на пейзажа тук се очертават зъберите на Голям и Малък резен. От Меча поляна от друга страна се откриват перспективи към София.

От гледище на климата местността „Алеко“ се определя като най-хладна, със сравнително повишена облачност и валежи. Обдухва се от западни и източни ветрове, от които западните са по-силни и се налагат през топлото полугодие, докато източните са характерни за студения полугодие.

Главната изходна база към центъра „Алеко“ е с. Драгалевци, второстепенни изходни бази – селата Симеоново и Бистрица.

Комплексът от съществуващи хижи „Тинтява“ е разположен на сравнително най-слабо наклонения северен кат на планината към Софийското поле.

Центърът се ограничава от запад с „Балабано“, от юг с висок хребет на „Ушите“ с Каменното здание, а на изток със склоновете на Камен дел. Цялата местност на център „Тинтява“ е открита към Софийското поле, зад което се възправя Стара планина. Пейзажът тук се характеризира предимно с иглолистна растителност, която се предвижда да бъде разнообразена с други видове.

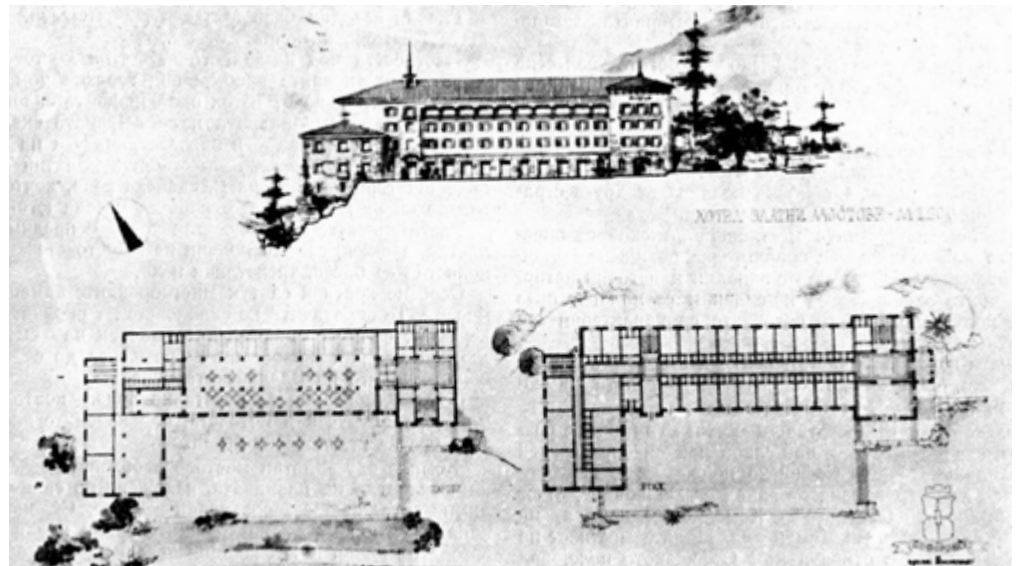
През територията протича само Боянската река. Предвиждат се по проекта на места около хижите завирявания на реките, които ще служат за украса и ще могат да се използват за мие и къпане през най-топлите летни дни.

Парковото устройство и залесителните мероприятия, които се предлагат за комплекса „Тинтява“ си поставят две главни цели:

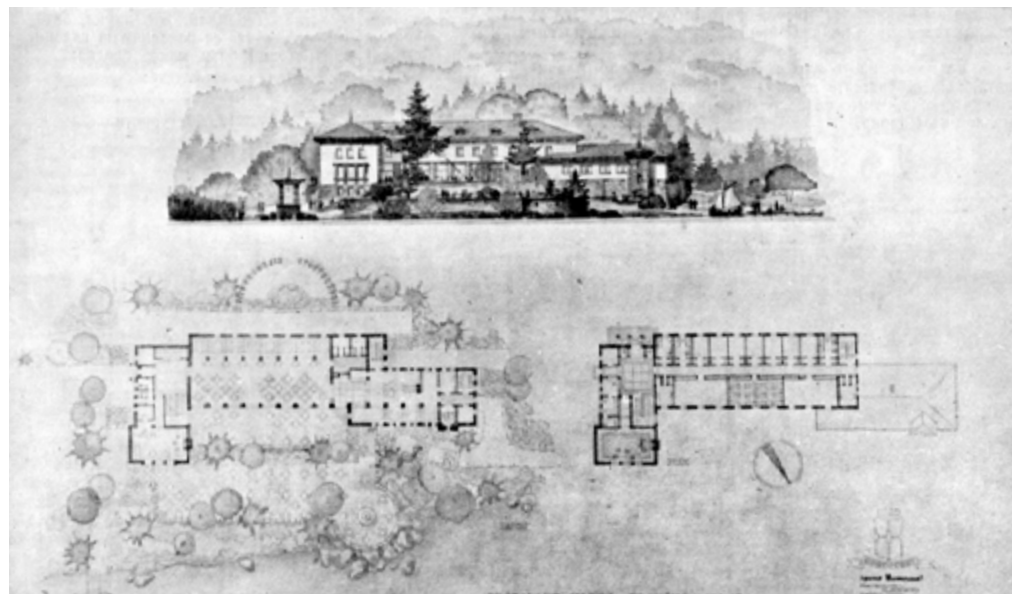
Да се изолират чрез подходящи залесявания хижите, които се обдухват от силните северозападни ветрове. Това се отнася най-много за хижа „Средец“. Да се закрият със зелени масиви ония сгради, които действат лошо със своя огромен неподходящ мащаб. По този начин ще се премахне впечатлението, че ние се намираме в някакво селище, което впечатление е намерило отражение и в популярното наименование на центъра „Махалата“.

Климатически центърът се намира на северните склонове на планината, които се очертават като най-хладни, със сравнително повишена облачност и валежи; обдухва се от северозападни

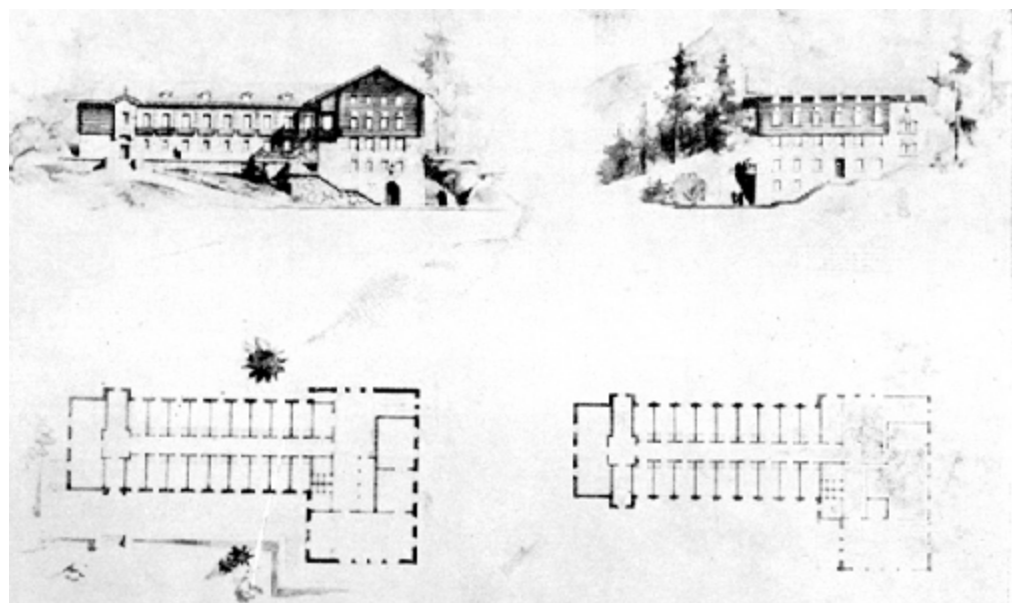
*Хотел „Златни мостове”, идеен проект
Hotel "Golden Bridges", conceptual project*

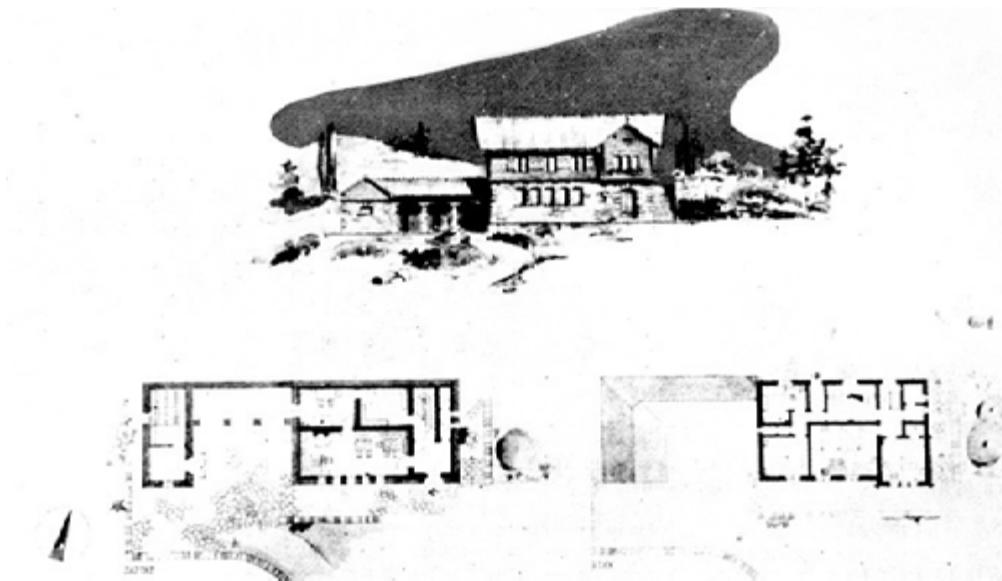

*Ресторант - хотел „Боянско езеро”, идеен проект
Restaurant - hotel "Boyansko Ezero", conceptual project*

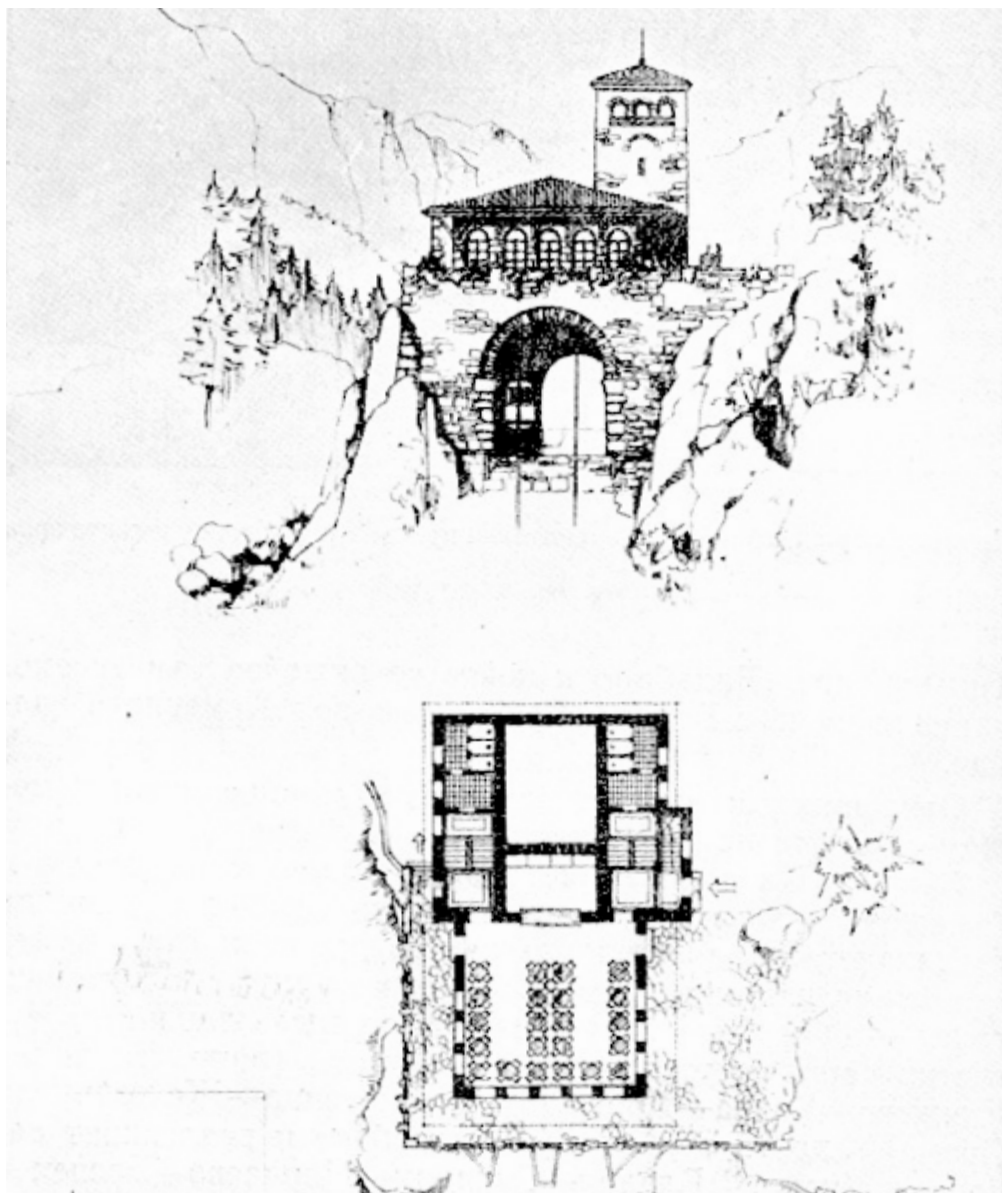

*Хижа „Витошко лале”
"Vitoshko Lale" hut*

*Горски дом „Матница“
Matnitsa Forest Home*

*Крайна станция на Въжената
линия „Княжево – Копитото“
End station of the ropeway -
Knyazhevo – Kopitoto*

те и източни ветрове, като първите от тях са много силни и се налагат през топлото полугодие, а вторите – през студено полугодие.

Главни изходни бази към център „Тинтява“ са селищата Княжево и Бояна.

Местността под названието Златни мостове обема морените и околните хребети под горския дом „Боерица“. Тя е оградена от изток със западните склонове на „Балабано“ към Мандрата и връх Черната скала; на юг от „Конярника“ и връх Острица, а на запад от Владайски църни връх. Местността „Златни мостове“ обхваща горната част на Владайска река, която събира водите си от морените и е с обща посока юг-запад.

Растителността в по-високата част е предимно излолистна, а около самите поляни на „Мостовите“ - широколистна - брезии, трепетлики и др.

Особено красиви са тук многобройните каменни реки-морени. Те „протичат“ по склоновете на околните хълмове, губят се зад вечнозелените масиви на смърчовите, лъкатушат край живописните брезии, за да се влеят в общото корито на Владайската река.

Цялата територия е богата на вода, която блика в многобройни ручеи и поточета, под корените на букаците и белите стволове на брезите.

Комплексът „Златни мостове“ обхваща северо-западните склонове на планината, изложени на силни предимно западни и северозападни ветрове. Склоновете попадат и в полюса на низходящите буйни и адиобатично затоплени южни и югозападни течения.

Като главни изходни бази към Златните мостове за пешеходците са селата Княжево и Владая, а за транспорта – с. Бояна. Подходът до тях е осигурен за Княжево и Бояна с трамвайна линия, а до Владая с жп транспорт, както и чрез автотранспорт по шосето за Димитрово.

Център Матница обхваща горната част на водосборната зона на р. Матница и по-специално местността Курди рид, Голямо усое, Голяма гарваница, Малка гарваница, част от Старата кория и Кокалов рид с общ капацитет от 510 легла.

Територията обхваща долината на р. Матница, която събира водите си от западните склонове на връх Селимица и връх Самаро и долината на р. Раденчица, която идва откъм връх Голяма Гарваница и се влива в р. Матница.

Пейзажът на почивния и туристически център „Матница“ се очертава със заоблени линии и широколистна растителност, които рязко контрастират на могъщото било на планината с върховете Острец, Селимица, Самаро и Черни

връх. Над самия център южните склонове на връх Селимица са заети от една огромна каменна морена, която достига до Накев камък.

Комплексът обхваща югозападните склонове на планината, които са сравнително най-топли и слънчеви. Територията се обдухва от западни и северозападни ветрове.

За да се осигури безопасно преминаване между туристическите центрове и между хижите, особено в по-отдалечените места на планината се предвиждат заслони – хижи с малък капацитет (10-20 легла в нарове). Местата на заслоните са установени във връзка със спасителна служба при БЧК във високотланинската и среднопланинската зона.

По плановете задание се предвижда планината Витоша да се превърне в народен парк на трудещите се, със среден капацитет 90,000 души посетители и максимален капацитет 120,000 души, от които 10,000 души от Димитрово.

Ако приемем че от населението на Столицата ще излиза неделен ден извън града общо 240,000 души излетници, от тях 33.5 %, ще трябва да бъдат насочени към Витоша, а останалата част - 76.5% ще трябва да се разпределят по другите почивни бази на Столицата: р. Искър, околностите на новопроектирания канал Сталин, Стара планина, Люлин, Плана планина и др. По този начин определената по плановете задание използваема площ на планината от 161,751 декара дава средна гъстота на посетител около 1,500 кв. м. на излетник. Това количество паркова площ за един излетник се подобрява с територията на водогайните зони и резервати, които обхващат около 30,000 декара площ и ще могат при известни условия да се използват от туристите (водогайните зони зимно време, а резерватите през цялата година). Забранените територии участвуват, освен това, в общия пейзаж, изгледите и перспективите на парка. Получената гъстота на посетител е задоволителна, като се има предвид съветската норма (Н. А. Машински), която предвижда от 1000 до 2000 кв. м. на посетител за лесопарковете.

Разпределението на туристите в парка, което служи за база на предвидените транспортни съоръжения, строежи и благоустройствени мероприятия, се изчислява на базата на наличните условия за туризъм, които предлага всяка отделна част от планината, а именно поляни за почивка, игра и спорт, туристически обекти (върхове, скали, морени, изгледни точки и др.), санитарно-хигиенни условия (микrokлимат), условия за практикуване на ски-спорта, наличие на вода за пиене и вода за украса и къпане и др., и като се има предвид близостта до София за различните отдели на парка.

Проблемът на транспорта и комуникацията е

разрешен на базата на следните основни постановки на проекта:

1. Установените главни центрове в планината Алеко, Тинтява, Златни мостове, Матница - основни разпределителни пунктове за излетниците, където са съсредоточени най-много туристически съоръжения - хижи, хотели, подкрепителни пунктове и руги.

2. Разпределението на хижите в останалите територии на планината с оглед на най-интересните туристически маршрути и цялостното използване на парка от излетниците.

3. Разпределението на туристите във връзка със съществуващите и новопроектирани поляни, места за сядане на туристите и условия за водоснабдяване и битово обслужване.

4. Конфигурацията на планината, структурата на витошкия куполообразен масив, която структура налага да се възприема радиално-концентричната алейна система.

5. Разположението на София по отношение на планината, съществуващите пътища към планината и подвитошките села, които се използват като главни бази за изход към парка.

6. Установеният по плановете задание среден брой 90,000 излетници и максимален брой 120,000 излетници за един неделен ден.

7. Изискванията на зимния спорт – главно ски-спорта, като се има предвид, че планината Витоша се установява като една от главните бази на ски спорта у нас.

Като основна постановка за разрешаването на комуникацията се възприема излетниците да бъдат доведени чрез транспортни средства (трамвай, жп линия, автобус) до подвитошките села, които се разделят на главни, вторични и междинни изходни бази, както следва:

а) Главни бази за подход на туристите:

Драгалевци – 14,000 туристи

Княжево – 17,000 туристи

Александров мост – 3,000 туристи

Бистрица – 8,000 туристи

Кладница – 5,000 туристи

Общо главните бази за подход на туристите имат капацитет 47,000 души излетници.

б) Вторични бази за подход на туристите:

Владая - 10,000 туристи

Бояна – 8,000 туристи

Симеоново - 4,000 туристи

Железница – 3,000 туристи

Общо за второстепенните бази – 25,000 туристи.

в) Междинни бази за подход на туристите:

Ярема – 1,200 туристи

Ножичовица – 800 туристи

Ракитка – 2,000 туристи

Марчаево – 500 туристи

Рударци – 1,500 туристи

Черни кос – 2,000 туристи

Шумако – 3,000 туристи

Общо за междинните бази 11,000 туристи

Предвиждат се, независимо от тези бази, две директни автобусни линии за планината:

- една автобусна линия от Бъкстон за Златни мостове с дневен капацитет 4,000 души

- втора автобусна линия от Драгичево за Матница с капацитет 3,000 души.

Общо за цялата планина 90,000 души излетници.

Превозването на туристите от София и Димитрово към подвитошките села се проектира да стане посредством:

Трамвайни линии

а) Съществуващата трамвайна линия София - Княжево, която се предвижда да се продължи до Александров мост и ще извози до Княжево 17,000 туристи и до Александров мост 8,000 туристи на ден.

б) Трамвайната линия Павлово - Бояна, чието трасе се предвижда да се подобри и да се проведе с двойна линия, ще извози 8,000 туристи.

в) Новопроектирана трамвайна линия София – Драгалевци - Бистрица ще извози до Драгалевци 14,000 души туристи, до Симеоново 3,000 туристи, до Шумака 3,000 туристи и до Бистрица –11,000 туристи.

2. Жп линии

Посредством жп линия се предвижда да се извозят от София до Черен кос – 2,000 туристи, до Владая – 4,000 туристи, до Драгичево – 1,000 туристи.

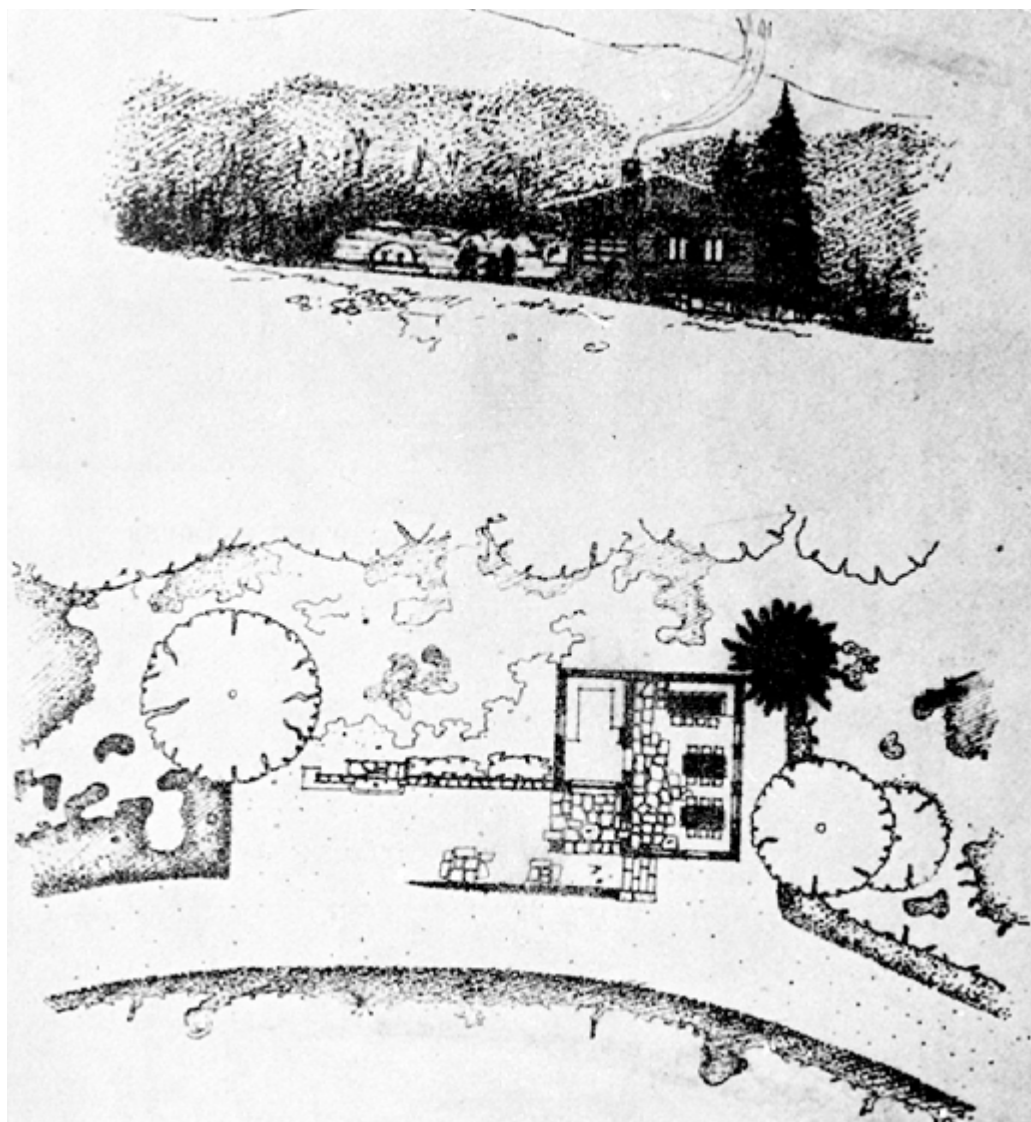
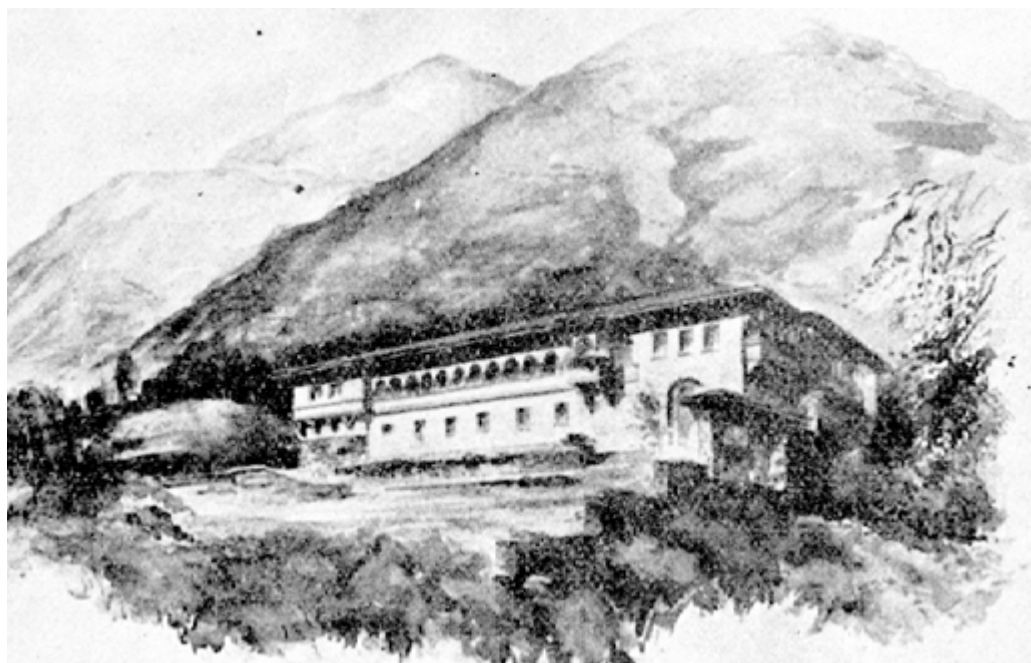
От Димитрово ще се извозват посредством жп линии до Драгичево – 5,000 туристи и до Владая – 2,000 туристи.

Финикюлер Княжево - Раковец (Бяла вода) с дневен максимален капацитет от около 5,000 туристи.

Автобусни линии до подвитошките села

Автобусни линии се предвиждат за подвитошките села, които не са свързани с трамвай и жп линия. Такива автобусни линии се предвиждат за Ярема с капацитет 1,200 излетници, Ножичовица 800 излетници, Железница 3,000 излетници. Ракитка 2,000 излетници, Рударци – 1,200 излетници (1,000 от Драгичево и 500

*Почивна станция
над с. Бояна
Rest station above
the village of Boyana*

*Подкрепителен пункт В
среднопланинската зона
Support point in the
mid-mountain zone*

от Владая), Марчаево 500 излетници и Кладница 9,000 излетници (от Димитрово 3,000 и от Драгичево 6,000).

При разрешаване на транспорта към подвитошките села преобладава трамвайният транспорт с общо дневен капацитет 63,000 души излетници или 70 %, жп линия 14,000 излетници или 16% и автобусен транспорт 13,000 или 14%.

Разрешение на транспорта в територията на парка

Изкачването посредством безрелсови транспортни средства в планината се осъществява чрез проектиране на високопланински пътища, въжени линии и финикюлер.

а) Високопланински пътища:

Главният високопланински път свързва София - Бояна през Бялата вода, Златни мостове, център Тинтява, Камен дял, Алеко, с. Драгалевци.

По този високопланински път се предвижда да се превозват 4,000 туристи направо от Бъкстон за Златни мостове и от Драгалевци за Алеко 3,000 души излетници (от тях 1000 остават при Бай Кръстьо) за един ден с обществени транспортни, средства.

- Високопланински път Владая - Златни мостове, който се свързва с високопланинския път Бояна - Камен дял при Студен кладенец. По този път се предвижда извозване на 1000 души излетници до Златни мостове.

- Високопланински път Бистрица - Алеко. Този път се предвижда да обслужва 1000 души излетници, от които 500 остават на Софето и 500 на Алеко.

- Високопланински път Кладница – Селимица - Златни мостове, по който се предвижда да се извозват 2500 души излетници, от които 1500 души ще останат на хижа „Селимица“ и 100 души на Златни мостове.

Независимо от тези главни пътища в територията на парка се предвиждат пътища за лек трафик с по-големи наклони. Такъв е пътят, който свързва Златни мостове с Тинтява през Балабано и който се включва във високопланинския път Бояна - Драгалевци под Каменното здание.

Отклонителни пътища за връзка се предвиждат между главните пътища, почивните домове и хижите. Във връзка с правилното обслужване на туристите и бъдещото развитие на подвитошките села се предвижда създаването и на околоръстен подвитошки път, който заобикаля планината и обединява всички подвитошки села, - обединява базите за подход към планината. Известни части от този път съществуват (напр. Владая - Княжево – Бояна - Драгалевци, Бистри-

ца - Желевница - Ярема), други трябва да се подобрят и реализират ново (напр. Владая – Рударци – Марчаево – Боснек - Чупетлово през Ковачевци за Ярема).

За бърз подход към по-високите части на планината се предвиждат 5 въжени линии, както следва:

а) въжена линия с вагончета Раковец - Копитото с капацитет 600 пътници на час, която ще обслужва излетниците, които се насочват към Тинтява и Златни мостове;

б) въжена линия със столчета за двама Бояна - Средец с капацитет 300 души пътници на час, която ще обслужва комплекса Тинтява, Кишиш и Боянско езеро;

в) въжена линия с вагончета Драгалевци - Камен дял с капацитет 300 души на час, която ще бъде свързана пряко с високопланинския хотел при Камен дял и ще обслужва цялата високопланинска зона на планината;

г) въжена линия със столчета Драгалевци - Голи връх с капацитет 300 души пътници на час, която ще обслужва преди всичко комплекса Алеко. Строежът на тази линия е вече започнат. Същата ще бъде пусната в експлоатация още тази година в частта ѝ Драгалевци - Бай Кръстьо;

д) въжена линия със столчета от с. Бистрица за Каркъмо (Пиперката) в пряка връзка с проектирания хотел в същата местност. Този лифт ще обслужва едновременно източната част на центъра Алеко и най-отдалечените туристически обекти, като напр. връх Голям Купен, Скопарника, Резервата и други.

Като ново превозно средство, което не беше предвидено в първоначалния идеен проект тук се явява проектираният финикюлер Княжево - Раковец с капацитет 5,000 души дневно. Посредством финикюлера ще може да се преодолее изкачването до Бялата вода, което ще улесни излетниците, които се насочват особено към по-горните части на планината.

Независимо от тези съоръжения към ски-платовете, като напр. Балабано при Тинтява и др., се предвиждат спортни ски-лифтове с малка дължина, по подобие на вече реализирания ски-лифт при Алеко.

Главната алейна система е разрешена на базата на куполообразната структура на планината и се състои от:

а) **радиални алеи**, които свързват изходните бази на излетниците - подвитошките села Кладница, Марчаево, Рударци, Владая, Княжево, Бояна, Драгалевци, Симеоново, Бистри-

ца, Железница, Ярема и Боснек, Чуйпетлово с главните центрове и Черни връх и

б) **концентрични алеи**, които обслужват трите зони на планината (нископланинска, среднопланинска и високопланинска) и обслужват съоръженията, които са проектирани в тези зони.

Спортни съоръжения

Народният парк Витоша се предвижда да се развие като една от основните бази за упражняване на ски-спорта не само за София, но и за цялата страна.

Във връзка с развитието на Народния парк Витоша като главна спортна база на столицата в планината се проектират пет ски-скачовища с различни размери, пет нови ски-писти, 14 ски-писти за майстори и любители на ски-спорта, писти за шейни, бази за кънки-спорт, бази за воден спорт, спортни площадки и бази, за алпинизъм.

Погледни места

В системата на планинските зелени масиви, които ограждат София, Витоша предлага най-много условия за създаване на погледни места, поради най-голямата височина на нейните върхове и хребети (до 2283 м. Черни връх) и поради централното ѝ географско местоположение. По проекта се предвиждат погледни места, които могат да се систематизират във връзка с перспективите, които се откриват от тях:

- към София и Стара планина – от Алеко (Меча поляна), Бай Кръстьо, Камен дел, Кикиш, Средец, Боянско езеро, до владайски Черни връх;

- към Димитровското поле и язовир Студена – от връх Острец до пазачницата на струмските извори;

- към Плана и Рила, заедно с дефилето на Искъра – Черни връх, Резена, Скопарника, Голям купен, Белчева скала;

- към Верила Самаро, Сухото езеро;

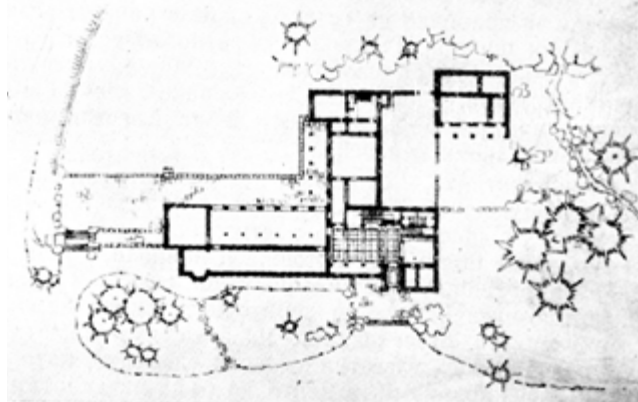
- към вътрешността на планината – връх Средец, Черната скала, Катунца, Пиперката, Сините камъни, Кръста.

Второстепенни прогледни места се предвиждат във връзка с пътищата, алеите, централните, хижите и другите съоръжения.

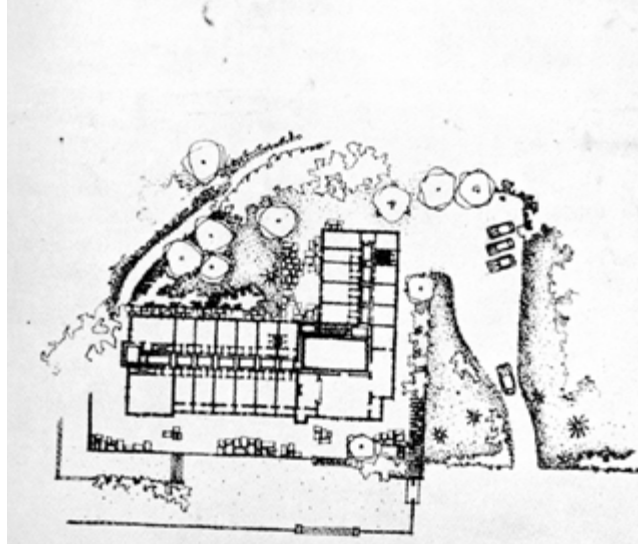
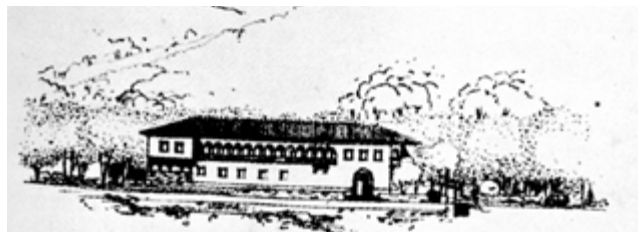
Погледните места се предвижда да бъдат организирани със специални маси и ориентация, на които ще бъдат определени главните посоки на света и обекти на перспективите.

Архитектура на сградите

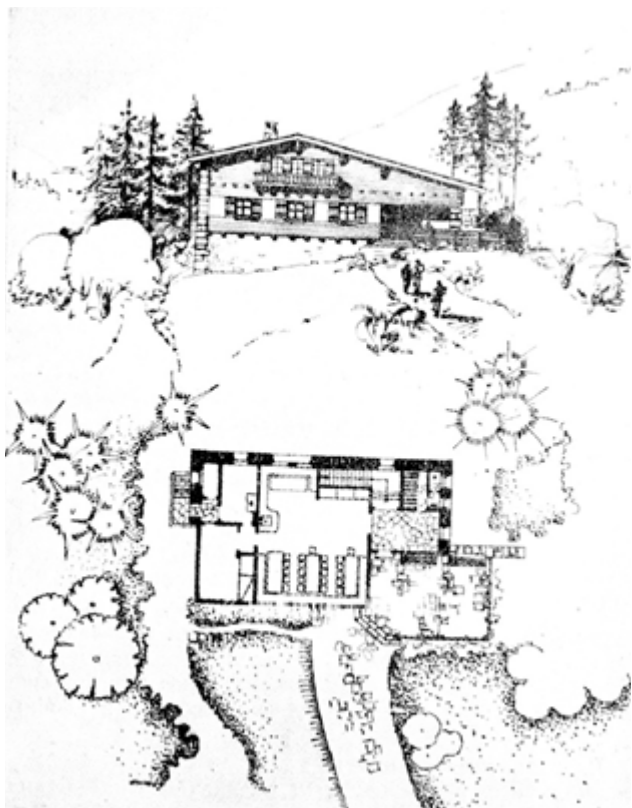
При архитектурното оформление на сградите е направен опит да се съчетае тяхно-

Високопланински хотел под „Резньовете“
High mountain hotel under "Reznovete"

Почивна станция / Rest station

*Хижа в среднопланинската зона
Hut in the mid-mountain zone*

по функционално разпределение и вътрешно съдържание с външната им архитектура. В това отношение една известна групировка по материал, конструкция и външен характер се налага в зависимост от трите главни зони, на които е поделена планината: ниско-, средно- и високопланинска. За трите основни зони проектантите са имали предвид следните принципи:

В нископланинската зона, която обхваща предимно полите на планината с открит пейзаж, широколистни гори и умерени наклони на терена се използват архитектурни мотиви от западнобългарската къща с нейните спокойни бели стени, комбинирани с арката, която е най-характерна особеност на този район. Тази архитектура се налага поради съществуващите наоколо села и зрителната връзка, която се получава между тях и сградите в нископланинската зона.

В среднопланинската зона широките бели стени постепенно отстъпват на дървото, на дървените конструкции и дървената архитектурна украса. За тази зона се използват архитектурни мотиви от пиринската, родопската и старопланинската къща. При дървената конструкция на стените и стрехите нашироко могат именно тук да се приложат

формите и конструктивните детайли на къщите в Жеравна и Градец. С витошкия пейзаж благоприятно се съчетават характерните за родопската къща пропорции между каменното prizemie и надземния етаж, еркери и конзолно подпиране на стрехите. В среднопланинската зона на Витоша може да намери приложение и покривът на две води, който е познат в пиринската къща. Тази покрив заедно с еднокатния, по технически причини, най-много се препоръчва при строежи в планината.

Пейзажът на високопланинската зона, който е по-беден откъм колорит, но е раздвижен и динамичен, изисква архитектурата на сградите да бъде издържана в по-опростени линии и груби тела, които да отговарят на грубия пейзаж и острия климат. Като главен строителен материал тук ще се използва ломеният от непосредствената околна среда камък, а оформянето на зидарията е съобразено с нашите национални строителни традиции.

При проектирането и ситуационното разрешене на големите обекти е държано сметка да не се наруши хармонията между сградите и заобикалящата ги природа. Въпреки разнородността на сградите, държано е сметка цялата архитектура на народния парк да носи общ характер и настроение - така например дървеният обединителен надзид е вмъкнат в планинските и полски станции, някои от хижите, подкрепителни пунктове и др. Различно третиране на горния етаж по материал и мащаб, характерност на много обекти от националното ни архитектурно наследство, имаме в: хотел „Златни мостове“, хижа „Витошко лале“. При разрешаване разпределението и общия силует на постройките, проектантите са считали за правилно да се държат на страна от всякаква схема или шаблон. Търсена е, обратно, известна еластичност и живописност, свободна вътрешна композиция на пространствата, естествено нагаждане към околната среда и др. принципи, които отговарят повече на изискванията на планинския пейзаж.

Мероприятията, свързани със зеленото строителство в Народния парк „Витоша“ имат за цел да подобрят и увеличат съществуващата растителност, като се запази естественият облик на витошката природа. Тези мероприятия обхващат озеленяването на голите и пустеещи площи, озеленяването на териториите около хижите и съоръженията, озеленяването на алеи, пътища, откоси и построяването на известни украсни елементи, като алпинеуми и дендрариуми в които да бъде изтъкната в подходяща естествена среда виошката растителност.

Съществуващите два резервата в парка - излолистен и торфен, се запазват и за бъдеще.

Предвижда се в излолистния резерват да се допускат излетници и туристи при определени условия и охрана, като за целта се проектират малък брой алеи, и една малка сграда за охраната. Други строежи в резервата и в непосредствена близост с него не се допускат. Препоръчва се разнообразяване на дивечовото богатство на резервата и общо на планината.

Въпросът за отдиха и почивката на населението заема важно място в организма на социалистическия град. Градът трябва да приближи човека до природата, да му създаде необходимото обкръжение от зеленина при работата, обучението и почивката. Зелените площи на социалистическия град се изграждат в единна система не само от градини и паркове към жилищните квартали но и обширни лесопаркове, гори или планински масиви за еднокдневни екскурзии и продължителен отдих, в които се разполагат почивни станции, хижи, заслони, спортни съоръжения, пионерски лагери.

Проектът за преустрояване на планината „Витоша“ в Народен парк на трудещите се и мла-

дежта от София и Димитрово решава, така както е описано до тук, в генерални линии, поставената задача. В него са решени комплексно изискванията на строителството, водопроводната и канализационната мрежа, обществените транспортни средства, разпределението на излетниците с оглед на цялостно и равномерно използване на планинската алейна система, пътищата и електрификацията.

Посетителите на Витоша непрекъснато се увеличават. Непрекъснато растат нуждите от сгради - хижи, хотели и заслони, които досега се строят без общ план и чиято архитектура е незадоволителна. Същото се отнася и за алеите, пътищата и транспортните средства.

Генералния план на Народен парк Витоша има за цел да установи планов ред в по-нататъшното строителство в планината като създаде най-благоприятни условия за отдих и почивка в рамките на естествения витошки пейзаж.

Извадка от списание „Архитектура“, бр. 3/1955 г.

VITOSHA NATIONAL PARK

arch. Delcho Sugarev

The composition of the project to turn Vitosha into a national park was decided based on the configuration of the terrain, the specific Vitosha landscape, the climatic features of the different sections of the mountain, the requirements of transport and communication, the correct distribution of tourists and the overall architectural and park layout of the mountain. The main dominant is naturally Black Peak, and around it the centers of the mountain are built and the main avenues are directed.

The central axis of the composition represents the approach Sofia - Dragalevtsi - Aleko hut - Cherni top - the closest connection to the mountain and its main dominant. With the establishment of this main axis, the village of Dragalevtsi developed as a primary base for the approach to Vitosha.

With a view to the most expedient use of the park territory for various forms of recreation, tourism and cultural activities, it is divided into three zones:

- a) low mountain area
- b) mid-mountain area
- c) highland area

The general plan of the Vitosha National Park aims to establish a planning order in further construction in the mountain by creating the most favorable conditions for recreation and relaxation within the natural Vitosha landscape.

НАРОДЕН ПАРК ВИТОША

Константин Масларски

Роден на 01.01.1915 г. в гр. Станке Димитров.

Завършва лесовъдство в София 1939 г. и архитектура във ВТУ, Грац, Австрия, 1947 г. Получава образователна степен инж.-архитект и инж.-лесовъд.

Работи в „Транспроект“ /1948-56 г./, СД „Народен парк „Витоша““ /1956-72 г./, в Алжир /1972-77 г. и 1982-95 г./.

Бил е преподавател в СТ „Хр. Ботев“ и Полувисш институт по строителството Ел-Лемон, Алжир.

Разработва градоустройствени и квартални планове в Алжир. Проектира туристически хижи, спортни съоръжения и зали, административни сгради, джамии, автобазис, заводски сгради, къмпинзи, зоопарк, жилищни сгради, детски градини, работнически общежития, земеделски селища и пострройки.

Автор е на учебници и книги за лесопарково строителство и планината Витоша.

Народен парк

Със създаването на големия столичен град расте и интересът към Витоша като обект за отдих и туризъм.

До 1933 г. Витоша е „свободна планина“. За пръв път тя е обявена за народен парк с протокол № 6 от 2.11.1933 г. на Постоянния горски съвет и с постановление на Министерството на земеделието и държавните имоти от 1934 г. Паркът обхващал само най-високата част на планината с площ 6410 хектара, която тогава била държавна собственост. Границата минавала непосредствено под „Златни мостове“, местностите Обелски герен, Мандрата, хижа „Момина скала“, „Кикиш“, местността Бай Кръстьо по шосето за хижа „Алеко“, Дервишка бачия, Купена, над Белчова скала. Общинските части и гори в тези граници се превръщат почти в развалини и в продължение на 30-40 години остават невъзстановени. През 1936 г. се издава първият у нас закон за защита на природата, който легализира вече съществуващия парк и въз основа на който се изработва специален правилник за установяване на режима в него.

Залесяванията около Голи връх, Цветна поляна

и х. „Деспрег“ и в местността Бай Кръстьо до х. „Алеко“ са резултат на масовата залесителна дейност през 1928-1935 г. В западния дял на планината се залесяват големи площи около Камен дел, Ушите, Балабана, х. „Момина скала“ и гр.

През 1951 г. за правилното използване на парк Витоша, наречен тогава „Георги Димитров“, излиза 1388-то постановление на Министерския съвет. В него за пръв път Управлението на горите при Министерския съвет, Министерството на народното здраве, СГНС, ЦСПС, Съюзът за защита на природата се задължават да изготвят предложение за начина на стопанисване и устройство на Витоша като народен парк. През 1952 г. Министерският съвет постанови: „Планината Витоша да се стопанисва като народен парк за отдих и спорт на трудещите се и младежта“. Тогава площта на парка бе разширена и вече обхващаше 227 258 декара.

Генералният план

Изготвянето на генералния план на Народен парк Витоша беше възложено на проектантската организация „Софпроект“. В разра-

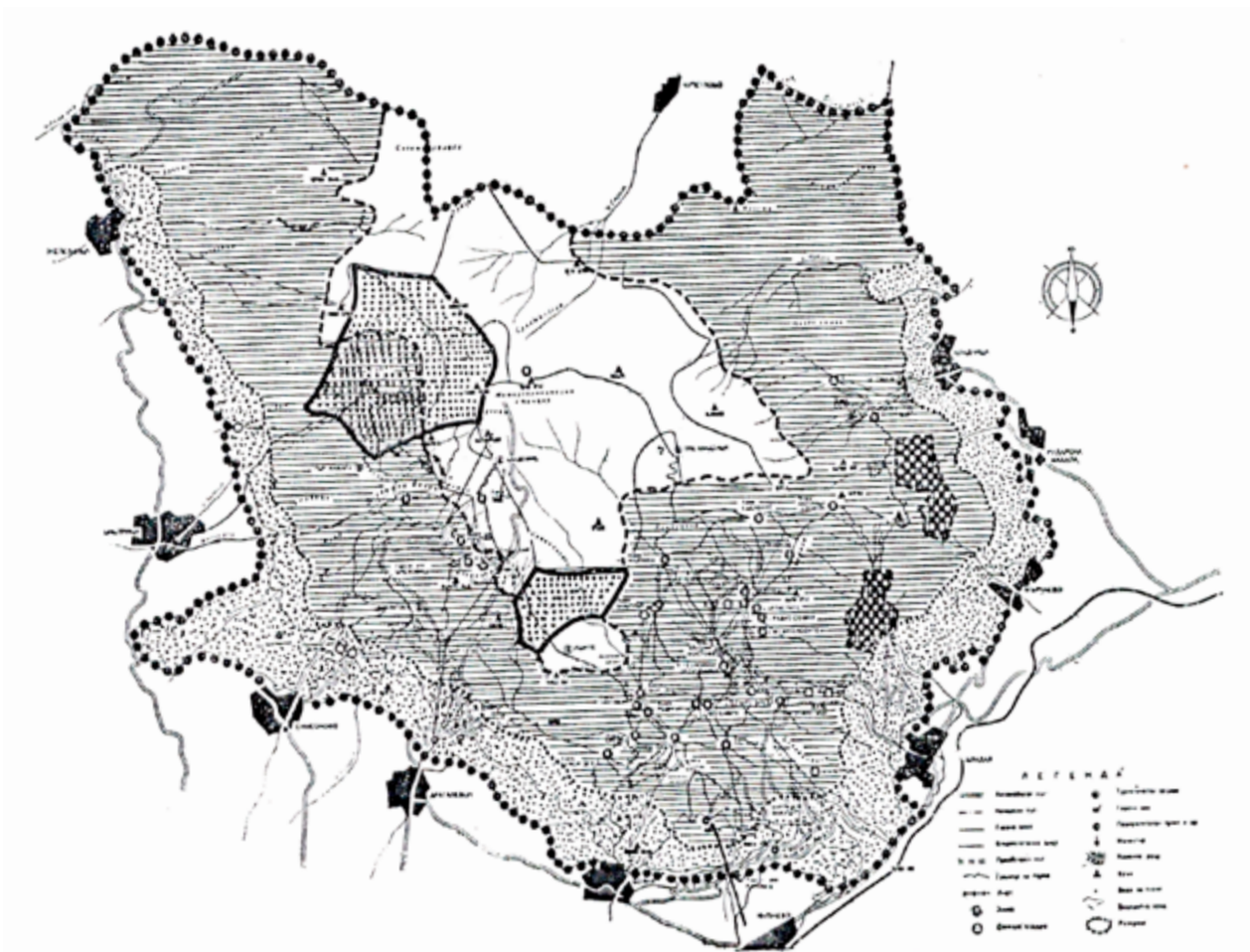

Схема на площоразпределението на НП „Витоша“/ Scheme of the area distribution of the NP "Vitosha"

ботването му под ръководството на проф. арх. Делчо Сугарев участвуваха десетки специалисти от различни области. Тази нова, непозната по своя обхват, характер и композиционни проблеми задача бе решена много добре. Парк Витоша бе устроен така, че да побира 80-100 000 души, а в най-посещавани дни и 120 000 души.

Съгласно генералния план планината се разделя на пет сектора:

Сектор I - североизточните склонове сравнително студени, с повишена влага и облачност и със силни северозападни ветрове.

Сектор II - северозападни склонове - със силни западни и северозападни ветрове, по-топли.

Сектор III - югозападни склонове сравнително най-топли и слънчеви, със западни ветрове.

Сектор IV - южни склонове - топли, слънчеви, но с малка влага.

Сектор V - високо плато над 1800 метра, лишено от растителност - силно ветровито, с много валежи.

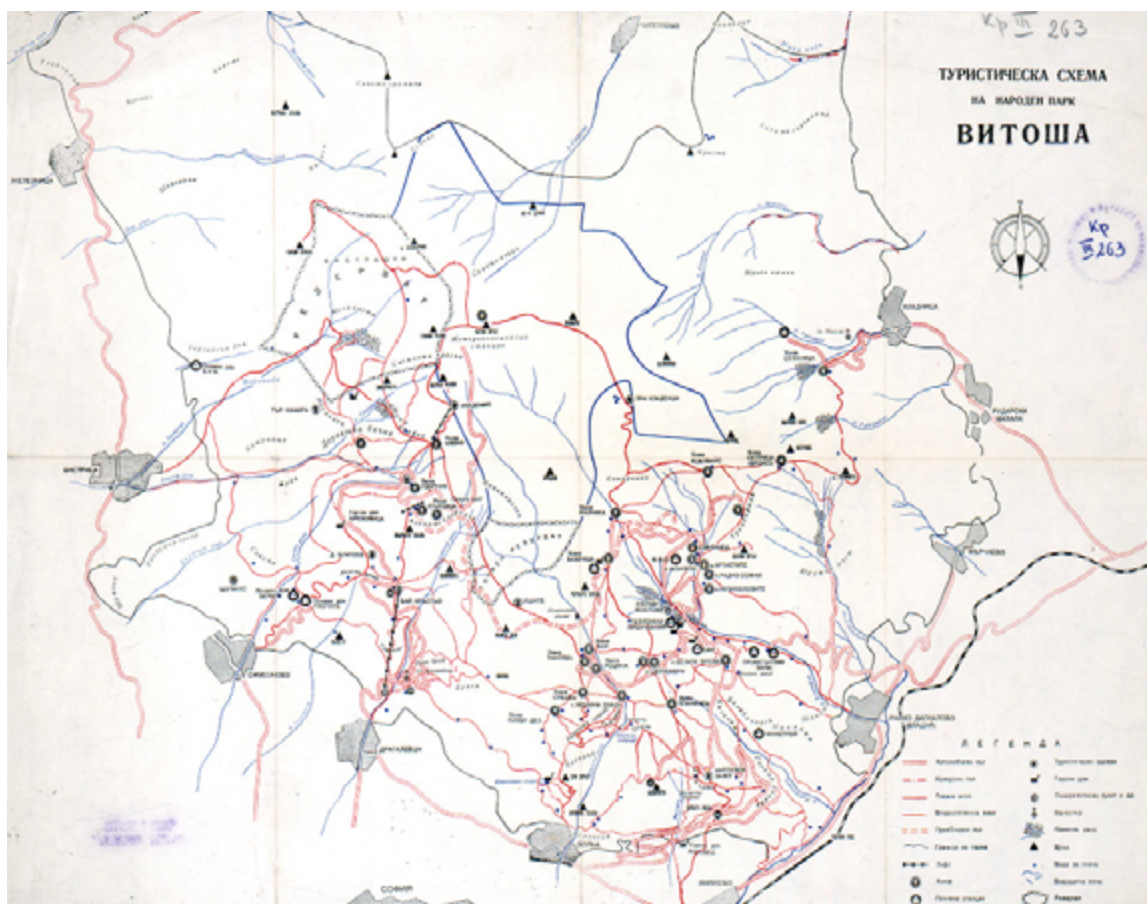
Климатичните особености в тия сектори определят и характера на ползването им.

Цялостната композиция на парка е разрешена съобразно спецификата на витошкия пейзаж, конфигурацията на терена, климатичните особености на различните сектори, изискванията на транспорта и комуникацията и с оглед правилното разпределение на туристите и подходящото архитектурно-парково оформление на планината. Главна доминанта на композицията се явява Черни връх и високото плато. Около тях именно се разполагат по-главните „центрове“.

Във вертикално направление зонирването на териториите и типът на сградите в тях са приети по следната схема:

а) Нископланинска зона с горна граница 1100 м надморска височина, а в южните райони - местностите Ярема и Матница до 1200 м. Предназначението на тази зона е да служи главно за продължителен отдих, т. е. да се оформи като зона на почивните домове и съоръжения за физкултурна дейност - общо с 5000 легла.

б) Среднопланинска зона с горна граница около 1800 м надморска височина, предназначена за краткотраен отдих или за масови дву-трисдневни излети. Тя се предпоставя за

Туристическа схема на НП „Витоша“ / Tourist scheme of Vitosha NP

строеж на туристически хижи, хотели, туристически заслони и ски-бази, с общо 1300 нови легла.

в) Високопланинска зона - разположена на 1800 м над морското равнище. Нейната територия ще се използва за нуждите на туризма, алпинизма и ски-спорта. В тази зона се предвижда да се изградят високопланински хижи и заслони общо с около 1500 легла.

В територията на планината се определят и четири главни туристически центрове – „Алеко“, „Тинтява“, „Златни мостове“ и „Матница“.

Обединяването на туристическите хижи улеснява работата по тяхното водоснабдяване, канализация и електрификация. Съсредоточаването на строителството има и това предимство, че големи части от планината се запазват и не се нарушава естественият витошки пейзаж. Долният шосеен пръстен обхваща като в клещи планината от изток, север и запад, без да минава през южните части на Витоша, които остават откъснати и изолирани за посещения.

Генералният план предвижда въжени линии

от с. Бистрица, от с. Драгалевци – към Голи връх и Камен дел, от с. Бояна до х. „Средец“ и от с. Княжево към Копитото. Някои от тях вече са реализирани. Пешеходни алеи свързват всички по-важни туристически обекти.

С уреждането на автобусния транспорт, въжените линии и с подобряването на пътищата за частен транспорт Витоша стана лесно достъпна. В последно време посещаемостта в някои изходни пунктове на планината далеч надмина предвижданията.

За по-пълното задоволяване на нуждите на посетителите бяха реализирани редица дребни съоръжения като навеси против дъжд, беседки, чешми, перголи, къшкови, скамейки, маси, места за палатки и пр. В изходните пунктове към планината са създадени горски паркове с водни площи за къпане и почивка - над селата Симеоново, Драгалевци, в местността Черният кос, с. Бистрица, с. Владая и др.

В резултат на грижата за подобряване на витошкия ландшафт бяха залесени и реконстру-

Хижа „Алеко“ / "Aleko" hut

Хотел „Щастливеца“ / Hotel "Shastlivetsa"

Драгалевски манастир / Dragalevsky Monastery

Заслон / Shelter

урани много нови терени. За да се увеличи броят на дивите животни и се възстанови техният състав, бяха разселени десетки елени, сърни, алпийски козирози и пр. Сега във Витоша има около 300 елени и около 150 сърни. Във витошките реки, където рибата беше почти изтребена, само през периода 1955 до 1962 г. бяха развъдени повече от 800 000 пъстърви.

За улеснение на излетниците и за да се осигурят по-добри условия за ски-спорт, бяха оформени ски-плацове при х. „Алеко“, х. „Сълзица“, х. „Тинтява“, Ушите, „Офелия“, Ветровала и Селимица. Продължава изграждането на нови ски-пътища, а съществуващите значително се подобряват.

Най-често критикуваният пункт в дейността по изграждане на Народния парк Витоша е прокарването на все повече шосета и нахлуването на голям брой автотуристи в планината. Витоша наистина привлича столичани, защото поне засега в нея на много места е запазена естествената природна среда. Управление то на парка е правило и прави неимоверни усилия да внесе някакво равновесие

между търсенията и желанията на населението и възможностите на парка. Строителството на шосетата Бистрица - х. „Алеко“, х. „Боерица“ - х. „Алеко“, с. Владая - „Зл. мостове“, х. „Тинтява“ - х. „Алеко“, предвидено в генералния план, бе отменено.

Друг обект на критика е пренасянето на планината с туристически хижи, почивни станции и състоянието на високото строителство.

В зоната 1100-1800 м до 1954 г. бяха построени хижи с около 1200 легла. След преустройствата броят на леглата беше увеличен на 1379. В момента включително с обектите до 1954 г. на Витоша има хижи и заслони с около 2750 легла. От тях в противоречие с правилника в почивни станции са превърнати около 9 хижи с капацитет 900 легла. Следователно за туристическо ползване остават само 1650 легла, и то не в най-добре устроените хижи. Съществуват и около 20 групи постройки и служебни сгради с ограничен достъп. Изградени бяха хотели и мотели с общо 640 легла, 2 ресторанта и нови почивни станции с около 750 легла.

Кладнишки манастир / Kladnitski Monastery

Ресторант „Копитото“ / Restaurant "Kopitoto"

Хижа „Боевица“ / "Boeritsa" hut

Хижа „Средец“ / hut "Sredets"

Проблемите

За да се реализира и за да се завърши окончателно това, което е предвидено в генералния план за изграждане съвременния облик на парк Витоша, ще трябва своевременно да се разрешат редица сгруги проблеми.

Един от тях е необходимостта от общо водоснабдяване. Много от на брой местни каптажи вече не могат да задоволят техническите, а още по-малко хигиенните изисквания. Отводняването и отвеждането на фекалните води с отделни септични ями не може да се счита за решено. Необходимо е проектите да се групират и да се изградят пречиствателни станции. Освен това генералният план предвижда електроснабдяването на обектите да става само подземно, с кабел.

Непълно е решен засега и въпросът за осигуряване на подходящи места за летуване на палатки. Не са завършени окончателно спортните центрове за ски и туризъм. Липсват и „фамилните“ ски-писти и пътища за масата от ски-туристи и любители. Необходимо е да се обърне и по-голямо внимание на базите за алпинизъм на Комините и Резньовете. Друг въпрос е максимално да се ограничи масовото нахлуване

на кебапчийско-панаирджийски заведения в парка, да се закрият скарите, задимяващи всички масово посещавани места, като за сметка на това се увеличи продажбата на пакетирана храна.

Маркировката на маршрутите из Витоша трябва да се подобри, като се поставят нужните ориентиращи знаци на повече места. От известни подобрения се нуждае и базата на Планинската контролно-спасителна служба.

Проблемите, свързани с изграждането на Витоша, вълнуват живо любителите на туризма и спорта, любителите на родната природа. Всяко начинание, всичко, което се предприема в планината, се подлага на най-строга и взискателна преценка. В момента върху строителството на Витоша е наложена забрана до изработването на нов генерален план за този единствен по рода си парк-планина, в който ще залегнат най-съвременни разбирания за ландшафтното и парково строителство. Големото природно богатство, което Витоша крие, принадлежи на хората - в днешния и утрешния ген, и това ни задължава да проявяваме към него повече внимание, любов и грижливо отношение.

Извадка от списание „Архитектура“, бр. 6-8/1972 г.

Горски дом „Офелиите“ / Forest home "Orheliite"

Хижа „Камен дел“ / "Kamen del" hut

Заслон „Черни Врџ“ / Cherny top Shelter

Заслон „Черни Врџ“ / Cherny top Shelter

VITOSHA NATIONAL PARK

arch. Konstantin Maslarski

The preparation of the general plan of the Vitosha National Park was entrusted to the planning organization "Sofproekt" under the leadership of Prof. Arch. Delcho Sugarev. This new task, unknown in its scope, character and compositional problems, was solved very well. Vitosha Park was designed to accommodate 80-100,000 people, and on the most visited days, 120,000 people.

Vitosha attracts residents of the capital because, at least for now, the natural environment has been preserved in many places. The management of the park is a rule and makes tremendous efforts to bring some balance between the demands and desires of the population and the possibilities of the park.

The problems related to the construction of Vitosha are of great interest to lovers of tourism and sports, and lovers of native nature. Every undertaking, everything that is undertaken in the mountains, is subjected to the strictest and most demanding assessment.

The great natural wealth that Vitosha hides belongs to people - today and tomorrow, and this obliges us to show it more attention, love and caring attitude.

КАНДИДАТУРАТА НА БЪЛГАРИЯ ЗА ЗИМНА ОЛИМПИАДА

София се кандигатуира за домакинство на шетнадесетите Зимни олимпийски игри наред с градовете Анкоридж, Берхтесгаден, Кортина д'Ампецо, Лилехамер и Фалуи.

Нашата делегация е водена от зам.-председателя на МС Георги Йорданов, който е и председател на Съвета за духовно развитие. Присъстват още членът на МОК и почетен председател на БОК - ген. Владимир Стойчев, председателят на БОК - Иван Славков, председателят на ЦС на БСФС - Трендафил Мартински, председателят на Българската федерация по ски - Васил Попов, и българската гордост в ски спорта по онова време – Петър Попангелов.

На първия кръг от гласуването предложение то ни получава 25 гласа спрямо 19 за Албервил, Франция, но в шестия, заключителен кръг, остава на втора позиция с 25 срещу 51 гласа.

За ръководител на организационния комитет на игрите е избран Жан-Клод Кили. Състезанията се провеждат от 8 до 23 февруари 1992 г.

Само осемнадесет от петдесет и седемте старта са в алпийското градче. Спортистите живеят в няколко олимпийски села, а феновете трябва да пътуват много между мероприятията. Има проблеми и с транспорта.

Това е последната зимна олимпиада, която е в една и съща година заедно с лятната. За първи път след 1928 г. са включени нови спортове в програмата. Дебютират ски свободен стил, биатлон и шортрек.

Първите стъпки за кандигатурата у нас за домакинство на Олимпиада 1992 са направени с Решение № 844 на Секретариата на ЦК на БКП на 26 септември 1983 г. То бива потвърдено на 13 юли 1984 г. с Решение № 113, с което Министерският съвет на Народна република България подкрепя решението на Изпълнителния комитет на Софийския градски народен съвет и столичната обществено-ност. На заседанието на Политбюро от 16 април 1985 година, спортното събитие е първа точка от дневния ред. С Постановление № 20 от 10.11.1986 г. държавните водители

*Представяне на кандидатурата
Submission of application*

*Пресконференция
Press conference*

дават гаранции, че игрите ще се проведат в съответствие с целите на олимпийското движение и изискванията на Олимпийската харта. Писмо за това е изпратено до Международния олимпийски комитет. Съгласно българското законодателство е сформирани Организационен комитет, упълномощен да извършва правни действия, да сключва договори и да поема задължения относно организацията по правомощия, предоставени му от МОК. Той включва общински ръководители и спортни служители, висши представители и експерти от всички министерства, ведомства и формирования, които имат познания и интерес към осъществяването на игрите. Делегати от нашата страна се запознават с официалните доклади и придобиват опит за провеждането на зимни олимпийски игри в Сапоро, Инсбрук, Сараево и Калгари.

Конституцията ни прокламира физическото развитие на младежта като една от основните грижи на семейството, училището, държавните органи и обществените организации. Националната политика насърчава спорта и туризма в духа на Олимпийската харта.

През 1983 г. България се присъединява към Найробския договор, с който се защитава олимпийският символ. Със специално постановление на правителството е патентована и емблемата на нашия организационен комитет за състезанията. Мотото на кампанията е „Витоша – една планина в града“.

София като най-голям административен, научен, икономически, културен, спортен и туристически център, както и географското ѝ положение я правят най-подходящото място за Зимни олимпийски игри, защото е благословена с планина, издигаща се направо от покрайнините ѝ и защото е столица на държава с многовековна култура със стабилна и динамично развиваща се икономика, спорт и туризъм.

Градът разполага с обширни съоръжения за въздушен и железопътен транспорт. Той е

кръстопът между много страни от Европа, Азия и Африка. Българската авиокомпания извършва редовни полети до 47 международни летища на три континента. Летище София е модерно кръстовище със съвременно оборудване за контрол на полетите. Строи се и ново летище. Столицата се намира на трасето на трансконтиненталната железница, свързваща Европа с Азия. Разполага с модерна жп гара с капацитет 80 000 пътници за 24 часа. През нея минават и три международни магистрала.

Градската инфраструктура дава възможност голям брой хора да бъдат транспортирани до желаните дестинации за кратко време. 150 редовни автобусни линии, 20 трамвайни и 10 тролейбусни линии, както и големият набор от таксите осигуряват ефективни връзки между всички части на територията и олимпийските обекти. Строи се метрото. Кабинков и седалков лифт са връзка със спортните комплекси на Витоша. Транспортният билет за всички акредитирани лица по време на игрите е безплатен. Специален превоз за състезатели, технически персонал, представители на пресата, радиото и телевизията гарантира бързо, удобно и безопасно пътуване. Предвидено е експресно придвижване до олимпийските обекти с хеликоптери. Членовете на МОК, ръководителите на ISF и почетните гости имат автомобили с шофьори. Делегациите разполагат с автомобили, микробуси или автобуси в зависимост от техния размер. Rent-a-car услугите са на разумни цени.

По това време вече има 711 първокласни спортни площадки, сред които 27 големи и 94 по-малки зали, 9 стадиона, 5 зимни стадиона и пързалки, 45 плувни комплекса, 115 футболни игрища, 318 писти за бягане и др.

Всички състезания и церемонии се предвижда да бъдат провеждани на територията на града и планината Витоша в непосредствена близост до главния стадион.

Съоръженията, които е трябвало да бъдат изградени, са съобразени със социалната политика на градската управа, нуждите на жителите и изискванията на МОК за насърчване на спорта за всички. Още при кандидатстването градът разполага с част от съоръженията за състезанията, включени в програмата. В рамките на социално-икономическите намерения на правителството и Столична община се предвижда в период от четири години в кварталите и планината да бъдат изградени практически всички съоръжения, необходими за тяхното провеждане.

Предвижда се изграждането на национален център за зимни спортове със стадион и леден обвал. Стадионът, наречен „София-92“, бива предназначен за хокей на лед и фигурно пързаляне. Местоположението му е близо до Околовръстното шосе в подножието на Витоша. В комплекс с него са коридорите за бързо пързаляне с кънки.

Другият голям център е щял да бъде в Бояна - за състезанията по бобслей, шейнички и ски скокове. На „Алеко“ се предвижда да бъде алпийският център. Той включва писти за

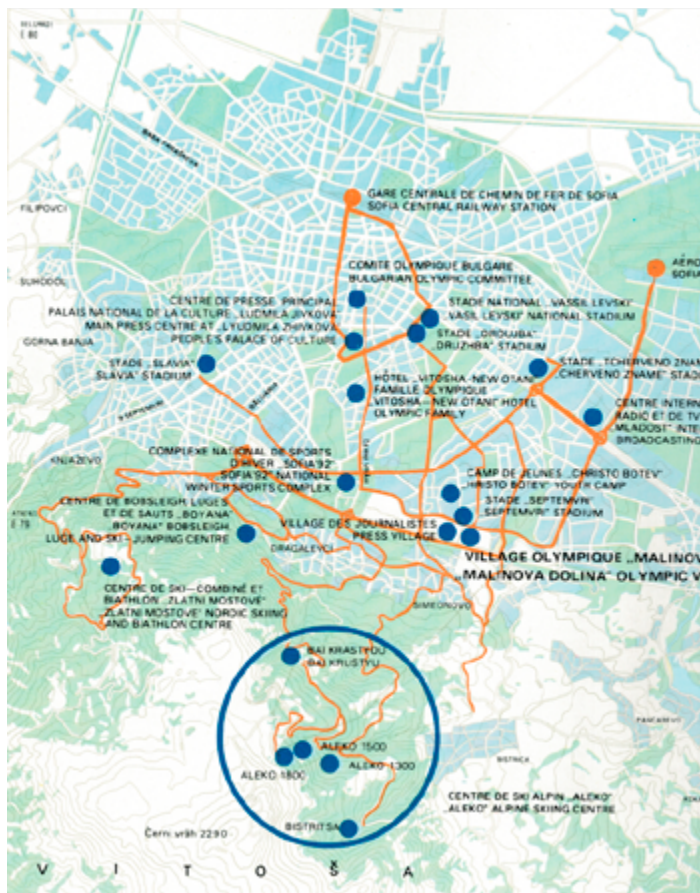
спускане и супергигантски слалом, отделно за гигантски слалом и слалом, както и тренировъчна писта. Състезанията по ски северни дисциплини и биатлон трябвало да се проведат в планирания център „Златните мостове“.

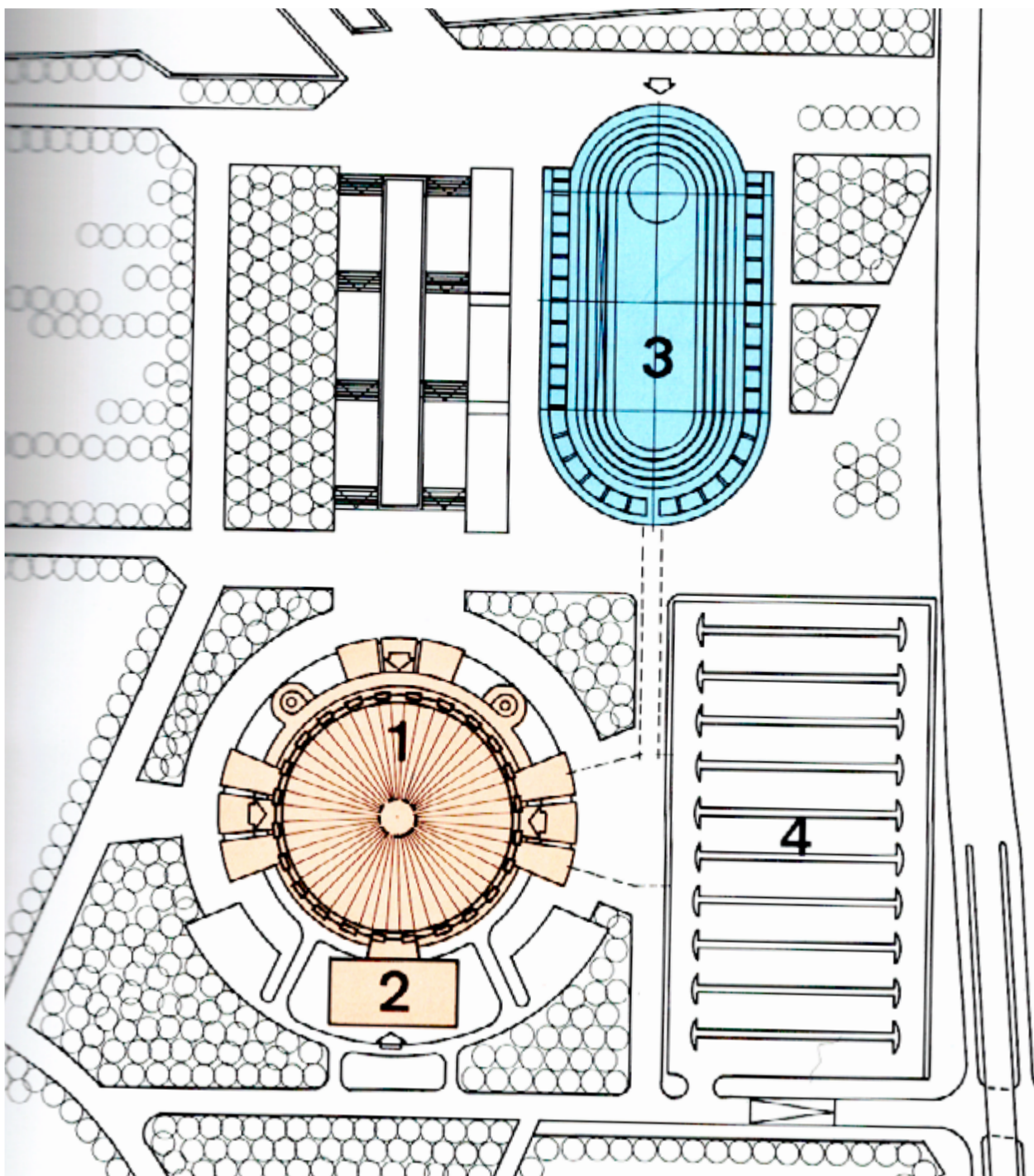
Пистите на „Алеко“ е трябвало да бъдат завършени през 1989 г., а на „Златните мостове“ – още през 1987 г. Там се очаквало до 1990 г. да бъде изграден стадион за биатлон и нов хотел.

Спортната програма включва всички спортове, одобрени от МОК. Демонстрационни спортове и спортове за хора с увреждания са добавени след консултации с ISF и одобрение от МОК.

Олимпийското село за спортистите е в подножието на планината, в местността Малинова долина, със станция на метрото. В близост е Студентският зград с общежития за 35 000 човека и десетки външни и закрити спортни съоръжения, които щели да бъдат на разположение на състезателите за тренировки. Намира се на 35 минути от всички олимпийски обекти. На двеста метра е терминалът на кабинковия лифт за алпийския ски

Транспортни Връзки / Transport connections

Комплекс „София 92“ / Complex "Sofia 92"

център „Алеко“. Помощно олимпийско селище за спортисти по ски и биатлон с капацитет 600 места се предвижда да бъде изградено в център „Златни мостове“.

Състезателите и официалните лица се предвижда да бъдат настанени в 3- до 5-етажни сгради. Дву-, три- и четиристайните апартаменти ще да предлагат комфортни условия за всяка делегация. Ръководителите

получават апартаменти с кабинети, заседателни зали и други удобства. Японският хотел „Витоша – Ню Отани“ (днес „Маринела“) бил определен да подслони членовете на МОК за редовната му сесия по време на събитието.

Всеки отбор е можел да използва допълнителни помещения като медицински центрове, перални и сушилни, складове и работилници

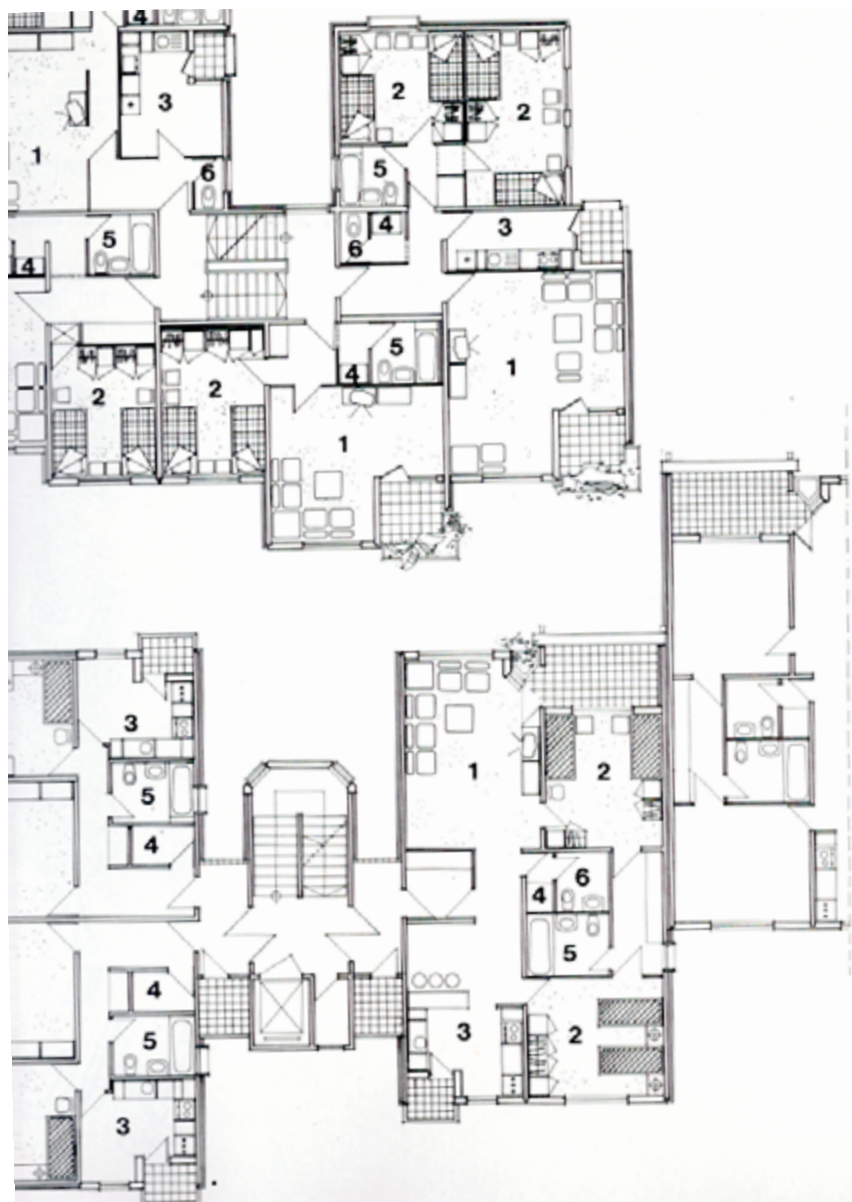

Олимпийското село, перспектива / The Olympic Village, perspective

Олимпийското село, план / The Olympic Village, plan

*План на апартаментите в
Олимпийското село
Plan of the apartments in the
Olympic Village*

за подготовка и ремонт на състезателна екипировка. Възстановителен център щял да помага на състезателите да тренират и се освежават.

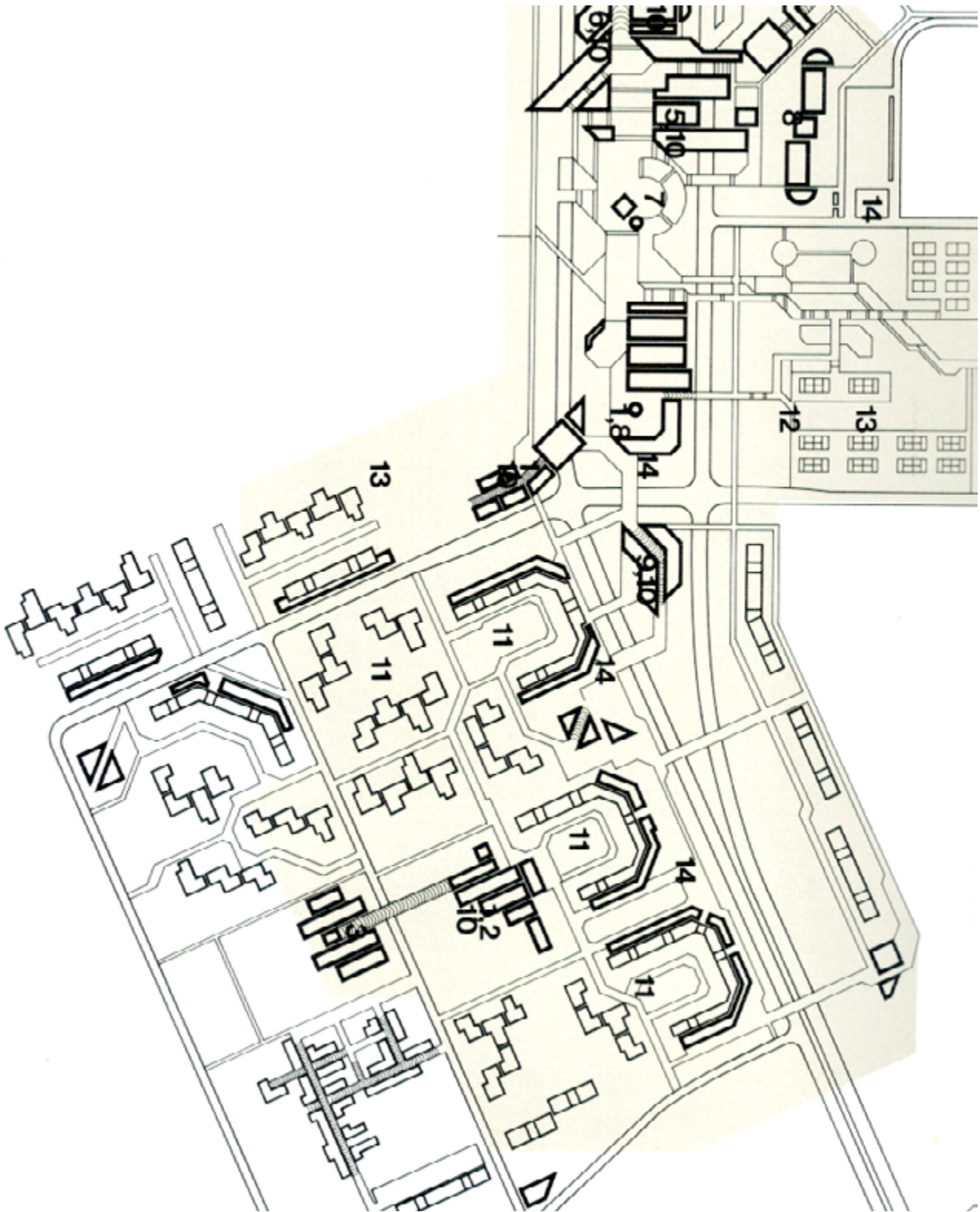
Жителите на селото е трябвало да имат на разположение голям брой ресторанти, барове, младежки център с дискотеки, киносалони, библиотека, търговски център, банкови услуги, помещения за срещи и развлечения, бръснарски и фризьорски услуги, зала за богослужения, много добре оборудван медицински център, стаи за интервюта и срещи, щандове за вестници, книжарница, касова кантора, поща и др.

Фиксирани са разумни цени за настаняване на

участници и официални лица в олимпийското село, съобразени с изискванията на МОК.

В Малинова долина предстояло изграждането на прес-селище за 7000 жители. Всеки журналист трябвало да бъде настанен в единична стая в хотели от категория пет звезди. Във всички градски хотели можело също да бъде направена резервация.

Телевизионните предавания се организират и осигуряват от Комитета за телевизия и радио, който е подчинен на правителството. Той и Министерството на съобщенията притежават всички станции, оборудване и уреди, необходими за телевизионно излъчване. Многобройните комуникационни връзки с

Журналистическото градче, план / The journalist town, plan

Българската телевизия, Българското радио, Министерството на съобщенията, Българската телеграфна агенция и дъщерните пресцентрове осигуряват всички видове комуникации с всяка точка на земното кълбо. На МОК се предоставят изключителни права за отразяване на Зимната олимпиада.

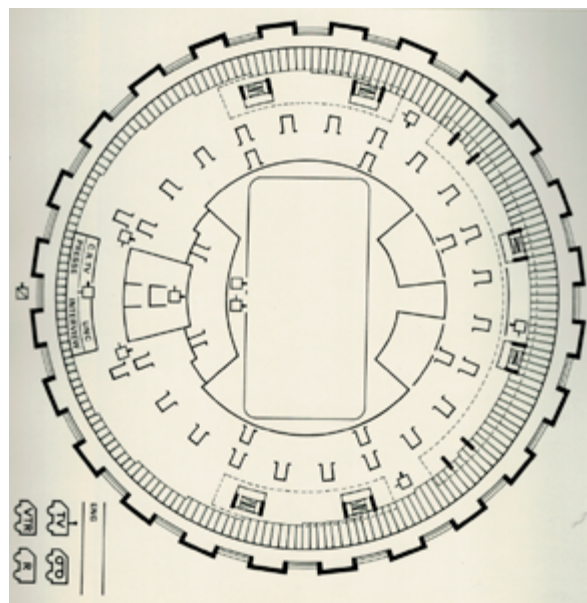
Основният пресцентър е работното място за акредитирани журналисти и фотографи. Той и всички филиали трябва да работят непрекъснато по време на състезанията и преди тях. Това е мястото, където представителите на медиите трябва да имат на разположение последните новини, идващи от всички спортни обекти.

Централният пресцентър се предвижда да бъде разположен в НДК „Любмила Живкова“. Всички състезания можело да се гледат директно на висококачествени професионални монитори и големи екрани. Връзките с Българската телевизия позволявали да се предават всички пресконференции, които се провеждат в Двореца на културата, по целия свят. Големото висококачествено техническо оборудване на Двореца отговаря на всички изисквания за времето: телефон, телекс, телефото, телефакс, фото, кино, телевизия, радио, фотокопирни, устни, компютърни и звукови технологии. Има подходящи зали за интервюта със спортисти и официални лица, достатъчно големи за провеждане на пресконференции, в съответствие с изискванията на МОК за зонирание.

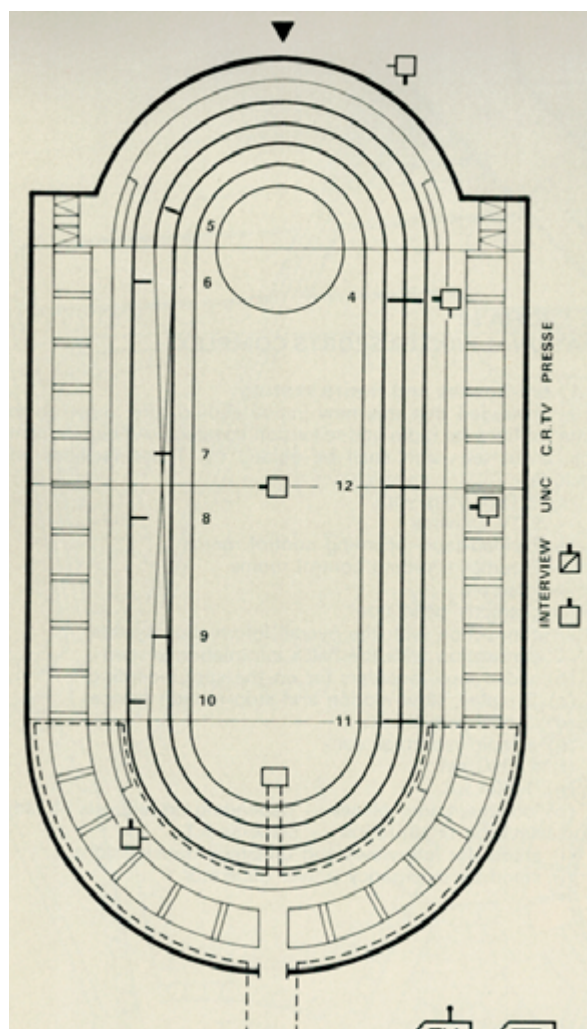
Техническите съоръжения са предвидени на базата на минималните изисквания на МОК, приети на 90-ата му сесия в Берлин, и като такива съответстват на нивото на радио, телевизия и комуникационни постижения. Има готовност очакваните върхови технически иновации на Зимните олимпийски игри през 1988 г. да бъдат взети под внимание и всички нови технологии приложени по креативен начин от българските инженери и техници, за да бъде осигурено безупречно предаване.

При изграждането на спортните площадки по отношение на осветление на площадките и в стаите за интервюта, резервно аварийно електрозахранване, площадки за основа и трибуна, от камери, резервни видео и звукови схеми се вземат също предвид изискванията на МОК (съвпадащи по същество с тези на Комитета за телевизия и радио). Както и всички специфични и допълнителни инсталации, препоръчани от ИОС, като интеркоми, координация, информация и гр.

Бидейки културен център на държавата, в София са създадени отлични условия за всякакви артистични изяви. Развлекателната програ-

*Радио и ТВ разположение на стадиона
Radio and TV placement in the stadium*

*Разпределение на камерите на стадиона
Distribution of cameras in the stadium*

ма по време на олимпиадата е вдъхновена от богатите български традиции и от идеите на олимпийското движение. Натрупаният опит на градската администрация в организирането на мащабни международни събития в различни области на човешката дейност е многократно доказван и признаван.

Осигурено е влизане в страната на всички лица, акредитирани от МОК без визи, само с олимпийска лична карта. Специални условия се предвижда да бъдат предложени и на всички чужденци, желаещи да присъстват.

В постановлението правителството заявява, че седмица преди, по време и след спортните прояви в София и околностите няма да се провеждат международни събития и срещи. Политически демонстрации няма да бъдат разрешавани или толерирани на стадиона, спортните площадки или в олимпийското село.

Финансирането на олимпиадата се предвижда да бъде от българската държава, Столична община и други институции. Инициативният комитет представя докладна записка, според която се очаква приходите от евентуални зимни олимпийски игри да възлизат на около 300 млн. долара, като към тях се прибавят над 60 млн. лева от телевизионни права, маркетинг, продажба на билети, монети и филателни програми, олимпийски лотарии и др.

Всички проекти, свързани с провеждането на

събитието - олимпийското село, подобряването на комуникациите, реконструкцията на летището, международният радиоразпръсващ център и др. се финансират от правителството и са заложили в държавния петгодишен план за 1986-1990 г.

Комплексът за зимен спорт е щял да бъде издигнат от доброволните работни дни на населението на столицата.

Икономическият потенциал на нацията, прекрасната материална база, гостоприемното население и традиционната любов към зимните спортове са сериозен аргумент в полза на кандидатурата на София за Зимни игри и през 1994 г., когато домакинството е дадено на малкото норвежко градче Лилехамер.

През 2014 г. столицата отново участва в надпреварата за център на двадесет и вторите олимпийски игри заедно със Сочи, Залцбург, Пьонгчанг, Хага, Алмати и Боржомци, но отпада още при първото гласуване.

арх. Евгения Кукушева

Източник: Sofia-Candidate to host the XVIth Olympic winter games in 1992

BULGARIA'S CANDIDATURE FOR THE WINTER OLYMPICS

arch. Evgenia Kukusheva

Sofia is bidding to host the sixteenth Winter Olympic Games along with the cities of Anchorage, Berchtesgaden, Cortina d'Ampezzo, Lillehammer and Falun.

The economic potential of the nation, the wonderful material base, the hospitable population and the traditional love for winter sports are a serious argument in favor of Sofia's candidacy for the Winter Games in 1992, but the host was given to the French resort of Albertville.

Драгалевски лифт / Dragalevsky lift

ОТ ВИТОША ПО-ВИСОКО НЕМА...

Петър Диков

Роген в гр. София, 19.09.1953 г.

Завършва архитектура във ВИАС.

КНИПИТУГА (Комплексен научноизследователски и проектантски институт по териториално устройство, градоустройство – архитектура) – проектант, научен сътрудник, ръководител ателие.

НЦТСУ (Национален център по териториално и селищно устройство) – зам. генерален директор.

НЦТРЖП (Национален център по териториално развитие и жилищна политика) – зам. генерален директор.

НЦТР – прокуриснт.

“ПроАрх” ЕООД – управител.

НЦТР ЕАД (Национален център по териториално развитие) – изпълнителен директор.

Столична Община – НАГ – Главен архитект.

Институт за градско планиране – изпълнителен директор.

• Ръководител на проекти и реализации – териториално устройство, градоустройство, архитектура.

• Ръководител на научни и нормативни разработки.

• Ръководител на конкурсни разработки.

Публикации – сп. „Архитектура“, информационен бюлетин на КНИПИТУГА, бюлетин ТСУА, периодичен печат.

„От Витоша по-високо нема“ – така казва от столетия шопът за прекрасната планина на юг от София. Уллия Сердика, храмът „Св. София“, Витоша и минералната вода са четирите основни елемента в герба на столицата ни.

Но освен мерило на шопите за височина и един от символите на София Витоша е и първият Национален парк на Балканския полуостров, обявен със заповед на министъра на народното стопанство от 27.10.1934 г. И така на 27.10.2024 г. се навършиха точно 90 години от това важно за града ни и за България събитие. Минали са обаче и 10 години на бездействие от 2014 г., защото тогава е изтекъл десетгодишният срок на действие на първия План за управление на Природен парк Витоша, приет с Решение на Министерския съвет на 22.04.2005 г.

Като човек роден и израсъл в София, нищо че не съм потомствен шоп, съм свързан с Витоша през всичките години на съзнателния ми живот. В детските години с неделните екскурзии до „Пенсионерските“ ливади над Княжево – до там

стигаха пешеходните усилия на родителите ми, и след това обяд с уникалните къфчета в кръчмата срещу колелото на петицата. В гимназиалните ми спомени са ските с кандахари и обувките „пионерки“ – до Голи връх с лифта „Бай Кръстьо“, после пеша през платото и спускане по ски пътя, писта Ветровала и до колелото на трамвая в Княжево. И то по сняг от началото на декември почти до края на март. Сега сняг не се задържа за повече от месец госта по-високо от трамвайната спирка. И това според мен е явно доказателство за глобалното затопляне... Този маршрут бе при хубаво време – при сняг и виелица преминаването през платото бе много рисково и се спускахме със ските по пътеката до Драгалевци – упражнение не по-малко рисково и животозастрашаващо, но пък с много агреналин. През студентските години беше престижно да се пие кафе и груги питиета на „Щастливеца“, „Простор“ или „Морени“. Ските вече бяха „Младост“ – българският „Атомик“, автоматите „Маркер“, а обувките „Алпина“. А пистите Коярника след дълго пешеходстване, Стената с култовия лифт „Романски“, „Алеко“ с влековете

„Заека“ и „Спас“. Особено запомнящо се бе качването с „Романски“, който, ако спре точно когато седалката ти е на върха над Стената, за 15 минути ставаш на легена шушулка. Разбира се, и шкембе чорбата на „Тихия кът“ и разходките по пътеките на Бояна. За съжаление, трябва да приключи тези прекрасни спомени с единственото ми качване в последните двадесет години – преди петнадесетина години, когато като видях разрухата около „Алеко“, ми мина всякакво желание да карам ски на Витоша.

Освен емоционалната ми привързаност към планината, по стечение на обстоятелствата във времето към Витоша имах и професионални ангажменти и отговорности. В края на 1996 г., като прокуриснт на Националния център по териториално развитие и ръководител на проектантската му част – Консултантско-експерименталния сектор, подписах договор за изработване на задача „Структура и съдържание на План за устройство и управление на Народен парк „Витоша“... забележете, в наименованието се съдържаше и думата устройство... Договорът бе между НЦТР като изпълнител и Министерството на околната среда и водите, Министерството на земеделието, Министерството на регионалното развитие и благоустройството и Столичната община като свързложители. Това в последните десетилетия може би е единственият пример на междуинституционална координация и загриженост към планината. По-късно, след приемането на Закона за защитените територии през 1998 г. и Наредбата за изработване на планове за управление на защитени територии през 2002 г., задачата се преформатира в „Изготвяне на план за управление на Природен парк Витоша“. Проектът във всичките му фази бе разработван от широк екип – повече от 100 специалисти и експерти, под ръководството на арх. Снежана Станоева. След много обсъждания, експертни съвети и корекции в края на 2003 г. планът бе завършен и внесен за одобрение от министъра на околната среда и водите. По време на работата имахме много сериозни спорове с МОСВ по отношение на необходимостта от графична съставка към плана. На настояването ни за комплектоване на текста със специализирани устройствени планове поне на отделни урбанизирани части на парка министерството категорично отказа. И тогава, и сега считам, че на всеки план за управление е необходима и устройствена част. Ако имаше такава, голяма част от проблемите, явили се по-късно, можеха да бъдат решени. Другият много дискутиран и спорен въпрос бе за границите на Природния парк към София. За изменение на тези граници имаше силен натиск от заинтересовани, включително и от Столична община. Бе създадена работна група, която да анализира границите и да установи къде може да се изключат вече урбанизирани терени, а къде могат да се добавят горски и други естествени площи. Независимо от резултатите от работата на

групата, границата бе одобрена в заповедта на министър Арсенова във вида, в който бе внесена. И така в средата на 2005 г. Природен парк Витоша вече имаше влязъл в сила План за управление – първият в България, одобрен по силата на Закона за защитените територии и в съответствие с Наредбата за изработване на планове за управление на защитени територии.

След постъпване на работа в Столична община в началото на 2006 г. отново се срещнах с проблема Витоша. В Общия устройствен план, който заварих завършен, но върнат в Общината в края на 2005 г. поради изтичане на мандата на предишното Тридесет и девето Народно събрание и за разглеждане от новото Четирдесето Народно събрание трябваше да се внесе отново в Министерския съвет заедно с проект за Закон за устройство и застрояване на Столична община. В Плана имаше предвидени устройствени статутни на урбанизирани територии в Софийската зона на Природен парк Витоша. При обществените обсъждания, които проведохме и обсъжданията в комисиите на Народното събрание, природозащитниците категорично заявиха, че ако в ОУП се оставят устройствени предвиждания в границите на Природен парк Витоша, те ще оспорват и плана, и закона. За мен тогава бе най-важно София да има Общ устройствен план, затова намерихме решение – в графичната част цялата софийска територия на парка се показва в зелено като зона Рпп – Природен парк Витоша. С различно обозначаване бяха отделени само двата резервата – „Бистришко бранище“ и „Торфено бранище“ като специфична зона Рзп. В ЗУЗСО в чл. 7 записахме, че „...устройството на територията на Природен парк Витоша се осъществява съгласно Плана за управление на парка...“. Добавихме обаче и една „вратичка“ – „...и въз основа на подробни устройствени планове, изготвени в съответствие с плана за управление...“. В ЗУЗСО има и записана зона Рзз – „терени, за които се изработват Подробни устройствени планове, указани със сивозелено с тънък червен контур“. Само че такъв тънък червен контур на плана няма. И когато в ОУП липсват указани зони за устройство, а в плана за управление няма графична част, се стига до наличната ситуация на Параграф 22...

Витоша е най-посещаваният туристически обект в България – за година се отчитат повече от 5 милиона посещения. Това, разбира се, донякъде е условно, защото много софиянци считат планината, особено в частта над София, за градски парк, но все пак това са фактите. На Витоша освен туристи – пешеходци и с лифтове, се качват и стоици автобуси и хиляди автомобили. Натоварването на природата е значително, а контролът и регулирането на процесите от доста години на практика липсва.

Винаги съм считал, че за доброто управление на една територия е необходима комбинация от

три елемента – ясни правила и норми, работещи административни структури, за които са ясно определени техните отговорности и права, и качествени действащи устройствени планове.

Правилата и нормите за Природните паркове са разпръснати в множество закони и наредби, независимо от факта, че основните от тях са в Закона за защитените територии. Освен това много от тях не са ясни и за тях е необходимо тълкуване. Специално за Природен парк Витоша новият План за управление спи вече седем години, а старият е с изтекла давност, новите идат. Европейските пари, с които трябваше да се изработи този нов План за управление, не е ясно дали все още чакат, или вече са си отишли.

Особено любопитен е въпросът с административните структури за управление на Природен парк Витоша. Сегашното състояние на Парка до голяма степен се дължи на хаоса в отговорностите и правата на държавните и общинските институции. Там ситуацията е като в поговорката „много баби – хилаво дете“. За територията на Природен парк Витоша по различни закони и други нормативни документи имат права и задължения три министерства – Министерството на земеделието и горите, Министерството на околната среда и водите и Министерството на регионалното развитие и благоустройството, три области – София област, Софийска област и Пернишка област и три общини – Столична община, община Перник и община Самоков. Тези институции или не могат, или не смеят да предприемат някакви действия, за да се решат цялостно и координирано проблемите. Като че ли всички чакат Дирекция „Природен парк Витоша“, която се води пряко отговорна за Парка. Дирекцията е „Специализирано териториално звено към Изпълнителна агенция по горите“, която агенция пък е структура към Министерството на земеделието и горите. Новият План за управление обаче е възложен от МОСВ. Любопитно четиво например е Устройственият правилник на дирекцията. Там функциите и задачите ѝ са изброени в член 5. Броят на 42-те точки, описващи тези функции и задачи, е над два пъти по-голям от броя на служителите в дирекцията. А за размера на годишния ѝ бюджет може да се съди по факта, че той е по-малък от цената на автомобил на един уважаващ себе си бизнесмен... и то не от онези, дето се уважават прекомерно, а от тези средна ръка... Учудващо е, че тия скромни служители, повечето от които са наистина отгадени на каузата Витоша, успяват да оцеляват и да вършат доста работа... Преди доста години, когато Природен парк Витоша бе наистина добре поддържан, само структурата, отговаряща за Софийската част от парка, е била с повече от 250 служители, офис, разположен в парка и сега тънещ в разруха, достатъчно автотехника и механизация, гендариум и разсадник, който вече не съществува, и разбира се, отговарящ на задачите ѝ бюджет. Усилия за въвеждане

на ред в административния хаос не се виждат, а и не се очакват. Вероятно задачата за решаване на проблемите на Природен парк Витоша не е от тези, които са важни и спешни...

Сигурно е моя професионална деформация, но убеждението ми е, че устройственото планиране е най-добрият и най-демократичният начин да се решават проблеми и да се постига съгласие при съществуващи конфликти и разнопосочни интереси в една територия. След компромиса, който направихме в Община устройствен план за територията на Витоша и ясна необходимост, особено в урбанизираните ѝ части, от наличие на публичен, демократично процедуран и влязъл в сила подробен устройствен план, в началото на 2008 г. си позволих да допусна разработване на специализиран устройствен план на туристическа зона „Алеко“. Основната причина бе, че през 2007 г. Столична община с решение на Столичната агенция по приватизация и съгласие на Столичния общински съвет прогаде лифтовите съоръжения на Витоша на частна фирма. Тези съоръжения бяха собственост на общинския „Столичен електротранспорт“ и състоянието им бе повече от трагично. Новият собственик веднага обяви инвестиционни намерения за развитие и разширение на ски зоната на „Алеко“, реконструкция и удължаване на съществуващите лифтове, нови влекаче и разширение на пистите. Намерения!

В резултат на това допускане бях обявен за вредител, унищожител на природата и в частност на Витоша, корумпиран помагач на галавераджии и т.н. Всеки ден в НАГ започнаха да се получават типови бланки с жалби, на които бяха написани на специален ред с точки имена – незнайно дали истински или измислени, но имена на жалбоподатели. По 50-60 възражения на ден, и така повече от месец. На всяко трябваше да пиша резолюция и да го насочвам за отговор. И всичко това по повод на заявено намерение. А разработването на устройствен план, обявяването му, обществените обсъждания, корекциите по приети възражения, включително във финала възможността за съдебен контрол е възможно най-демократичната процедура за достижане на разумно финално решение. Резултатът от тази протестна акция, според мен добре координирана, бе, че оттеглих допускането, а собственикът на ски съоръженията реши, че вместо по царския път – с процедуран и прозрачно приет устройствен план, е по-добре да мине по пряка пътека – директно през МОСВ и МЗГ. Резултатът след 14 години закони, административни, медийни и политически криволици, врътки и хватки е, че собственикът се е върнал назад и имиджово, и процесуално, природозащитниците имат природа във все по-голям риск и софиянци получават една зона в разруха. А тези, които чакат да карат ски и да правят туризъм на Витоша, получиха вече гемонтиран лифт „Романски“, спрян преди три години Драгалевски лифт, отдавна

Ски писта „Ветровала“ / "Vetrovala" ski slope

спрян Княжевски лифт, разрушен и окраден влек Конярника, все повече и все по-ерозиращи пътеки към Черни връх, по които в хубаво време в почивен ден е по-оживено от пешеходната зона на Витошка. Вместо да се развива достъпът до планината с най екологичния транспорт – лифта, въжени линии се спират и хората се принуждават да се качват с автомобили. В някои дни високата част на планината става един голям нерегламентиран паркинг... И така чакането става все по-безнадежно, при което, за съжаление, най-ощетени са децата на София – те искат и чакат добри условия за ски, туризъм и чист въздух, засега без особени надежди.

И Природен парк Витоша с годините деградира и като природа, и като условия за туризъм и спорт, и като инфраструктура. Планината страда, софиянци безнадежно чакат, институциите мълчат, природозащитниците си траят... и те така...

На 05.03.2015 г. в залата на БАН бе оповестено началото на работата по „Актуализация на плана за управление на Природен парк Витоша“ за

периода 2015-2024 г. Задачата бе възложена от МОСВ на „Пролес Инженеринг“ ООД с финансиране по европрограма. На презентацията изпълнителят даже обеща разработване на геобазирани данни и карти и развитие на Географска информационна система за Природния парк.

И така с надежда за ново и по-добро развитие на 30.09.2015 г. отидох на представяне и обществено обсъждане на проекта, което се състоя в голямата зала на резиденция „Бояна“. Тогава аз все още бях в Столична община. След час и половина представяне на състава на авторския колектив и 30 минути докладване на плана установих, че този проект, поне според мен, няма никакви шансове да се приеме. Това го заявих публично при изказването ми в зала. Той се плъзга по проблемите, в него има видимо поръчкови елементи и на практика не отговаря на въпросите, които чакат решение от години.

За информация на любознателните прилагам становището на НАГ, подписано от мен след общественото обсъждане на 30.09.2015 г. И сега като си го чета, не виждам нещо, което бих променил...

До

МОСВ – Защитени територии

Дирекцията на ПП „Витоша“ към ИАГ

гр. София, ул. „Антим I“ № 17

„Пролес инженеринг“ ООД

гр. София, бул. „Хр. Ботев“ № 68

Във връзка с проведеното на 30.09.2015 г. обществено обсъждане на Актуализация на План за управление на Природен парк „Витоша“ за периода 2015 – 2024 г., приложено изпращам Ви допълнително становище на Столична община – Направление „Архитектура и градоустройство“.

Настоящото е допълнение към изпратеното Ви по факс и електронна поща становище с приложения на Главния архитект на СО с изх. № РА-92-00-421(1)/30.09.2015 г.

Главен архитект на Столична община:

арх. Петър Диков

Предложенията засягат следните аспекти на плана:

Зониране:

Считам, че зониранието е твърде окупнено. Обособени са големи зони, които не са еднородни по характер и не следва да бъдат третирани с общ режим. В една и съща устройствена зона, без да става ясно по какви критерии, са включени разнообразни по характер и функция територии, които имат различен законово статут и изискват различен подход при управлението им.

Такива например са вододайните зони на Витошките реки Бистришка, Железничка и Янчовска, водите от които се включват директно в Рилски водопровод; липсват границите и специфичните режими на ловното стопанство и на високопланинските пасища част от които са местообитания на редки и защитени видове; не са отразени ерозираните и нарушени терени около карьерите при Владая и пр. Всички те имат своя конкретна специфика, законово статут и различни режими на опазване и ползване.

Липсват ясни насоки за природосъобразно управление и ползване на земеделските земи, включени в територията на Парка.

Считаме, че при определянето на зоната за туризъм с крайселищен краткотраен отпочив не са отчетени спецификата на релефа и достъпа до Парка. В зоната е включена голяма територия с твърде разнообразен характер. Тук има чисто земеделски площи, разположени между Ярлово и вилна зона Ярема, както и югозападно от Железница. Наситени с налични и предполагаеми обекти на КИИ са териториите около Железница и Бистрица, които предполагат различни форми на културен туризъм. Тук са включени и най-стръмните плътни залесени, лошо осветени и непривлекателни северни склонове на планината, които не случайно са най-слабо посещаваните. В миналото, именно с цел преодоляване на тези височини и отвеждане на туристите до поляните над Копитото и около х. Момина скала и Златни мостове, които и до днес са една от най-посещаваните туристически дестинации на Витоша, беше изграден туристическия лифт Княжево – Копитото.

Включването на толкова разнообразни по характер територии в обща зона създава предпоставки за неопределеност, неясноти и неточности в управлението им и при създаването на последващи документи и планове.

Зоната на хижите, сградите за подслон, административните центрове за управление и поддръжка на парка и спортните съоръжения също включва твърде голяма и нехомогенна територия, която се нуждае от допълнително разграничаване в подзони. На плана ясно са очертани съсредоточията от обекти и ядрата, които оформят подзоните. Предлагаме бъдещите режими да се съобразят основно със съществуващите обекти и начините за устойчиво използване на територията им, без увеличаване на легловия капацитет. Предвижданите мерки следва да бъдат насочени към тяхното съвременяване и модернизация, както и към насищането на прилежащата им среда с подходящо за планината благоустрояване и съоръжения за игри и спорт. Предвид близостта на града, не подкрепяме строителството на нови обекти за подслон. Считаме за важно между отделните подзони, които следва да бъдат определени въз основа на специализиран анализ, да останат свободни пространства от естествения характер на средата. Това още повече би доближило плана до основните му цели, а конкретизирането на режимите ще внесе точност и яснота при последващо проектиране.

Намираме за целесъобразно и необходимо зоната за опазване на приоритетните природни местообитания, която попада основно извън Столична община, също да бъде разделена на подзони, което ще спомогне за конкретизиране и диференциране на подходите и достъпа и по-ясното управление и ползване на територията.

Предлагаме планът да предвиди и предложи по-добри възможности за развитие на пешеходния туризъм в южната част на планината, както и по-тясна и прецизна обвързаност на маршрутите между Пернишкия дял и тези на територията на Столична община. Това ще спомогне за цялостното и пълноценно развитие на туризма, независимо от административните граници на общините.

Във връзка с развитието на зоната Бистрица – Железница, която е подходяща за крайселищен отдих, предлагаме да се проучи и създаде схема на пешеходните и веломаршрути в района с добавяне на конкретни пешеходни исторически маршрути по местата с местни традиции, оброчища и пр. Такива маршрути следва да се предвидят както на територията на парка, така и в прилежащите до границата му обекти. Също така препоръчваме да се определят отделни режими за различните форми на ползване на земите, както и кътове за туризъм и рекреация в съответствие с изискванията за опазване на средата.

По отношение на зоната над Владая с включените в нея нарушени територии, също би следвало да се определят конкретни функции, както и съответните режими и препоръки за възстановяване, управление и ползване. Територията е разнообразна и с много интересни възможности за крайградски отдих. Предлагаме да се застъпят приоритетно площадки и съоръжения за различни видове спорт с по-масов характер, имайки предвид, че в нея вече присъстват велотуризма и скалното катерене.

Определено считаме, че всичко посочено до тук би спомогнало за изясняване и конкретизация на режимите както на плана за управление, така и при изработването на последващи специализирани планове и програми за територията, а оттам и за по-адекватен и своевременно избор на различни форми и начини за финансиране при подготовка и реализация на приетите мероприятия.

Достъп до парка

Считаме, че планът трябва да даде ясен приоритет на достъпа до планината от селищата в подножието с въжен транспорт. Препоръчва се настоящата карта на инфраструктурата да се допълни с предложения за подмяна и доразвиване на мрежата от лифтове. Направленията за удължаване на трасетата на съществуващите лифтове следва да са в посока на връзките с масовия градски транспорт и буферните паркинги, организирани около тях. Би следвало да се обмисли възможността за възстановяване и удължаване на Княжевския лифт от последната трамвайна спирка до безлесната част на Планинишките ливади, които се явяват разпределител на туристическите потоци, търсеци Момина скала, Златни мостове или Дендрариума. Изключителни възможности за туризъм към по-слънчевата югоизточна част на планината предлага превръщането на съществуващата товарна въжена линия Академика в пътническа. Предлагаме с плана да се обърне специално внимание на обвързката на пешеходните маршрути с лифтовите станции.

Увеличаването на броя на лифтовете ще доведе до по-равномерно разпределяне на потока от посетители и туристи в рамките на парка. В допълнение това ще представлява съществен принос в осъществяването на политиката, насочена към значително ограничаване на автомобилното натоварване на планината.

Опазване на природната среда във високите части на планината

Районите около хижа Алеко и Черни връх са най-посещаваните зони и поради това са най-застрашени от увреждане на природната среда. В Плана и в последващите го проекти, планове и програми следва да се предпишат и осъществят мерки за недопускане на нерегламентирани пешеходни маршрути. С цел превенция и защита от увреждане вследствие на пешеходно натоварване и ерозия, се налага съществуващите пътища и пътеки да бъдат подходящо укрепени и благоустроени.

Режимът за съществуващите ски писти следва да бъде насочен към възстановяване, преоборудване и модернизация. Предвид ограничената територия между двата резервата и вододейната зона, разширение може да се търси единствено в района на Капакливец.

За децата и начинаещите скиори, освен в района на Ветровала и Офелиите, може да се пристъпи към поставяне на Влекове с дължина до 100-200 метра на подходящи места в близост до хижите.

Настоящите предложения и препоръки са изготвени въз основа на представения проект за актуализация на Плана за управление на природен парк Витоша и са съобразени с насоките за устойчиво развитие и управление на подобни територии на европейско и местно равнище

След това финално докладване и внасянето му на 30.10.2015 г. МОСВ – точно преди 9 години, планът е доникъде. Интересно е дали са „усвоени“ парите по европрограмата. Всъщност не доникъде – на 01.09.2021 г. с Решение № 6-П/2021 г. министърът на околната среда и водите прекратява административното производство по преценяване на необходимостта от извършване на екологична оценка (ЕО), в т.ч. и оценка за съвместимост (ОС) с предмета и целите на опазване на защитените зони на актуализация на Плана за управление на Природен парк Витоша за периода 2015 – 2024 г., включително

разработване на геобаза данни и карти за развитие на Географска информационна система, с възложител ДПП „Витоша“. Носят се слухове, за чиято достоверност не съм сигурен, че изпълнителят Пролес ООД е отстранен и че с довършването на Плана са натоварени горките вездесъщи служители на Дирекция „Природен парк Витоша“. Вторият десетгодишен период, в който трябваше да действа новият План за управление, изтича тази година, а финалният срок за използване на средствата от вече изтеклия през 2020 г. програмен период на ЕС е краят на следващата година... и те така...

THERE IS NOTHING HIGHER THAN VITOSHA

arch. **Petar Dikov**

"There is nothing higher than Vitosha" - that's what the shop has been saying for centuries about the wonderful mountain south of Sofia. Ulpia Serdika, the church of Saint Sophia, Vitosha and the mineral spring mineral water are the four main elements in the coat of arms of our Capital. Vitosha is also the most visited tourist site in Bulgaria - more than 5 million visits are reported per year.

As a person born and raised in Sofia, although I am not a hereditary shop, I have been connected to Vitosha for all the years of my conscious life. In addition to my emotional attachment to the mountain, due to a coincidence of time, I also had professional commitments and responsibilities to Vitosha. At the end of 1996, as the procurator of the National Center for Territorial Development and the head of its design part - the Consulting-experimental sector, I signed a contract for the development of the task "Structure and content of the Plan for the organization and management of the Vitosha National Park, and after When I joined the Metropolitan Municipality as chief architect at the beginning of 2006, I again encountered the Vitosha problem, both in the General Development Plan and in my ongoing work on development and construction issues.

Unfortunately, Vitosha Nature Park has degraded over the years both as nature and as conditions for tourism and sports, and as infrastructure. The mountain is suffering, the people of Sofia are hopelessly waiting, the institutions are silent, the environmentalists are taking their time...

I have always believed that good management of a territory requires a combination of three elements – clear rules and norms, working administrative structures, for which their responsibilities and rights are clearly defined, and quality effective development plans. And this is the direction in which we must all work together...

Каменната река / The stone river

ПРАВЕН РЕЖИМ И ПРОБЛЕМИ

Борис Милчев

Борис Милчев е завършил право в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Заемал е различни длъжности в администрацията на Столична община, от които най-дълго е бил ръководител на правната служба на Направление „Архитектура и градоустройство“. В периода 1997-2001 г. е заместник-министър на регионалното развитие и благоустройството. От 2021 до 2023 г. е общински съветник в Столичния общински съвет. Практикува в областите административно право и процес, общинско право, устройство на територията, строителство, вещно право, кадастър. Автор е на множество статии и коментари в областта на устройственото планиране, инвестиционното проектиране и строителството. Участвал е в изработването на ред нормативни актове по устройство на територията.

Когато става дума за правния режим на Природен парк (ПП) „Витоша“, най-естествено е първо да се насочим към екологичното законодателство. На територията на парка обаче се преплитат множество други разнообразни отношения, свързани с човешка намеса – собственост, стопанска дейност, туризъм, лов, спорт, изграждане и поддържане на техническа инфраструктура, управление на гори, културни ценности и др., които са предмет на различни регулации, често противоречиви, в компетенциите на различни администрации (понякога припокриващи се), трудни за общо разбиране и прилагане. Заради близостта с големия град, ПП „Витоша“ е най-урбанизираният и посещаван от хора природен парк, което прави общото законодателство трудно приложимо и разминаващо се с действително установените отношения. В този кратък преглед ще се спрем на основните нормативни актове от значение за парка и най-вече на проблемите, които виждам, както и на някои възможни решения.

Законът за защитените територии (ЗЗТ) категоризира природните паркове като вид защитени територии¹. В границите на ПП „Витоша“, има два резервата и една природна забележи-

телност², които според същия закон са защитени територии, но от по-висока степен. Границите на ПП „Витоша“ са определени с актовете за учредяването и прекатегоризирането му. Населените места в парка не са част от защитената територия. Границите на парка не следват административно-териториалното деление на Република България и обхващат части от няколко общини³, разположени в различни области⁴.

Съгласно ЗЗТ, природният парк се управлява с цел: **(1)** поддържане на разнообразието на екосистемите и опазване на биологичното разнообразие в тях; **(2)** предоставяне на възможности за развитие на научни, образователни и рекреационни дейности и **(3)** устойчиво ползване на възобновимите природни ресурси при запазване на традиционни форми на поминък, както и осигуряване на условия за развитие на туризма.

² Биосферен резерват „Бистришко бранище“, резерват „Горфено бранище“, природна забележителност пещера „Духлата“ (чл. 5, т. 1 и т. 3 от ЗЗТ).

³ Столична община, община Самоков, община Радомир и община Перник.

⁴ Чл. 4, ал. 2 и чл. 7, ал. 2 от Закона за административно-териториалното устройство на Република България (ЗАТУРБ).

⁵ Област Перник, област София и Софийска област.

¹ Чл. 5, т. 5 от ЗЗТ.

гуряване на условия за развитие на туризъм⁶. ЗЗТ предвижда ред ограничения за човешка дейност на територията на парка и дори за присъствие в зоната на резерватите и природната забележителност.

Според ЗЗТ в природните паркове могат да се обособяват зони за резервати, туризъм, хижи, административни центрове за управление и поддръжка на парковете и спортните съоръжения и други, свързани с естеството на парковата територия⁷. Забранено е строителство, освен на туристически заслони и хижи, водохващания за питейни нужди, пречиствателни съоръжения, сгради и съоръжения за нуждите на управлението на парка и обслужването на посетителите, подземни комуникации и ремонт на съществуващите сгради, пътища, спортни и други съоръжения⁸.

Дейностите в защитените територии се подчиняват на планове за управление (ПУ)⁹. Плановете за управление се изработват по реда на наредба, утвърдена от Министерски съвет¹⁰. Действащият ПУ на ПП „Витоша“ е приет с РМС № 305/22.04.2005 г. ПУ трябва да се актуализират на всеки десет години¹¹, но ПУ на ПП „Витоша“ не е актуализиран до момента. През 2013 г. е утвърдено задание за актуализация на ПП „Витоша“ от МОСВ¹² и е изработен проект от дружество „Пролес-инженеринг“ ООД по възлагане от Дирекция ПП „Витоша“, който не е приет. Административното производство по изработване и приемане на актуализация на ПУ на ПП „Витоша“ от 2005 г. все още е висящо. Съгласно чл. 4 от НРПУЗТ¹³ до актуализацията на ПУ се запазват разписаните в него режими и норми за ползване на земи, гори и водни площи, строителство и други дейности, т.е. планът от 2005 г. е действащ и в момента. От гледна точка на развитие на техническа и социална инфраструктура¹⁴ и туризъм този ПУ представлява консервация на завареното от него положение.

За частта от територията на парка, попадаща в Столична община, от началото на 2007 г. действа разпоредбата на чл. 7 от ЗУЗСО¹⁵, според която устройството на ПП „Витоша“ се осъществява съгласно ПУ на парка и въз основа

на подробни устройствени планове, изготвени в съответствие с ПУ, при спазване изискванията на действащото законодателство. С това през 2007 г. ПП „Витоша“ е изключен от териториалния обхват на ОУП¹⁶ на Столична община, но от друга страна, на ПУ на ПП „Витоша“ е предоставена функция на ОУП по отношение на устройството и застрояването, т.е. ПУ на ПП „Витоша“ е включен в системата на устройственото планиране на Столична община. Това означава, че ПУ на ПП „Витоша“ в частта на Столична община следва да отговаря освен на изискванията на ЗЗТ и НРПУЗТ, също и на изискванията на ЗУТ¹⁷ и актовете по прилагането му (Наредба № 8 за ОСУП¹⁸). Действащият ПУ на ПП „Витоша“ от 2005 г. не съдържа реквизитите на ОУП и не може да осигури прилагането на чл. 7 от ЗУЗСО, т.е. изработването и одобряването на подробни устройствени планове. Реквизитите на ОУП могат да бъдат въведени в ПУ чрез негово изменение или при редовната му актуализация.

В Плана за интегрирано развитие (ПИРО) на Столична община 2021-2027 г., приет с Решение № 749/15.11.2021 г. на Столичния общински съвет, Стратегическа цел 3, Приоритет 3, Специфична цел 9, Мярка 9.М4 „Устойчиво използване на местните природни дадености за развитие на „зелен“ лечебен и здравословен туризъм“ е включена дейност „Актуализация и приемане на нов ПУ на ПП „Витоша“, с условия за развитие на ски, вело и друг вид природосъобразен туризъм. Изработване на ПУП за обектите на Витоша в съответствие с условията в ПУ“, като за изпълнение на мярката са предвидени 26 730 000 лв.¹⁹. Съгласно чл. 58, ал. 1 от ЗЗТ, ПУ на защитени територии се възлагат от МОСВ по реда на ЗОП. ПУ могат да се възлагат и от общини след съгласуване с МОСВ (чл. 58, ал. 2 от ЗЗТ). СО въз основа на чл. 7 от ЗУЗСО и на ПИРО 2021-2027 г. може да поиска съгласие от МОСВ да възложи изработването на актуализация на ПУ на ПП „Витоша“ въз основа на утвърденото през 2013 г. задание, евентуално на актуализирано такова. Изработването и одобряването на ПУ на ПП „Витоша“ с реквизитите на ОУП би създадо ясни правила за развитието и опазването на парка в подложната на най-силен натиск от човешко присъствие зона. В стратегическите планове на СО и на гържавата по ЗРР²⁰ ПП „Витоша“ се разглежда преди всичко като туристически и курортен ресурс. В обратния смисъл обаче са ред документи на

6 Глава втора, Раздел I от ЗЗТ.

7 Чл. 32, ал. 1 от ЗЗТ.

8 Чл. 32, ал. 2 във вр. с чл. 21, т. 1 от ЗЗТ.

9 Глава четвърта, Раздел II от ЗЗТ.

10 Чл. 55, ал. 1 от ЗЗТ, Наредба за изработване на планове за управление на защитени територии.

11 Чл. 55, ал. 2 от ЗЗТ.

12 Министерство на околната среда и водите.

13 Наредба за изработване на планове за управление на защитени територии.

14 Чл. 64, ал. 1 и чл. 205, т. 1-4 от ЗУТ и § 5, т. 31 и 75 от ДР на ЗУТ.

15 Закон за устройството и застрояването на Столична община (обн. ДВ, бр. 106, 2006 г.).

16 Общ устройствен план.

17 Закон за устройство на територията (обн. ДВ, бр. 1, 2001 г., в сила от 28.01.2024 г.).

18 Наредба № 8 за обема и съдържанието на устройствените планове (обн. ДВ, бр. 57, 2001 г.).

19 Виж лист 1131 и лист 1184 от Приложение № 1 към Решение № 749/15.11.2021 г. на Столичния общински съвет.

20 Закон за регионално развитие (ЗРР, обн. ДВ, бр. 50, 2008 г.).

*Зелени хълмове на Витоша
Green hills at Vitosha Mountain*

МОСВ и МЗХ²¹, които по-скоро предвиждат ограничаване достъпността и ползването на парка с оглед съхраняването на природните ресурси и защитените територии (резервати и природни забележителности). Въвеждането на правилата на устройственото планиране в парка не означава непременно неговото урбанизиране. Въпросът е каква воля ще бъде материализирана чрез устройствения план за балансиране на двете противоположности в отношението към него. Всъщност постигането на такъв баланс е една от целите на управление на природните паркове, посочени в чл. 29, ал. 2, т. 3 от ЗЗТ.

Органи на управление на защитените територии са МОСВ и неговите регионални служби, които осъществяват дейността си при условия и по ред, определени с правилник, утвърден от МОСВ. Териториалните компетенции на регионалните органи на МОСВ следват административните граници на областите и общините, а както посочих по-горе, ПП „Витоша“ е разположен в няколко общини и области. Компетенциите на басейновите дирекции към МОСВ пък следват границите на водосборните басейни (в случая Дунавски и Западнобеломорски район). Единственият административен орган, чиято териториална компетентност обхваща целия парк, е Дирекция ПП „Витоша“, която обаче е в структурата на Изпълнителна агенция по горите (ИАГ) към МЗХ. Макар и извън структурата на МОСВ, основната дейност на Дирекция ПП „Витоша“ е свързана със спазването на екологичното законодателство и ПУ и се преплита с компетенциите на съответните РИОСВ.

Дейността на Дирекция ПП „Витоша“ се осъществява въз основа на устройствен правилник²², издаден от ИАГ на основание чл. 161 от ЗГ във връзка с чл. 52, ал. 3 от ЗЗТ. Самият факт, че основанието за приемане на устройствения правилник са разпоредби на два закона с различен предмет е показателен. В чл. 13, ал. 1 от УПД-ППВ е предвидено създаване на консултативен съвет, чието устройство, функции и задачи се определят с правилник, утвърден от изпълнителния директор на ИАГ²³. Членовете на съвета са не по-малко от двадесет, като в правилника не е изяснена точната бройка и критериите за включването им в състава. Това са представители на централни и местни администрации с компетенции в територията на парка и в прилежащи територии, на научни институти, на собственици на обекти и на организации, развиващи дейности в парка. Консултативният съвет не е административен орган, тъй като не взема решения със задължителна сила за членовете си или за трети лица. Той не е и съветателен орган към дирекция ПП „Витоша“, тъй като не е предвидено да участва в производствата по издаване на административни актове. По съ-

щество с тази уредба, консултативният съвет представлява дискуссионен форум за споделяне на проблеми и практики от лица, упражняващи определени властови компетенции, развиващи дейност в парка или с интерес от извършването на парка. Консултативният съвет е предвиден с нормативен акт от много ниска степен и е властово импотентен, но създаването му е израз на необходимостта от единно управление на дейностите на територията на ПП „Витоша“ като тази идея би могла да се развие.

Съгласно чл. 52 от ЗЗТ, Министерството на земеделието и храните (МЗХ), Изпълнителната агенция по горите (ИАГ), както и физическите и юридическите лица и общините – собственици на гори, земи и водни площи в защитените територии извън тези, които са обект на изключителна държавна собственост, осъществяват тяхното стопанисване, опазване и охрана съгласно разпоредбите на този и други специални закони. ИАГ създава специализирани дирекции на природни паркове за изпълнение на плановете за управление на природните паркове. Правото да организират поддържащи, направляващи, регулиращи, възстановителни и други природозащитни дейности в защитените територии може да се предоставя и на неправителствени сдружения и организации от МОСВ, МЗХ или ИАГ. Към МОСВ се създава специализирана карта, регистър и информационна система на защитените територии по реда на наредба на МОСВ и МРРБ. Данните от тази карта са публични.

Дейностите в ПП „Витоша“ се подчиняват и на изискванията на ЗООС²⁴ чрез определяне на режими за опазване и ползване на компонентите на околната среда и контрол за спазването им. По реда на ЗООС се установяват допустими норми за емисии и за качество на околната среда, управляват се компонентите и факторите на околната среда, извършват се оценки на въздействието върху околната среда, обявяват се и се управляват на територии със специален режим на защита, извършва се системата за мониторинг на компонентите на околната среда и др. От значение за ПП „Витоша“ са определените в ЗООС цели и компетенции на МОСВ, РИОСВ, Басейнова дирекция, областните управители и кметовете на общини и райони по отношение на опазването на компонентите на околната среда – атмосферният въздух, атмосферата, водите, почвата, земните негра, ландшафтът, природните обекти, минералното разнообразие, биологичното разнообразие и неговите елементи. Към МОСВ функционират Висш експертен екологичен съвет и Консултативни съвети по политиката за управление на компонентите на околната среда.

Кметовете на общини информират населението за състоянието на околната среда съгласно изискванията на закона, разработват и контролират заедно с другите органи плановете за ликвидиране на последствията от аварийни и

21 Министерство на земеделието и храните.

22 Устройство правилник на дирекция природен парк „Витоша“ (УПДППВ, обн. ДВ, бр. 12, 2012 г.).

23 Правилник за дейността на Консултативния съвет към дирекция ПП „Витоша“, утвърден на 10.07.2024 г.

24 Закон за опазване на околната среда.

залпови замърсявания на територията на общината, организират управлението на отпадъци на територията на общината, контролират изграждането, поддържането и правилната експлоатация на пречиствателните станции за отпадъчни води в урбанизираните територии, организират и контролират чистотата, поддържането, опазването и разширяването на селищните зелени системи в населените места и крайселищните територии, както и опазването на биологичното разнообразие, на ландшафта и на природното и културното наследство в тях, определят и оповестяват публично лицата, отговорни за поддържането на чистотата на улиците, тротоарите и други места за обществено ползване на територията на населените места, и контролират изпълнението на техните задължения, организират дейността на създадени с решение на общинския съвет екоинспекции, включително на обществени начала, които имат право да съставят актове за установяване на административни нарушения, определят длъжностните лица, които могат да съставят актове за установяване на административните нарушения по този закон, осъществяват правомощията си по специалните закони в областта на околната среда, определят лицата в общинската администрация, притежаващи необходимата професионална квалификация за осъществяване на дейностите по управление на околната среда. Кметовете на общини могат да възлагат изпълнението на функциите си по ЗООС на кметовете на кметства и кметовете на райони.

Областните управители осигуряват провеждането на държавната политика по опазване на околната среда на територията на областта, координират работата на органите на изпълнителната власт и техните администрации на територията на областта по отношение провеждането на държавната политика по опазване на околната среда, координират дейностите по провеждане на политиката по опазване на околната среда между общините на територията на областта и издават наказателни постановления.

Законът за биологичното разнообразие (ЗБР) има за цел опазването на представителни за Република България и за Европа типове природни местообитания и местообитания на застрашени, редки и ендемични растителни, животински и гъбни видове в рамките на Национална екологична мрежа, опазването на защитените растителни, животински и гъбни видове от флората, фауната и микотата на Република България, както и на тези, които са обект на ползване и търговия, опазването на генетичните ресурси и разнообразието на растителни и животински видове извън естествената им среда, регулиране на въвеждането на неместни и повтарното въвеждане на местни растителни и животински видове в природата, регулиране на търговията с екземпляри от застрашени видове от дивата флора и фауна и опазването на вековни и забележителни дървета. Съгласно ЗБР, Държавата

изгражда Национална екологична мрежа, включваща защитени зони като част от Европейската екологична мрежа „НАТУРА 2000“, в които могат да участват защитени територии и защитени територии, които не попадат в защитените зони.

Законът за горите (ЗГ) има за цел най-вече постигане на баланс между различните интереси при управлението и ползването на горите. От една страна е опазването и увеличаването площта на горите, поддържането и подобряването на състоянието им, подобряване състоянието на популациите на видовете от дивата флора, фауна и микота, а от друга, гарантиране и увеличаване производството на дървесина и недървесни горски продукти, както и осигуряване на възможности за отгих на населението и подобряване на условията за рекреация.

Управлението на горите се основава на: (1) национална стратегия за развитие на горския сектор; (2) стратегически план за развитие на горския сектор; (3) областен план за развитие на горските територии и на (4) горскостопански планове и програми. Горскостопанските планове за териториалните поделения на държавните горски предприятия се изработват съобразно границите на горските териториални единици и включват горските територии – държавна собственост, предоставени им за управление. За горските територии – собственост на физически лица, юридически лица и техни обединения, се изработват горскостопански планове или програми.

Особено внимание за развитието на територията представляват уредените в ЗГ режими на техническа социална инфраструктура.

Транспортната мрежа в ПП „Витоша“ се състои от „горски автомобилни пътища“²⁵ и „горски пътища“²⁶. Горските автомобилни пътища са трайни с асфалтово-бетонно покритие, повърхностна обработка или трошенокаменна настилка, докато горските пътища могат да бъдат и временни. И за двата вида пътища ЗГ налага ограничение в начина на ползване – „за стопанисване, опазване и защита на горските територии, гобив на дървесина и недървесни горски продукти, стопанисване и ползване на дивеча“, което явно не отговаря на действителните отношения в ПП „Витоша“. Това е една от причините с Решение № 161/25.04.2024 г. Столичният общински съвет да поиска от държавата предоставянето на част от пътната мрежа в парка. Съгласно чл. 37 от ЗГ, горски пътища могат да бъдат предоставени за управление на общини за изпълнение на техните функции, както и за трайно задоволяване на обществени потребности от местно значение. В мотивите си общинският съвет има за цел „подобряване достъпа на гражданите до планината“ и „изработване на ПУП“²⁷ на тази инфраструктура. Това,

25 § 1, т. 13 от ДР на ЗГ.

26 § 1, т. 15 от ДР на ЗГ.

27 Подробен устройствен план – в случая парцеларен план по смисъла на чл. 110, ал. 1, т. 5 от ЗУТ.

естествено, означава и ангажимент на общината към изграждането, ремонтите и поддръжката им.

Лифтовете в ПП „Витоша“ са част от транспортната техническа инфраструктура на парка. Лифтовете са елемент на техническата инфраструктура по смисъла на чл. 64, ал. 1, т. 1, чл. 205, т. 1 от ЗУТ и § 5, т. 31 от ДР на ЗУТ. Лифтовете в ПП „Витоша“ са предназначени за масов превоз на пътници, т.е. за трайно задоволяване на обществени потребности. По тази причина те трябва или да са публична собственост, или експлоатацията им да е подчинена на някакъв вид обществен контрол. Гражданите интуитивно насочват претенциите към работата на лифтовете не към дружеството, което ги експлоатира, а към кмета на общината.

От строителна гледна точка лифтът представлява линеен обект на транспортната техническа инфраструктура²⁸ – неделима съвкупност от съоръжения в обхвата на едно транспортно трасе (линия) с начална, междинни и крайна станция. Отделните елементи на лифта (станции, стълбове и др.) нямат самостоятелно функционално предназначение и не могат да бъдат „обект“ по смисъла на ЗУТ, както и от вещноправна гледна точка. Според ЗГ обаче станциите и стълбовете на лифтовете са самостоятелен обект на вещи права²⁹. Внимателният прочит на ЗГ показва, че целта е да се минимизира редукцията

²⁸ § 5, т. 31 и т. 39 от ДР на ЗУТ.

²⁹ Чл. 54, ал. 1, т. 6 от ЗГ.

на горския фонд при изграждане на лифтовото съоръжение, но създаденият регламент е трудно обясним от гледна точка на вещното право и правилата в устройственото планиране и строителството.

Спортните съоръжения в границите на парка представляват обекти на социалната инфраструктура по смисъла на чл. 205, т. 4 от ЗУТ и § 5, т. 75 от ДР на ЗУТ.

От значение за управлението на ПП „Витоша“ са и редица закони като Закона за лечебните растения, Закона за лова и опазване на дивечта, Закона за здравето, Закона за туризма, Закона за регионалното развитие, Закона за културното наследство и др. Паркът попада в приложното поле и на Директива 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна, на Директива 2009/147/ЕО за опазване на дивите птици и др.

Територията на ПП „Витоша“ е предмет и на стратегически планови документи като Областна стратегия за развитие, План за интегрирано развитие на Столична община, Стратегия за развитие на София като туристическа дестинация и др. Към тях следва да добавим и документа „Визия за София“, макар и извънсистемен, но от значение за Столична община. В тези документи планината се разглежда най-вече като потенциал за развитие на спорт, отгих и туризъм, но без да са посочени конкретни мерки.

LEGAL REGULATION AND ISSUES

Boris Milchev

When it comes to the legal regime of the Vitosha Natural Park, it is most natural to first turn to the environmental legislation. On the territory of the park, however, many other diverse relations related to human intervention are intertwined - property, economic activity, tourism, hunting, sports, construction and maintenance of technical infrastructure, forest management, cultural values, etc., which are subject to different regulations, often contradictory, in the competences of different administrations (sometimes in overlapping ones), difficult to understand and apply in common. Due to its proximity to the big city, the Vitosha Natural Park is the most urbanized and visited by people, which makes the general legislation difficult to apply and inconsistent with the actually established relations. In the brief review of the legal framework, I focus on the main legal acts relevant to the park and, above all, on the problems I see, as well as on some possible solutions.

Бистришко бранище / Vystrica barrier

УПРАВЛЕНИЕ

Димитър Стоев

Инженер по горско стопанство с 48 години професионален опит.

Започва трудовата си дейност през 1973 г. в ИППГСС-„Агролеспроект“ като проектант и ръководител на проектантска група. От 1986 до 1993 г. работи в Института по екология - БАН, където участва в проучвания за обявяване на защитени територии (НП „Рила“ и НП „Централен Балкан“). През периода 1993 – 1998 г. е Главен експерт по защитени територии и планове за управление в отдел „Национална служба за защита на природата“ в Министерството на околната среда и водите. От 1998 до 2003 г. е Началник отдел Парк „Витоша“ към Регионалната инспекция по околна среда и води – София. През периода 2004 до 2009 г. е експерт по проекти на Световната банка, Програма PHARE, INDUFOR Хелзинки – Финландия, Българо-швейцарска програма за опазване на биологичното разнообразие и др.

От 2010 до 2017 г. е Началник отдел „Защитени територии“ към дирекция „Национална служба за защита на природата“ в Министерството на околната среда и водите. След 2017 г. работи като експерт.

Управлението на Природен парк „Витоша“ е изключително важен елемент от бъдещите усилия за възстановяването и доброто бъдеще на парка. То е свързано както със законовата и нормативна уредба, така и с наличието или липсата на съответните административни структури за нейното прилагане.

За съжаление, по тези проблеми или изобщо не се коментира (не говорим за предприемане на някакви действия), или се анализира откъслечно и без конкретни идеи за промени и подобряване.

МАЛКО ИСТОРИЯ

Четири години след обявяването на парка с Указ № 53 на цар Борис III от 24.12.1938 г. е одобрен **Правилник за народния парк „Витоша“ и включените в него бранища** (ДВ, 05.01.1939 г.). С Правилника паркът се поставя под защитата и разпоредбата на Закона за защита на родната природа. Описани са границите на парка и двата резервата (бранища), подробно са описани и забранените и разрешените дейности. Съгласно разработената през 1938 г. карта площта на

парка е 6410 хектара, в т.ч. резерват „Бистришко бранище“ 760 ха и резерват „Торфено бранище“ - 166 ха. С правилника управлението на Народния парк „Витоша“ и включените в него бранища се възлага на Министерството на земеделието и горските имоти - Отделение за горите, лова и рибарството, като се създава Управление на парка като отделна администрация в състав управител лесовъд с висше образование, помощник-лесничей със средно образование, трима надзиратели по залесяването и четирима пазачи. Средствата за издръжка на персонала и всички други разходи за управлението на парка са за сметка на бюджета на Министерството на земеделието и горските имоти. До Указа от 1938 г. на територията на парка вече са създадени 4 горски разсадника, засадени са 750 ха иглолистни култури, изградени са 23 километра пътища, прокарани са 22 километра пътеки, построени са 9 хижи (2 горжавни и 7 туристически), маркиран е скиорски път и др. В периода 1939-1941 г. от така определеното управление на парка е разработен и първият **Лесоустройствен проект**. През 1940 г. се

разработка и **Правилник за строежите на Витоша**. В него се определят местата в Парка и околностите му, където се допуска строителство, както и условията, при които строежът се разрешава.

Следващите действия по регламентиране на управлението на Парка са вече след 1944 г. С **Постановление на Министерския съвет № 1388 от 13.11.1951 г.** е разпоредено Народният парк „Витоша“ да бъде използван за отгих и спорт на трудещите се. Установяват се охранителни зони на водопроводите, водещи началото си от Витоша. С постановлението се задължават Управлението на горите при Министерския съвет и Софийския градски народен съвет (СГНС) съвместно с Министерството на народното здраве и социалните грижи и др. да изработят до края на 1952 г. паркоустройствен и застроителен план на Витоша. Постановлението не е издадено на основание на закон.

С **Постановление № 621 от 01.08. 1952 г. на Министерския съвет** е постановено планината Витоша да се устрои и стопанисва като „Народен парк за отгих и спорт на трудещите се и младежта“. Със същото постановление са установени границите на парка, като площта му достига 22 726 ха и е утвърден вторият Лесоустройствен проект за парка, изготвен от „Агролеспроект“. Постановлението не е издадено на основание на закон.

През 1953 г. с **Постановление на Министерския съвет № 330** е утвърден идейният проект за устройство на Народния парк „Витоша“. С постановлението се възлага на Софийския градски народен съвет да стопанисва и управлява НП „Витоша“. Закрива се Управлението „Народен парк „Витоша“ като поделение към Управлението на горското стопанство при Министерския съвет и се създава Управлението „Народен парк „Витоша“ към СГНС. Същевременно на принципа на „двойното подчинение“ са регламентираны (запазени) функциите на Управлението на горското стопанство при Министерския съвет да „ръководи и контролира горкостопанските мероприятия“. Управление и стопанисване на НП „Витоша“ от СГНС е приложено само върху територията на парка в границите на Софийската община - 11 360 ха. С това постановление се слага началото на „парцелирането“ на управлението на парка по административни граници. Постановлението не е издадено на основание на закон.

Със Заповег № 1075 от 23.11.1981 г. на Комитета за опазване на природната среда (КОПС) при Министерския съвет (ДВ, бр. 101/1982 г.) НП

„Витоша“ е поставен под разпоредбите на Закона за защита на природата (ДВ, бр. 47/1967 г.) и е обявен (отново) за защитен природен обект – Народен парк. В парка са включени допълнително територии от Горско стопанство – София, Горско стопанство – Самоков и Горско стопанство – Радомир и площта му е увеличена от 22 736 ха на 26 547 ха. Министерството на горите и горската промишленост е посочено като общ стопанин на територията на парка. Съгласно изричен текст заповедта отменя всички издавани до този момент разпоредби, вedomствени заповеди, указания и други документи, третиращи територията на НП „Витоша“. Със заповедта се въвеждат режими за опазване и ползване на парка.

Със Заповег № 82 от 08.02.1991 г. (ДВ, бр. 24/1991 г.) на Министерството на околната среда, издадена на основание чл. 17 и чл. 22 от Закона за защита на природата, към територията на НП „Витоша“ са включени 272.3 ха от територията на ГС – София. Общата площ на парка достига 26 606.6 ха, от които 24 078.6 ха Държавен горски фонд, в т.ч. от: СП НП „Витоша“ – 11 043.0 ха; ГС София - 272.3 ха; ГС Самоков - 3076.2 ха; ГС Радомир – 9687.1 ха. Селскостопански фонд - 2528 ха. Съществуващите защитени природни обекти в границите на парка запазват своите режими и площи: Резерват „Бистришко бранище“ - 1061.6 ха; Резерват „Торфено бранище“ - 784.1 ха; Природна забележителност Духлата“ - 48.3 ха.

Със Заповег № РД-48 от 07.02.1997 г. на Министерството на околната среда Народният парк „Витоша“ е определен за защитен природен обект с международно значение за целите на опазването на биологичното разнообразие, красотата на природата, науката, културата и здравето.

През 1998 г. е приет Законът за защитените територии (ДВ, бр. 133 от 11 Ноември 1998 г.). С този закон се уреждат категориите защитени територии, тяхното предназначение и режими на опазване и ползване, обявяване и управление. Съгласно чл. 2, ал. 2 от закона опазването на природата в защитените територии има предимство пред другите дейности в тях. Регламентираните от закона категории защитени територии са: резерват; национален парк; природна забележителност; поддържан резерват; природен парк; защитена местност.

Със Заповег № РД-349 от 14.07.2000 г. на Министерството на околната среда, Народният парк „Витоша“ е прекатегоризиран в **Природен парк** със същото име, като са регламентираны режими за опазване и ползване.

През 2002 г. е приет Законът за биологичното разнообразие (ДВ, бр. 77 от 9 Август 2002 г.). С този закон се уреждат опазването и устойчивото ползване на биологичното разнообразие и се регламентира създаването на Национална екологична мрежа „НАТУРА 2000“ като част от Европейската екологична мрежа.

Със Заповед № РД-179 от 01.03.2004 г. на Министерството на околната среда е приет координатен регистър на границите на ПП „Витоша“, като площта му е изменена на 27 049.114 ха.

С Решение № 305 от 22.04.2005 г. на Министерския съвет е приет План за управление на Природен парк „Витоша“ за периода 2005-2014 г. Планът е валиден до приемането на нов актуализиран план за управление.

Със Заповед № РД-763 от 28.10.2008 г. (ДВ, бр. 99/2008 г.) на Министерството на околната среда и водите, издадена на основание чл. 12, ал. 6 от Закона за биологичното разнообразие и т. 1 от Решение № 122 от 02.03.2007 г. на Министерския съвет (ДВ, бр. 21/2007 г.) територията на ПП „Витоша“ е обявена за защитена зона от мрежата „Натура 2000“ „Витоша“ с идентификационен код BG 0000113. Обект на опазване в зоната са 27 типа природни местообитания, 5 вида растения, 8 вида безгръбначни, 3 вида риби, 236 вида птици 13 вида бозайници. Със заповедта са определени предметът и режимите за опазване на биологичното разнообразие в зоната.

Със Заповед № РД-271 от 31.03.2021 г. (ДВ, бр. 41/2021 г.) на Министерството на околната среда и водите са допълнени предметът и режимите на опазване на биологичното разнообразие в защитена зона „Витоша“ от мрежата „Натура 2000“.

Горното означава, че в продължение на над 40 години парк Витоша е управляван без единна концепция за неговото опазване и развитие.

АКТУАЛЕН СТАТУТ ПП „ВИТОША“

Административна принадлежност

Територията на ПП „Витоша“ попада в границите на 3 области (София – град, Област София и Област Перник), 4 общини (Столична, Перник, Самоков и Радомир) и 16 землища на населени места.

Фондова принадлежност

Горските територии обхващат 86.30% от територията на парка (в т.ч. 15 500 ха залесена площ; незалесена дървопроизводителна - 350 ха; незалесена недървопроизводителна - 5830 ха). Земеделските територии заемат 13% от

площта на парка (в т.ч. пасища - 1300 ха; ниви - 1000 ха; ливади - 430 ха; изоставени ливади и ниви - 220 ха). Останалата част от територията на парка е заета от: урбанизиран територии - 0.17%; водни обекти - 0.45%; територии на транспорта - 0.08%.

Собственост на територията

По-голямата част от територията на парка (62.0%) е публична държавна собственост. Изключителна държавна собственост са 7% от територията (резерватите „Бистришко бранище“ и „Торфено бранище“). Публичната общинска собственост е 8.0%, частната общинска собственост е 3.0% (в нарушение на чл. 10, ал. 1 от ЗЗТ), а територията, временно стопанисвана от общината, е 4%. Частна собственост са 15% от територията на парка, другите видове собственост (религиозна и др.) - 1%. В нарушение на действащото законодателство неправомерно е възстановявана собственост на частни лица и Столична община на територията на парка от 1934 г. и дори в границите на резерват „Бистришко бранище“.

Инфраструктура

За близо 90 години в парка е изградена значителна инфраструктура.

Транспортна инфраструктура в т.ч. пътища с твърдо покритие (паваж, асфалт) - 121 км; горски пътища - 296 км.

Туристическа инфраструктура, в т.ч. алеи - 310 км; пътеки - 224 км; специални алеи, в т.ч. за хора с увреждания - 7 броя; кабинкови въжени линии - 2 броя (не функционират); седалкови въжени линии - 5 броя (функционират само една); стационарни ски влекаче - 8 броя; портативни ски влекаче - 5 броя (функционира 1); товарна въжена линия - 1 брой; ски писти - 15 броя; Чешми - 150 броя (в т.ч. 25 в лошо състояние, 30 не функционират); заслони - 45 броя; беседки - 370 броя и др.

Сгради - общо около 900 броя, в т.ч. хижи, хотели, почивни домове, мотели, заведения за хранене, информационни центрове; ведомствени бази; бази на Планинската спасителна служба; бази на МВР и МО и др.

Водоползване - множество водохващания (17 броя), водопроводи, резервоари, събирателни деривации за питейно битово водоснабдяване. Язовир „Студена“ е основният източник за питейно водоснабдяване на гр. Перник. Вторият по значение водоизточник е водохващането в местността Каменно здание. Строено е в началото на XX век и е най старият водоизточник за питейно водоснабдяване на София. Около източниците

за питейно водоснабдяване са обособени санитарно-охранителни зони (СОЗ) – СОЗ на язовир „Студена“ (14 400 ха), СОЗ р. Бистрица – сборна, СОЗ р. Владайска, СОЗ р. Железничка, СОЗ на р. Стара. Водохващане Каменно здание и Кюнеца - 80% попадат в границите на резерват „Торфено бранище“.

Електропреносна межа - радиално разположени електропроводи 20 kw и локални мрежи.

ИНСТИТУЦИИ, ИМАЩИ ОТНОШЕНИЕ КЪМ УПРАВЛЕНИЕТО НА ПАРКА

Министерства

Министерство на околната среда и водите (МОСВ)

МОСВ и неговите регионални органи провеждат и осъществяват управлението и контрола в защитените територии. Министерството непосредствено и чрез своите поделения организира контрол върху дейността на собствениците и ползвателите за спазването на режимите на дейности в ПП „Витоша“, установени по реда на Закона за защитените територии, заповедта за обявяване, заповедите за обявяване на Защитена зона „Натура 2000“ „Витоша“, с плана за управление и устройствените и технически планове и проекти. Утвърждава заданията за разработване на планове за управление. Провежда процедури за обсъждане на проектите на планове за управление. Внася проектите на планове за управление за обсъждане във Висшия експертен екологичен съвет при министерството. След положително заключение на съвета внася плановете за приемане в Министерския съвет.

Провежда процедури и постановява решения по реда на Закона за опазване на околната среда за оценки на въздействието върху околната среда на инвестиционни предложения и екологични оценки на планове и програми, засягащи парка.

Министерство на регионалното развитие и благоустройството

Министерството на регионалното развитие и благоустройството е орган на държавната власт, който провежда държавната политика в областта на строителството, устройството на територията и изграждането на основните мрежи и съоръжения на техническата инфраструктура.

Министерство на земеделието и горите

Министерството на земеделието е орган на държавната власт, който провежда държавната политика в областта на селското стопанство, храните и горите. Държавната политика в областта на горското стопанство се осъществява от министъра на земеделието чрез Изпълнителната агенция по горите.

Министерство на вътрешните работи (МВР)

и дирекциите към него:

- РД „Пожарна безопасност и защита на населението“ – София (ПБЗН - район 6) - отговаря при сигнал за пожар и за пожарната безопасност на територията на парка;

- РД „Пожарна безопасност и защита на населението“ – Перник;

- Столична дирекция на вътрешните работи (СДВР) - 6-то Районно полицейско управление - осъществява контрола и поддържа обществения ред в Парка;

- ОД на МВР – София;

- ОД на МВР – Перник.

Държавни ведомства

Регионална инспекция по околната среда и водите София (РИОСВ) РИОСВ София е административна структура към министъра на околната среда и водите за провеждане на политиката по опазване на околната среда, защитените територии и биологичното разнообразие на територията на областите София – град и Софийска област, Пернишка област и Кюстендилска област, в т.ч. на територията на ПП „Витоша“. При изпълнение на своите функции РИОСВ осъществява превантивен, текущ и последващ контрол по прилагане на нормативни актове, регламентиращи качеството на компонентите на околната среда, като структура към МОСВ осъществява охраната на резерват „Бистришко бранище“ и резерват „Торфено бранище“ и управлява посетителски център към ПП „Витоша“ - Драгалевци.

Басейнова дирекция „Западнобеломорски район“ - Благоевград

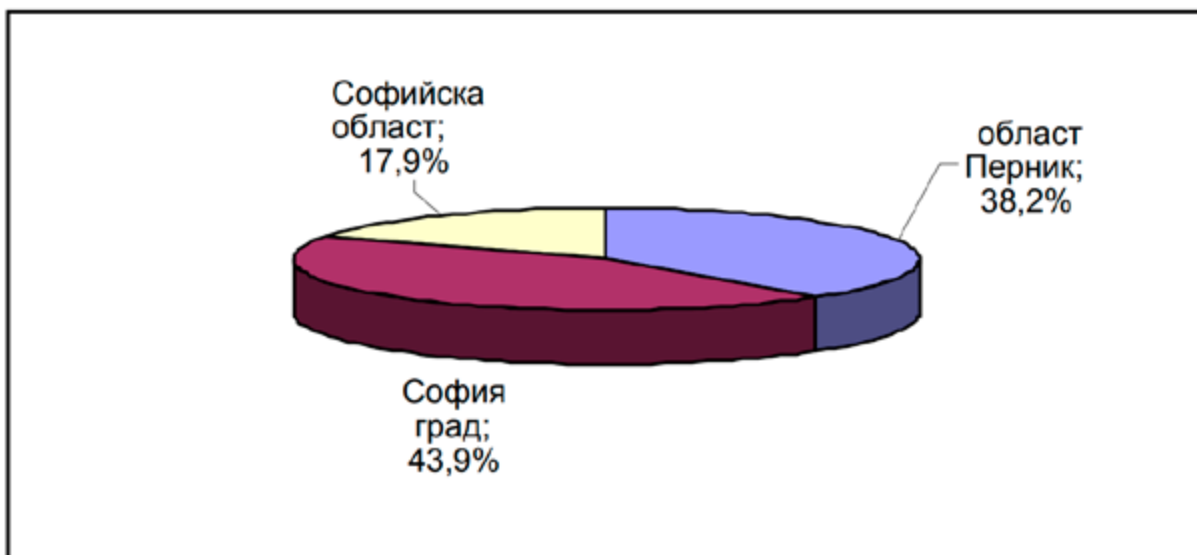
Басейнова дирекция „Дунавски район“ - Плевен

Басейновите дирекции са структури на МОСВ. Дирекциите планират и участват в провеждането на мониторинг по Закона за водите. Определят естествените и разполагаемите ресурси на подземните водни тела и учредяват санитарно-охранителни зони (СОЗ) около съоръженията за питейно водоснабдяване. Реализират разрешителните режими за водовземане и за ползване на водните обекти. Осъществяват контрол за спазването на забраните и ограниченията в границите на санитарно-охранителните зони и изпълнението на условията, посочени в издадените разрешителни за водоползване.

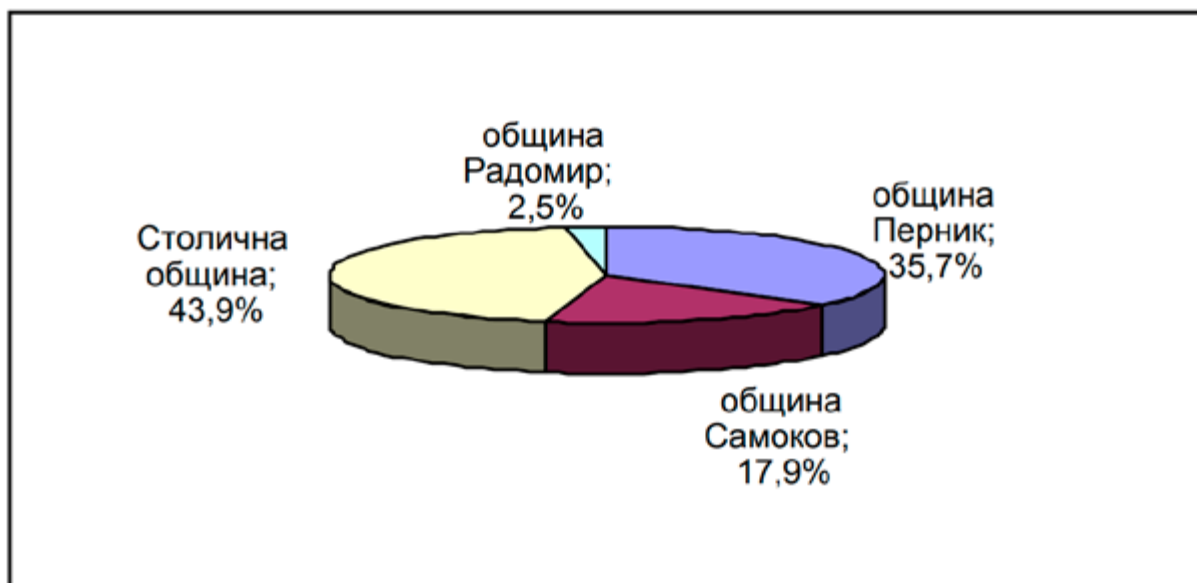
Изпълнителна агенция по горите (ИАГ)

Изпълнителната агенция по горите и нейните структури осъществяват контрол по прилагането на Закона за горите по отношение на всички дейности в горските територии.

Агенцията организира разработването и контролира изпълнението на областните планове за развитие на горските територии,

Разпределение на площта на парка по области / Distribution of the area of the park by districts

Разпределение на площта на парка по общини / Distribution of the area of the park by municipalities

организира инвентаризацията на горските територии, контролира разработването и утвърждава със заповед на изпълнителния директор горскостопанските планове за горските територии държавна собственост, контролира изпълнението на горскостопанските планове, организира разработването и контролира изпълнението на плановете за управление на природните паркове.

Изпълнителният директор на Изпълнителната агенция по горите със заповед създава и закрива дирекциите на природни паркове за изпълнение на заповедите за обявяване и плановете за управление.

Регионална дирекция по горите – София

Регионална дирекция по горите – Кюстенгил

Регионалните дирекции по горите осъществяват функциите на Изпълнителната агенция по горите в определените и райони на дейност – Област София - град, Софийска област и Пернишка област, в т.ч. части от ПП „Витоша. Дирекциите утвърждават горскостопанските планове или програми за горските територии - собственост на физически и юридически лица. Непосредственият контрол върху дейностите, извършвани в горските територии, се осъществява от горски инспектори – служители на РДГ.

Югозападно държавно предприятие (ЮЗДП)

Югозападното държавно предприятие е

БАЛАНС НА ТЕРИТОРИЯТА ПО ЗЕМЛИЩА

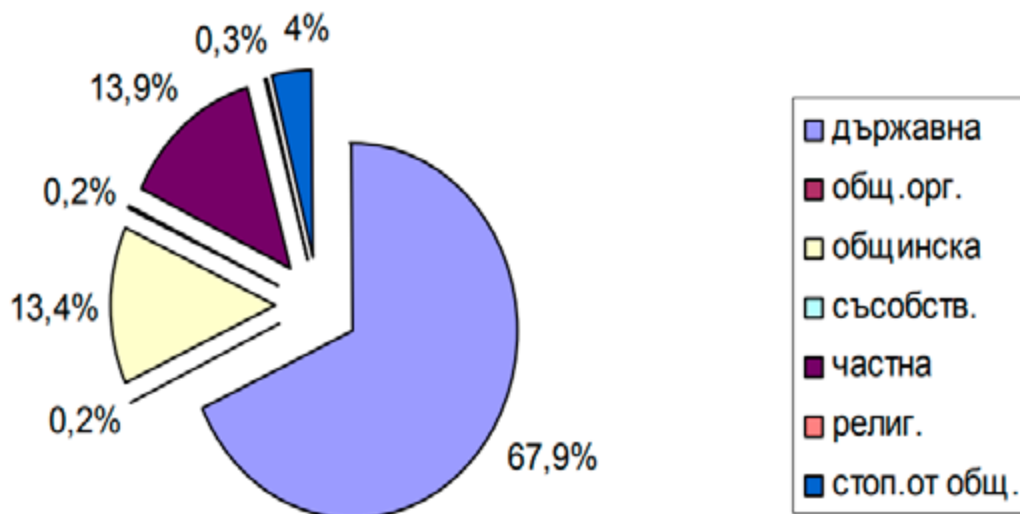
N	Землища	Обща площ на землището в ха	В т.ч. в парка		% от площта на парка
			4	5	
1	2	3	4	5	6
	СТОЛИЧНА ОБЩИНА		ха	%	
1.	с. Мърчаево	1101	606,019	55	2,2
2.	с. Владая	2184	1253,669	57	4,7
3.	кв. Княжево	913	187,592	20	0,7
4.	кв. Бояна	5318	3819,203	72	14,1
5.	кв. Драгалевци	3248	1296,005	40	4,8
6.	кв. Симеоново	1620	521,753	32	2,0
7.	с. Бистрица	4851	2363,745	49	8,2
8.	с. Железница	4596	1822,575	37	6,9
	ОБЩО за Столична община	23831	11870,561	50	43,7
1	2	3	4	5	6
9.	с. Ярлово-община Самоков	7674	4877,608	63	17,9
10.	с. Горна Диканя-община Радомир	3479	683,634	20	2,5
11.	с. Чуйпетлово	3052	3040,416	100	11,3
12.	с.Боснек	2874	1910,829	66	7,0
13.	бивше с. Крапец	2432	1381,639	57	5,1
14.	бивше с. Витошко	2039	1802,470	88	6,6
15.	с. Кладница	1550	1069,903	70	4,0
16.	с. Рударци	857	442,07	51	1,6
	ОБЩО за община Перник	12804	9647,327	44	35,8
	ВСИЧКО:	47788	27079,13	57	100,0

Разпределение на площта на парка по землища / Distribution of the area of the park by land

търговско дружество със 100% държавно участие и с принципал министъра на земеделието. В границите на своя обхват (в т.ч. ПП „Витоша“) управлява горските територии държавна собственост, които не са предоставени на ведомства или юридически лица. Основният предмет на дейност на ЮЗДП е изпълнение на горскостопанските планове; изпълнение на ловностопанските планове в държавните ловни стопанства и в държавните горски стопанства; изпълнение на поддържащи и възстановителни дейности в горски територии държавна собственост, предвидени в горскостопанските планове и в планове за управление на защитените територии, в т.ч. на ПП „Витоша“.

Държавно горско стопанство София

Държавно горско стопанство София (ТП ДГС „София“) е териториално поделение на Югозападното държавно предприятие и осъществява функциите на държавното предприятие в района на дейността си. Основната дейност на горското стопанство е стопанисване, ползване, възобновяване, опазване и охрана на горските територии държавна собственост. В границите на ДГС „София“ попадат северните и северозападните склонове на ПП „Витоша“. Територията на парка представлява един горскостопански участък – ГСУ „Витоша“, който се ръководи от един старши лесничей. За осъществяване охраната

Разпределение на собствеността в НП Витоша / Distribution of ownership in NP Vitosha

на участъка са обособени 4 охранителни участъка, като са назначени горски надзиранели.

Държавно ловно стопанство „Витошко-Студена“

Държавно ловно стопанство „Витошко-Студена“ е териториално поделение на Югозападното държавно предприятие и осъществява функциите на държавното предприятие в района на дейността си. Горските територии в обхвата на ловното стопанство са разположени в границите на Природен парк „Витоша“. ТП ДЛС „Витошко-Студена“ предлага на своите гости ловен туризъм, фотолов, пешеходен туризъм и др. Стопанството разполага с две ловни бази - Ловен дом „Студена“ и горски дом „Ветровала“. В ДЛС на бюджетна издръжка са 30 служители, останалите до около 100 души персонал и дейностите се финансират от стопанската дейност.

Областна администрация - Област София - град

Областна администрация - Област София

Областна администрация - Област Перник

Областните управители са еднолични органи на изпълнителната власт, които осъществяват държавното управление по места, както и административен контрол за ползването на държавната собственост.

Общини

Столична община

Столична община винаги е играла особена роля за стопанисването и опазването на парк „Витоша“.

В изпълнение на Постановление на МС № 330/1953 г. е създадено Управление НП „Витоша“ към дирекция „Озеленяване“ на общината, което през периода 1953 - 1996 г. стопанисва и управлява частта от парка, попадаща в границите на Столична община (11 360 ха). Управлението осъществява всички дейности по охрана, възстановяване и поддръжка на екосистемите и изгражда и поддържа туристическата инфраструктура в парка. В различни периоди щатният състав на управлението достига 250 служители, разполага с производствени бази, разположени в парка, достатъчно техника и с отговарящ на задачите му бюджет. Именно в резултат на работата на управлението е изградена по голямата част от туристическата инфраструктурата в парка - пътища, алеи, пътеки, чешми, беседки и др. След закриването му на практика системна поддръжка на инфраструктурата няма. Общината беше и собственик на техническата инфраструктура в парка (въжени линии и др.), като осигуряваше нейната поддръжка и ползване.

Столична община, в рамките на територията, попадаща в нейните граници, чрез своите структури продължава да играе съществена роля по отношение ПП „Витоша“ като:

- организира изпълнението на предвидените в Горкостопанските планове мероприятия в горските територии общинска собственост и организира охраната на им;

- поддържа сградите и съоръженията общинска собственост в границите на парка;

- осигурява обществен транспорт (автобусни линии) за посетителите до основните

Организационна структура и администрация / Organizational structure and administration

туристически центрове в парка;

- осигурява обществен транспорт до основните подходи към парка в прилежащите му територии;

- извършва зимната поддръжка на част от пътната мрежа с твърдо покритие в парка;

- осигурява поддръжката на водовземните съоръжения и мрежите за питейно-битово водоснабдяване;

- осъществява контрол по строителството и гр.

Община Перник

Общината чрез своите структури стопанисва, опазва и охранява горите общинска собственост в парка. Осигурява поддръжката на водовземните съоръжения и мрежите за питейно-битово водоснабдяване и осъществява контрол по спазването на режимите на санитарно-охранителните зони около източниците за питейно-битово водоснабдяване.

Община Самоков

Община Самоков чрез своите структури стопанисва, опазва, охранява и управлява горите и земите общинска собственост.

Юридически и физически лица, собственици на гори, земи и водни площи в ПП „Витоша“.

Планинска спасителна служба (ПСС)

В границите на парка ПСС поддържа денонощно дежурство в двете си бази - база Алеко и база

Офелиите.

Български туристически съюз

Научни институции

Българска академия на науките (БАН):

- Национален природонаучен музей, София

- Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания (ИБЕИ)

- Институт за гората

- Национален археологически институт с музей.

Академични общности

- Университети (основно НСА, ЛТУ, СУ и гр.), осъществяващи дейности, свързани с парка и неговите цели;

- Училища (предимно от гр. София), реализиращи различни образователни, спортни и други дейности.

Спортни организации (по ЗФВС чл. 10)

- Спортни клубове

- Спортни федерации

- Спортни асоциации

УПРАВЛЕНИЕ НА ПАРКА

Законът за защитените територии (ЗЗТ) е основният нормативен акт, който урежда управлението и устройството на природните паркове, в т.ч на ПП „Витоша“. Основополагащият документ, който съгласно закона регламентира управлението на парка е Планът за управлението му. С плана за

управление се определят: целите на управление на парка; зонироването и функционалното предназначение на зоните; норми, режими, условия или препоръки за осъществяване на дейностите в горите, земите и водните площи; развитието на инфраструктурата и строителството; организация на управлението и др., осигуряващи постигането на поставените цели. Устройствените и техническите планове и проекти се съобразяват с предвижданията на плана за управление.

С Решение № 305 от 22.04.2005 г. на Министерския съвет е приет План за управление на Природен парк „Витоша“ за периода 2005-2014 г., разработен от колектив при НЦТР-ЕАД с ръководител арх. Станоева. Това е и първият план за управление на защитена територия, приет по реда на ЗЗТ. След приемането на плана не са разработвани специализирани териториално-устройствени и технически планове и проекти, които допълнително да уточнят функциите и режимите на зоните. Планът е валиден до приемането на нов актуализиран план за управление.

През 2015 г. Дирекция „Природен парк Витоша“ е възложила разработването на Актуализиран (нов) план за управление на парка за периода 2015-2024 г. Изпълнител на задачата е „Пролес Инженеринг“ ООД. През 2016 г. проектът на План за управление е внесен в Министерството на околната среда и водите за процедурно приемане. Поради пропуски от процедурен характер, пропуски в съдържанието спрямо утвърденото задание, предвидени режими и дейности в нарушение на изискванията на ЗЗТ, заповедта за обявяване на парка и други релативни актове, проектът на План за управление е върнат на възложителя за корекция и допълване. Проектът все още не е окончателно коригиран и приет.

Контролни функции на територията на парка

Министерството на околната среда и водите, Министерството на земеделието и храните и Изпълнителната агенция по горите осъществяват контролните си функции при процедурното приемане на постъпващите проекти и други документи, касаещи парка. Предвид големия териториален обхват на дейността им и сравнително ограничения персонал Регионалната инспекция по околната среда и водите – София, Басейновата дирекция „Западнобеломорски район“ – Благоевград, Басейновата дирекция „Дунавски район“ – Плевен, Регионална дирекция по горите – София, Регионална дирекция по горите – Кюстендил, РД „Пожарна безопасност и защита на населението“, ОД на МВР – София и ОД на МВР – Перник осъществяват само периодичен контрол в парка. През 1996 г. в Регионалната инспекция по околната среда и водите – София беше създаден отдел „Парк Витоша“.

Отделът осъществяваше постоянен контрол в парка, поддръжката и управлението на Посетителския център „Драгалевци“, както и охраната на резерватите. През 2003 г. отделът беше разформиран.

Стопанисващи функции

На територията на ПП „Витоша“ стопанисващи функции имат: една държавна структура; 3 държавни дружества; 3 общини; 4 експлоатационни дружества (фирми); собственици и ползватели (физически и юридически лица) на земи, гори и обекти в парка.

Дирекция Природен парк „Витоша“

Дирекция Природен парк „Витоша“ е единствената държавна структура, чиято дейност е насочена изцяло към територията на Природен парк „Витоша“. Дирекцията е специализирано териториално звено на Изпълнителната агенция по горите (ИАГ), създадена със заповед на изпълнителния директор на ИАГ на основание чл. 159 от Закона за горите в изпълнение на чл. 52 (2) от Закона за защитените територии. Дирекцията е самостоятелно юридическо лице на бюджетна издръжка – структура на ИАГ. Създадена е за изпълнение на заповедта за обявяване и плана за управление на Природния парк, както и на заповедите за обявяването на Защитената зона от мрежата „Натура 2000“ BG0000113 „Витоша“. Дирекцията разработва годишни планове за дейностите по опазване и възстановяване на биологичното разнообразие, поддръжане и развитие на туристическата инфраструктура, образователни програми и други в съответствие с плана за управление на парка. Плановете се утвърждават от изпълнителния директор на Изпълнителната агенция по горите.

Съгласно устройствения правилник на дирекцията са възложени 42 функции и задачи.

Със Заповед № 68 от 31.07.2015 г. на Директора на ДПП към дирекцията е учреден Консултативен съвет. В съвета участват тридесет и трима представители на държавни институции, общини, неправителствени организации и др. През годините персоналният състав се променя по различни причини. Съгласно Правилника за дейността на консултативния съвет същият се явява съвещателен орган към ДПП, като изготвя становища по различни проблеми, прави предложения, разглежда и се произнася по политиката за устройство на парка, подпомага координацията на дейностите между заинтересуваните страни и др. Проведени са общо 5 заседания на съвета.

Основните направления на работа на ДПП са:

- изграждане на архитектурни елементи и паркова инфраструктура;
- връзки с обществеността;
- екологично образование;

- практико-приложни изследвания (мониторинг);
- мероприятия за поддържане на естествените природни процеси;
- контролна дейност (за 2023 г. общо проверки 329 в т.ч. съвместни проверки с други институции 142, рутинни проверки - 112, по жалби - 75, съставени протоколи - 41, съставени актове за нарушения - 1 бр.).

Персоналът на ДПП „Витоша“ е 24 щатни бройки, от които 17 по служебни правоотношения и 7 по трудови правоотношения.

Източниците на финансиране на дейността на ДПП за 2023 г. са:

Държавен бюджет - 76 486 лева

Приходи на ДПП - 4 932 лева

Приходи от дарения - 107 716 лева

Следва да се отбележи, че ДПП „Витоша“ е постигнала забележителни успехи по отношение популяризирането на ценностите на парка и работата с широката общественост. В изпълнение на различни проекти и програми са изградени Музей на совата, Музей на мечката, Детски екостанционар „Белите брези“, пътеки за хора с увреждания и др. Провеждат се срещи и мероприятия с деца и посетители, за възстановяване елементи от инфраструктурата на парка се организират бригади от доброволци и др. Самият факт, че средствата, осигурени от дарения значително надвишават средствата за дейности от държавния бюджет, говори за ефективността на работата с обществеността. ДПП извършва и мониторинг на някои компоненти на околната среда, както и проверки за спазване на режимите.

Към компетентностите на ДПП има и редица въпроси. Съгласно устройствения правилник на дирекцията тя може да осъществява контрол по спазването на Закона за горите, Закона за лова и опазване на дивеча, Закона за защитените територии, Закона за рибарството и аквакултурите, Закона за лечебните растения, Закона за биологичното разнообразие, Закона за водите, Закона за опазване на селскостопанското имущество, Закона за опазване на земеделските земи и подзаконовите актове по прилагането им, както и по други закони и нормативни актове, за които е упълномощена от органа по прилагането им. Не е ясно доколко компетентните институции по тези и други закони са упълномощили дирекцията да ги прилага. Същевременно съгласно същия правилник дирекцията може да санкционира нарушители само в предвидените от Закона за горите случаи. Това означава, че реално ДПП има правомощия да прилага Закона за горите. Това силно затруднява изпълнението на контролните и регулиращи функции на дирекцията по отношение на собственици и ползватели на сграден фонд, инфраструктура,

експлоатационни фирми, собственици на земеделски земи др. Дирекцията трудно се справя с актуализацията на проекта на план за управление от 2016 г. Приемането на актуализиран план за управление е от съществено значение както за опазването на природния комплекс на парка, така и за възстановяването развитието и модернизацията на инфраструктурата в него.

ДПП не разполага и с необходимия финансов ресурс и кадрови потенциал, за да реализира възложените 42 функции и задачи, в т.ч. необходими възстановителни и поддържащи дейности на инфраструктурата в парка (тези от тях, които не касаят горите в него). От друга страна, Столична община и общините Самоков и Перник винаги са демонстрирали съществен интерес към цялостното развитие на ПП „Витоша“. За жителите на София и Перник Витоша е място за туризъм, спорт (летен и зимен), краткотраен отдих и почивка сред природата. За хората от Община Перник паркът е и единствената водоедна зона за питейно водоснабдяване. В по-малките населени места по периферията на парка, освен място за туризъм и водоснабдяване, паркът е и елемент от естествената жизнена среда, която трябва да бъде съхранена. За селата Ярлово, Боснек и Чуйпетлово, разположени на границата, паркът Витоша е и място за паша и осигуряване на дърва за огрев. Общините обаче нямат прекия инструментариум и бюджет по отношение на парка, а доколкото реализират дейности по поддръжка на инфраструктурата (например зимното почистване на пътищата и регулиране на движението), то тези действия най-често не са съгласувани с дирекцията на парка. Търговските фирми, които осъществяват своята дейност на територията на парка, също не са задължени и не отчисляват средства за неговото устройство и поддръжка.

На практика през последните 10 и повече години туристическата инфраструктура (хижи, сгради, пътища, спортни и др. съоръжения и т.н.) не е поддържана и в много голяма степен е изцяло амортизирана. Санитарно-хигиенното и противопожарното състояние в тези обекти е далеч от съвременните норми; достъпът на туристите до планината е неорганизиран и напълно изоставен; в парка има редица неподдържани, ерозирани маршрути (пътеки) и др.; многобройни са неуредените въпроси със собствеността на физически и юридически лица с обекти и поземлени имоти в границите на парка и др.;

Голяма част от проблемите свързани с управлението на парка произтичат от двойствения му характер. От една страна, паркът е защитена територия и защитена зона, в която се съхранява богато биологично разнообразие, а от друга, предвид изградените в парка около 1000 сгради и значителна инфраструктура, паркът се явява де факто населено място с всички произтичащи от това

проблеми. В тази връзка за доброто управление на парка е необходимо да бъде осъществена координация и сътрудничество между всички заинтересувани страни.

При сега действащата нормативна уредба за подобряване управлението на парка е възможно:

- да се доразработи и преме актуализиран план за управление на парка;
- да се делегират на дирекцията на парка права да прилага необходимите закони, осигуряващи опазването, контрола и развитието на парка, в т.ч. и на инфраструктурата;
- да се осигури необходимият кадрови и експертен състав на дирекцията за прилагане на съответното законодателство;
- да се осигури необходимият ресурс за финансиране на дейностите в парка;
- Консултативният съвет към парка да бъде конституиран като планиращ и координиращ орган. Съветът следва да приема и утвърждава плана за дейностите, срокове за изпълнението им и задълженията на всяка една от свързаните с парка институции, в т.ч. необходимите бюджети. Друг вариант е средствата да се превеждат на дирекцията, а тя да възлага изпълнението на дейностите. С подобен механизъм се осигуряват средствата за

поддръжка в някои английски национални паркове.

Другият възможен подход, който вероятно изисква промяна в нормативната уредба, е да бъде променен статутът на дирекцията на парка.

Въпреки многобройните проблеми свързани преди всичко с управлението на инфраструктурата и собствеността, ние българите с право можем да се гордеем, че имаме защитена територия като Природния парк „Витоша“. През 1892 г. Иречек пише, че склоновете на планината Витоша са обрасли с храсталаци, сред които бродят кравите от подвитошките села. Днес паркът „Витоша“ е защитена територия с международно значение, част е от Европейската екологична мрежа „НАТУРА 2000“ и е прекрасен пример за това как в резултат на самоотвержения труд на няколко поколения лесовъди, учени, биолози, защитници на природата и на цялото общество може да бъде възстановена и съхранена природата. В тази връзка ми се ще да цитирам гумте на един представител на Националната паркова служба на Съединените щати „Господи, каква природа само на 15 минути път от центъра на София“. Сега нашата задача е да съхраним тази природа, като паркът остане и любимо място за туризъм, спорт и отгях.

ADMINISTRATION

Dimitar Stoev

In 1934, a part of the Vitosha mountain was declared a "Strictly guarded perimeter - National Park" with an area of 6410 hectares. It is the first National Park on the Balkan Peninsula and the second in Europe. The status of the park and its area have been repeatedly changed. Today, Vitosha Nature Park has an area of 27,049,114 ha and is a protected area of international importance, as well as a protected area of the Natura 2000 network. Over the years, the park has built significant infrastructure (huts, buildings, roads, sports and other facilities), in recent years it has not been maintained and has been depreciated to a very large extent. The park directorate does not have the financial resources, personnel and expert potential to implement the necessary restoration and maintenance activities regarding the infrastructure, as well as to ensure effective control of all activities in the park. Under the current regulations to improve the management of the park, it is necessary: to adopt an updated management plan; to delegate to the directorate rights to enforce the necessary laws; to ensure the necessary personnel and expert composition of the directorate; to provide the necessary resource for financing the activities in the park. For the good management of the park, it is also necessary to improve coordination and cooperation between all interested parties, with the Advisory Council to the park being constituted as a planning and coordinating body. Another possible approach, which probably requires a change in the regulatory framework, is to change the status of the directorate.

КОНСЕРВАЦИОННИ СТОЙНОСТИ

Тома Белев

Тома Белев е лесовъд, специалист по създаване и управление на защитените територии и зони в България. Участва в създаването на голям брой нормативни и стратегически документи, планове за управление и действие в областта на опазването на горите и природата. Директор на Природен парк Витоша в периода 1999 - 2012 г.

Първите решения за опазване на Витоша са от 1902 г. и са насочени към опазване от замърсяване на чистотата на водата - Витоша в началото на XX век е източник на питейните води за столицата. Тогава общинският съвет решава да се отчуждят ползвателите на води от Владайска река (отчуждаване на водната сила). Този процес продължава дълго, без да завърши напълно, независимо че решението за отчуждаване е потвърдено от княжески Указ 661 от 14 март 1903 г. и е създадена вододайна зона. Пълно отчуждаване на високата част на планината се извършва по Закона за горите след 1926 г., когато комисия, определена от Министерския съвет, в която влизат съдия, областен управител, горски инспектор и представители на министерствата, определя аймаците във Витоша и стойността на тяхното отчуждаване.

Инициативата за създаване на парк във Витоша планина е на Съюза за защита на родната природа. В Протокол от 27.02.1933 г. на Постоянния горски съвет към Министерството на земеделието и държавните имоти, определил

обхвата на бъдещия парк, са изтъкнати два мотива за защитата на Витоша: (1) Като най-близък до столицата планински масив и най-много посещаван от любителите на природата и спорта, и (2) като много интересен и неоспорим обект за общата наука, от гледище геоложко, петрографско, хидроложко и специално лесовъдско, където лесовъди, естествоизпитатели и хора на науката правят своите наблюдения и изучавания. Съветът предлага в парка да се поставят под особена защита тисът, планинският божур, нарцисовидната съсънка, златистата кандилка и ирисите. Тези цели се отразяват и върху режимите за управление, които се предлагат - забрана за паша, лов и риболов, свободно преминаване по маркирани пътеки, а в резерватите - след разрешение от директора на парка.

Тези ценности не са приети еднозначно от привържениците на защитата на Витоша - на общото събрание на 22.04.1932 г. на Съюза за защита на родната природа се разразява истински бурен дебат. Представителите на двете лесовъдски дружества и на дружествата на риболо-

ГРАНИЦИТЕ НА ПРИРОДЕН ПАРК ВИТОША ОТ СЪЗДАВАНЕТО МУ ДО ДНЕС

Историческо развитие на границите на ПП „Витоша“ / Historical development of the boundaries of the NP Vitosha

Изпълнението на настоящия указъ изплатата на Нашия председател на Министерския съветъ и Министеръ на вътрешнитѣ работи и народното здраве.

Наддаднѣ въ София на 12 априлъ 1927 год.

На първообразния съ собствената на Негово Величество ръка написано

„БОРИСЪ III“.

Приподписалъ,

Председателъ на Министерския съветъ и Министеръ на вътрешнитѣ работи и народното здраве:

А. Лалчевъ

1—(967)—1

ОПРЕДЕЛЕНИЯ, ЗАПОБЪДИ, НАРЕДБИ И ДР.

М-ство на земледѣлнето и държавнитѣ имоти

Отдѣление за горитѣ и лова

Утвърденъ съ XXIII-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 11 априлъ 1927 год., протоколъ № 23.

ПРОТОКОЛЪ

№ 1.

Днесъ 3 августъ 1926 год., въ мѣстността „Шеовица“, намираща се въ Желѣзничка околия Софийска, комисията назначена въз основа на чл. 3 отъ закона за горитѣ съ XV постановлението на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 13 мартъ 1926 год., протоколъ № 18, въ

Така очертанитѣ граница се нанесоха въ генералшабната карта, мащабъ 1/40.000, която се прилага къмъ тоя протоколъ и представлява нераздѣлна частъ отъ него.

Пространството на яблѣка по генералшабната карта, мащабъ 1/40.000 е 2000 декара. Отъ това общо пространство на яблѣка 1840 декара сѫ пасище и 160 декара сѫ залѣсна площъ.

Покупувани залѣсвания въ яблѣка нѣма. Покупната цена на яблѣка по устнитѣ обичаи на кмѣта на с. Желѣзница е 150 турски лири.

Отъ статистичнитѣ сведения отъ Желѣзничката община за годишния доходъ отъ тоя яблѣкъ се вижда, че презъ 1920 год., е билъ 11.002 лв., а презъ 1921, 1922 и 1923 год. той е билъ около 50.000 лв. Комисията, като има предвидъ, наплатъ и водонот на яблѣка и доходитѣ, които сѫ взимани отъ околнитѣ пасища презъ 1919 год., определя дохода на тоя пасище за тая година 10.000 лева.

Срѣдния годишенъ доходъ за периода 1919—1923 г., е 14.200 лева.

Комисията, въз основа на така събранитѣ данни и по силата на чл. 3 ал. II отъ законъ за горитѣ, намира, че проектътъ на ползуване отъ наплатъ и водонот на тоя яблѣкъ, което се отчуждава въ полза на държавата, следва да бъде оценено на 213.000 лева, която сума следва да се заплати отъ държавното съкровище на съгласни владетели, на яблѣка Желѣзничкото училищно настоятелство.

Поради всичко това и на основание чл. чл. 2, 3 и 4 отъ закона за горитѣ, комисията

О П Р Е Д Ъ Л И :

Община настоятелство „Шеовица“, находящо се въ мѣстността „Шеовица“, землището на с. Желѣзница, околия Софийска, съ общо пространство отъ 2000 декара, при границитѣ: отъ изтокъ — границата започва отъ Алтински валогъ, минава покрай нивитѣ и ливадитѣ на Братя Бу-

ПРАВИЛНИКЪ

за прилагане наредбата-законъ за защита на родната природа (утвърдена съ указъ № 81 отъ 15. III. 1936 год., публикувана въ „Държавен вестникъ“, брой 59 отъ 16. III. 1936 г.)

I. Общи разпоредби

A. Задачи, предметъ и редъ за обявяване на защитенитѣ мѣста

§ 1. Съ наредбата-законъ за защита на родната природа се цели да се създаде у българския народъ общъ усмъ родната природа и привика за пасене на сжщата.

§ 2. За предметъ на пасене се обявяватъ и подъ разпоредбитѣ на наредбата-законъ се подвеждатъ: а) бранищата, б) народнитѣ паркове, в) природнитѣ паметници, г) природо-историческитѣ мѣста и д) други природни предмети, за които се налага да бъдатъ запазени постоянно или временно. Таква мѣста, животни, растения и предмети се наричатъ „защитени“.

§ 3. Подвеждането на опредѣлени мѣста, подъ разпоредбитѣ на закона за защита на родната природа става по реда, предвиденъ въ чл. чл. 20—26 отъ закона за горитѣ, следъ като се вземе ин-

ЗАКОНОДАТЕЛНИ ГРИЖИ ЗА ПРИРОДАТА

Наредба-законъ за защита на родната природа

Loi sur la protection de la nature

Чл. 1. За култивиране обичъ къмъ родната природа и за запазване съществуващитѣ въ страната естествени паметници, подъ разпоредбитѣ и възрамата на настоящия законъ се развеждатъ:

Art. 1. Pour cultiver l'amour pour la nature de notre patrie et pour sauvegarder les monuments naturels existants dans le pays, on met sous la protection de cette loi:

- а) бранищата (запасени мѣста)—опредѣленъ дѣлъ, какъ или участъкъ отъ природата, въ нейното самотно състояние, за естествено-научни изследвания;
- а) branichita — les endroits réservés — une partie, un coin de la nature dans son état primitif pour des recherches naturelles scientifiques;
- б) народнитѣ паркове — обекти, съ голѣмо разнообразие въ природата за кул-
- б) parcs nationaux — endroits, avec une grande variété de leur nature pour cultiver l'amour d'elle;

ПРАВИЛНИКЪ

за Народния паркъ „Витоша“ и включенитѣ въ него бранища

I. Предметъ на народния паркъ и на бранищата

§ 1. Съгласно закона за защита на родната природа, обявения въ „Държавен вестникъ“, брой 59 отъ 16 мартъ 1936 година, поставя се подъ негова защита и разпоредби Народния паркъ „Витоша“, заедно съ включенитѣ въ него бранища, обявени за строгоохранителни съ постановления на Министерството на народното стопанство № № 15422 отъ 27 октомврий 1934 год. и 16362 отъ 1 октомврий 1935 година, публикувани въ „Държавен вестникъ“, броеве 178/1934 год. и 226/1935 година. Границитѣ на Народния паркъ „Витоша“ и на бранищата сѫ следнитѣ:

A. За Народния паркъ „Витоша“

Отъ в. Черни-връхъ въ северозападна посока по права линия до в. Самара; по билото въ югозападна посока до м. Трѣтъ-камъкъ; въ западна посока по билото до в. Селимница и по сжщото било въ северозападна посока до в. Яснитѣ, въ северозападна посока по би-

ПРОТОКОЛЪ

д 1095

Днесъ, 12 септемврий 1934 год., комисията назначена отъ указъ № 1012 отъ 9 VIII 1934 г. на Господина Министръ на Народното Стопанство въ съставъ: Николайко на околата по „Кривацъ“, по порицатѣ и въведението въ Сѣрѣ Варошъ Първанковъ, пом. Обществ. Парки Инжениторъ въ София, Ва. Толоревъ и Ласковичъ съмъ Софийскитѣ Общини по предложение Г. Валчовъ, съслъ като обхадитѣ и прегледъ на отчужденитѣ отъ протоколъ 1 до 19 км. пѣкитѣ на околатѣ обекти и частни дѣла, изложилъ по въ 3 тома планове, сѣтка, чл. 26 отъ законъ за горитѣ и протоколъ № 6 отъ 9 II 1934 г. на постановка горитѣ съветъ при Комитерството на Народното Стопанство

Р Е Ш Е Н И Е

I. Да се обявятъ въ строго охраняемъ периметръ въ околата на чл. 26 отъ законъ за горитѣ и изключенъ паркъ въ 2-това въ околата на протоколъ № 6 отъ 9 II 1934 год. на постановка горитѣ съветъ при Комитерството на Народното Стопанство горитѣ

ПРОЛЕТАРИИ ОТ ВСИЧКИ СТРАНИ, СЪЕДИНЯВАЙТЕ СЕ!

НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ИЗВЕСТИЯ

НА ПРЕЗИДИУМА НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ

Година XI

Брой 74

13. IX. 1960 г.

Цена 1,60 лв.

НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗИДИУМ НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ

Президиумът на Народното събрание въз основа на чл. 35, точка 5 от Конституцията на Народна република България и чл. 5, букви „а“ и „б“ от Закона за Президиума на Народното събрание издава следния

УКАЗ

за защита на родната природа

1. Защитата и опазването на родната природа е обществено дълг на гражданите на Народна република България и обхваща:

а) опазването, възстановяването и разумното използване на природата и увеличаването на нейните ресурси;

6. Защитата на родната природа по места се осъществява от окръжните управления на горите, горските стопанства, окръжните и общинските народни съвети, както и от членовете на Българския туристически съюз и Народния ловно-рибарски съюз.

7. Комисията по защита на родната природа към Централния съвет на Българския туристически съюз и съветите за защита на родната природа към туристическите дружества оказват обществено съдействие на органите по защита на родната природа и култивират обич към нея.

8. Всички граждани са длъжни да пазят от повреждане, изместване и унищожаване защитените природни обекти.

Всякаво сгронетелство, прокарване на пътища, просеки, линии и пр. върху или през защитени природни обекти се извършва само след вземане на писмено съгласие на Главното управление на горите.

9. Който наруши разпоредбите на този указ и правилника за приложението му, се наказва с глоба до 2000 лв., ако извършеното деяние не подлежи на по-тежко наказание.

Указ за защита на родната природа 1960 г. / Native Nature Protection Decree 1960

ПРОЛЕТАРИИ ОТ ВСИЧКИ СТРАНИ, СЪЕДИНЯВАЙТЕ СЕ!

НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ИЗВЕСТИЯ

НА ПРЕЗИДИУМА НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ

Година XII

Брой 52

30. VI. 1961 г.

Цена 1,60 лв.

МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ

РАЗПОРЕЖДАНЕ № 994 НА МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ ОТ 5 ЮНИ 1961 Г. ЗА УТВЪРЖДАВАНЕ НА ПРАВИЛНИК ЗА ПРИЛОЖЕНИЕ НА УКАЗА ЗА ЗАЩИТА НА РОДНАТА ПРИРОДА

За Главното управление на горите

На № 4/6. П. 1961 г.

МИНИСТЕРСКИЯТ СЪВЕТ РАЗПОРЕЖДА:

Утвърждава Правилника за приложение на Указа за защита на родната природа.

Правилникът влиза в сила от деня на обнародването му в Известия на Президиума на Народното събрание.

Председател на Министерския съвет: А. Юров

Секретар на Министерския съвет: А. Войнов

ПРАВИЛНИК

за приложение на Указа за защита на родната природа

I. Общи положения

В резерватите се забраняват всякакви действия, нарушаващи естествения — самообителен характер на природата. Като изключение се допускат само санитарни сечи при масов каламитет, и то с разрешение на Главното управление на горите, съгласувано с Комисията за защита на родната природа при Българската академия на науките. Влизането и движението в резерватите става с разрешение на Главното управление на горите само по определените пътища и пътеки.

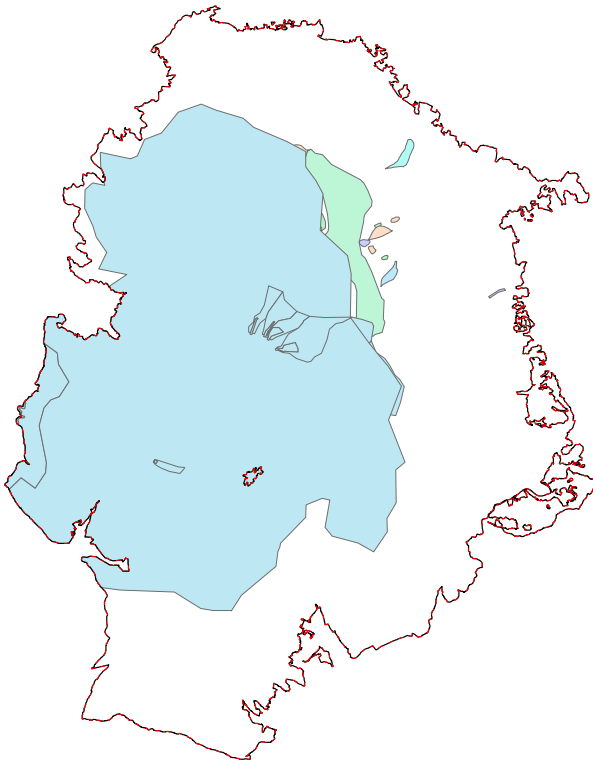
В резерватите се извършват системни научни изследвания за растителните и животинските общности в естествена обстановка или за изучаване естественото развитие на почвото и теренните форми.

7. За народни паркове се обявяват местности, които се отличават с голямо разнообразие и красота на природата и са подходящи за ползуване от трудещите се като места за почивка и туризъм. Чрез тях се култивира у трудещите се обич към родната природа и грижи за нейното опазване.

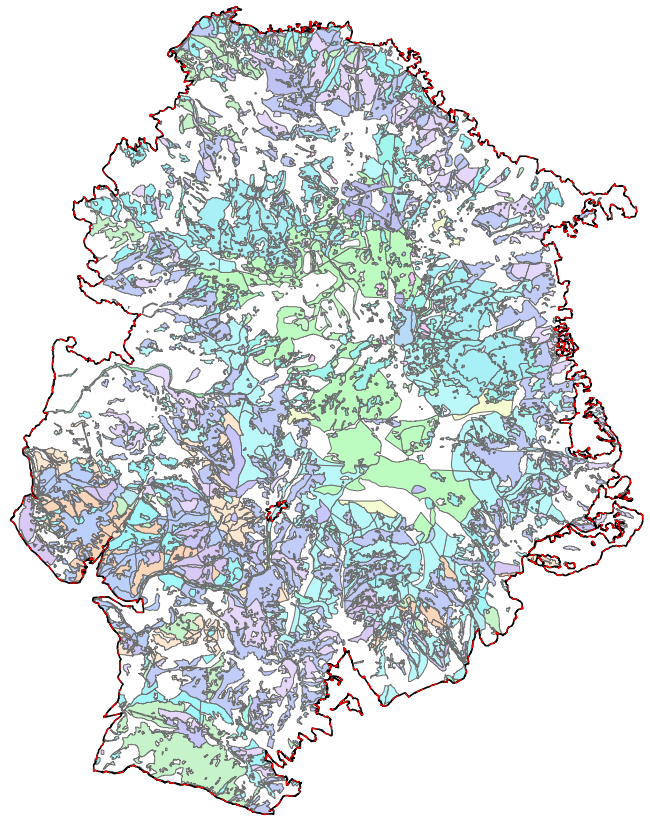
В границите на народните паркове могат да се включват и други защитени природни обекти като: резервати, природни забележителности, исторически местности, ценни растителни и животински видове и други. Тези обекти остават под режима, определен за тях с този правилник.

8. За защитени местности с характерен ландшафт се обявяват отделни кътове от природата — красиви планински склонове и дефилета, характерни изгледи край пътническите магистрали и жп. линии и други, които се отличават с живописна красота и са подходящи за почивка и естетична наслада на трудещите се.

Правилник за прилагане на указа за защита на родната природа 1961 г.
Regulations for the Implementation of the Native Nature Protection Decree 1961.

Санитарно-охранителни зони в ПП „Витоша“
Sanitary protection zones in NP "Vitosha"

Разпространение на природните местообитания целеви за опазване в ПП „Витоша“ / Distribution of natural habitats targeted for conservation in NP Vitosha

вците и туристическия съюз защитават тезата, че национален парк трябва да се създаде в Рила планина, а Витоша да бъде запазена като парк за туризъм. Съюзът на ловците, природоизпитателното дружество и академичните дружества застъпват тезата първият парк на Балканите да бъде създаден на Витоша и той да се управлява с цел опазване на флората и фауната и създаване на условия за туризъм.

В заповедта за създаване на парка от 27.10.1934 и в Правилника за народния парк и неговите бранища от 1938 г. не са посочени цели за създаване. От режимите, които са посочени в правилника, можем да направим извод, че целите са насочени към опазване и възстановяване на природата, опазване чистотата на водите и създаване на територия, в която съществуват условия за туризъм, както и идеята всички сгради в парка да бъдат публични и отворени за широко ползване. И в двата документа са посочени границите на двата резервата „Бистришко“ и „Торфено бранище“ и забрана на всякакви човешки действия в тях. С правилника се определя и зона, в която могат да се строят нови хижи и заслони за обслужване на туристите.

Съчетаването на целите за опазване и възстановяване на природата и поощряване на посещенията на природата са консервационни

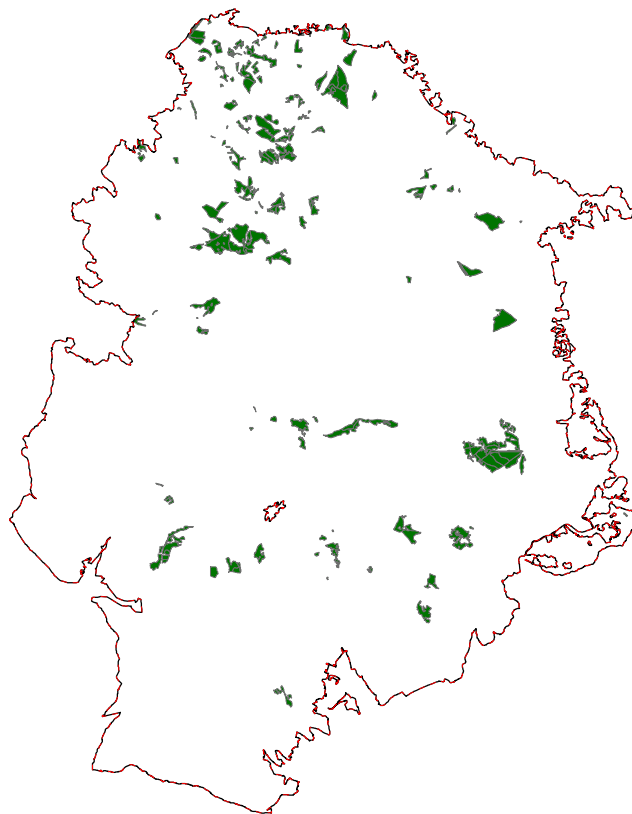
стойности за създаването на народни паркове и в Наредбата-закон за защита на родната природа от 1936 г. (народни паркове - обекти, с голямо разнообразие на природата, за култивиране на обич към същата) и в Правилника за нейното прилагане от 1938 г. (за народни паркове се обявяват такива места, които се отличават с голямо разнообразие на своята природа и са лесно достъпни за излети и посещения. Целта на тяхното запазване е да създаде повече обич и грижа към природата, за да се развие чувство към прекрасното и към наслада към природните особености и красоти, както и да се поощри гражданството към по-чести излети).

Консервационни стойности на Парк Витоша в периода 1944-1989 г.

След 1944 г. се променят ценностите, които са основание за управление през предишните десет години. Към опазване на природата, опазване на водите и развитие на туризма се добавят спортът, ловът и научната дейност.

Предишните ценности на парка в началото на периода все още се споделят, например през 1945 г. заради голямата суша Министерският съвет позволява пашата във всички гори, с изключение на тези в Народен парк Витоша. Първи промени виждаме в постановление на Минис-

терския съвет за парк Витоша от 9.01.1947 г., с което се изменя правилникът на парка и се увеличава територията, в която може да се строи. Ново определяне на консервационни ценности се извършва на 13.11.1951 г., когато Министерският съвет приема Постановление № 1388, свързано с използването на Народния парк за отгих и спорт на трудещите се и санитарно-охранителните зони на територията му. С него се забранява разширяване на охранителните зони в парка. Основен приоритет се дава на застрояването за нуждите на отгиха, а целта за опазване на природата липсва. С Постановление № 621/01.08.1952 г. на Министерския съвет, освен че се увеличава площта на Народен парк Витоша на 22 725,8 ха, се разпорежда, че той се устройва и управлява като народен парк за отгих и спорт на трудещите се и младежта. С това постановление продължава да се приоритизира ролята на парка за краткотраен и дълготраен отгих и спорт, като се определят три зони - нископланинска за дълготраен отгих с цел осигуряване на 5000 легла в почивни бази, среднопланинска за краткотраен отгих и едnodневни излети с 3500 легла и високопланинска за физкултурна дейност с 1500 легла. Предвижда се изграждане на научна станция. Интересно в случая е, че предложението за това постановление, подготвено от Управлението на горското стопанство, Министерството на народното здраве, Столичния градски съвет, профсъюзите и Съюза за защита на природата, е доста подробно и се опитва да включи ограничаване на ползването на природни ресурси (гранит, дървесина, паша). Както беше отбелязано в началото, консервационните ценности зависят силно от приоритетите на съответния икономически период, а в случая с Парк Витоша и до известна компромисност и липса на яснота, доколкото различните ценности в него често си противоречат, най-малкото в териториалния си обхват. Тази компромисност се вижда много добре при сравняване на предложението за решение на Министерския съвет и текста на приетото решение - с решението все повече от ключовите решение се оставя да се вземат на по-ниско управленско ниво, където приоритизирането на една или друга консервационна цел се изплъзва от погледа на обществото и отговорността се размива, прехвърлена на колективни органи и колективни решения. С Правилника за приложение на Закона за приложение и одобрение на общия градоустройствен план на София от 1963 г. на Парк Витоша се придават функции за краткотраен и дълготраен отгих и почивка на населението. Това дава възможност на Столична община да инвестира засилено в строителството на туристическа инфраструктура, включително лифтове, алеи, водни площи, сгради за обслужване, заслони, чешми и др. За да може да обхване цялата инвестиционна дейност и поддръжката на туристическата ин-

*Гори във фаза на старост в ПП „Витоша“
Old-age forests in NP Vitosha*

фраструктура, Столичният общински народен съвет през 1976 г. създава стопанско предприятие „Лесопаркове“, а в началото на 1979 г. и стопанско предприятие „Народен парк Витоша“.

През 1960 г. се приема Указ за защита на родната природа, който определя, че защитените природни обекти (вкл. народните паркове) трябва да имат трайно значение за научноизследователската дейност и стопанския туризъм. Правилникът за неговото прилагане включва с консервационните стойности запазване красотата на природата и отгиха на трудещите се.

Със Заповед № 1734 на Министерството на народното здраве от 1966 г. Народен парк Витоша в границите на Софийска община е признат за климатичен курорт, което продължава да подчертава функциите на парка за отгих и почивка.

Възвръщането на ценността за опазване на природата се извършва през 1967 г. с приемането на Закона за защита на природата. В него се определя, че „За народни паркове се обявяват отделни кътове от страната, които се отличават с голямо разнообразие и красота на природата, имат важно научно, културно и здравно

значение и са подходящи за ползване като места за почивка и туризъм”.

Ако в първите двадесет години на съществуването на Парк Витоша ловът се счита за по-скоро недопустима дейност и цел на управление, това се променя през 1967 г. Тогава с Разпореждане 220 на Министерския съвет от 13 юли 1967 г. се създава представително ловно стопанство в м. Витошко, включващо землищата на Чуйпетлово, Боснек и Кладница на територията на Народен парк Витоша, което заема цялата южна част на парка. Това постановление на МС е част от процесите на „разпарчетосване“ на парка и засяване на зони на влияние, започнало с отделяне стопанисването на горските територии от парка в границите на Столична община от горската администрация и поемането на функциите за стопанисване (а в отделни случаи и разпореждане) от самата община.

Този процес на фрагментация и децентрализация на управлението е спрян с издаване на Заповед № 1075/23.11.1981 г. на Комитета за опазване на природната среда, с която се увеличава

площта на парка, но се и разпорежда Министерството на горите и горската промишленост да ограничи предоставяните зони и участъци за стопанисване от общинските съвети. С тази заповед се създава и ново зонироване, което показва нови консервационни ценности - създават се резерватна зона, зона за туризъм и зимни спортове с минимална урбанизация, в която е разрешено строителството само на хижи, заслони и леки постройки, и зона за отгих без разрешено ново строителство. Режимите, наложени със заповедта, забраняват откриването на нови кариери и фактически прекратява дейността по добив на гранит, който къде без разрешение, къде с разрешение на властите уврежда ландшафта на парка от самото му създаване. Възобновяемите природни ресурси се разрешава да се ползват, но се намалява размерът на ползването - разрешава се паша, санитарни и отгледни сечи в горите, ползване на билки и горски плодове и лов в ловно стопанство „Витошко“.

Международното значение на Парка Витоша е потвърдено и през 1977 г., когато резерват „Би-

стришко бранище“ е включен в списъка на биосферните резервати по програмата „Човек и биосфера“ на ЮНЕСКО, което доказва ценността на парка като място за научни изследвания и наблюдения.

Нито режимите в заповедта от 1981 г., нито статутът му на биосферен ще спасят резерват „Бистришко бранище“ от застрояване. През 1982-83 г. в резервата се просича писта „Академика/Витошко лале“ и се строи едноминният лифт за нуждите на „Универсиада'83“. Ценността на Витоша като място за елитен спорт е доказана при протичането на Универсиадата и въпреки че влиза в противоречие с ценността като запазена природа, се отваря възможност за проектиране на нови спортни съоръжения за кандигатирането на България като домакин на Зимните олимпийски игри през 1992 г. Проектите са големи и отново се развиват в най-ценните територии за опазване на природата. Това създава вътрешни противоречия в държавното управление и се стига до писмо на генералния секретар на БКП и впоследствие на заповед на председателя на Комитета за опазване на природната среда за спиране на планирането и строителството на каквито и да е съоръжения за нуждите на олимпиадата. Целесъобразността на строителството на „гигантските хотели в Боровец и изсичането на големи площи гори, както и пистите на Витоша за зимната Универсиада“. Действията са определени като вандалщина, а подготовката на кандигатстването е възложено на председателя на КОПС.

Консервационни стойности на парк Витоша след 1989 г.

В периода след промените от 1990 г. парк Витоша навлиза с целите на заповедта за разширяване на парка от 1981 г. Законът за защитените територии от 1998 г. има задача да разреши проблемите с реституцията и приватизацията в защитените територии и да създаде нова по-съвременна правна рамка. С него народните паркове се разделят на две категории - национални и природни, като националните паркове остават изключителна държавна собственост като паркове от национално значение, а в природните паркове се допуска реституция. Независимо че обществените очаквания бяха Витоша да стане национален парк и въпреки многото протести Народното събрание не взе това решение и реално определи Витоша като Природен парк. Законът за защитените територии определи, че опазването на природата в защитените територии има предимство пред другите дейности в тях. Според закона природните паркове се управляват с цел поддържане на разнообразието на екосистемите и опазване на биологичното разнообразие в тях, предоставяне на възможности за развитие на

научни, образователни и рекреационни дейности и устойчиво ползване на възобновимите природни ресурси при запазване на традиционни форми на поминък, както и осигуряване на условия за развитие на туризъм.

След прекатегоризацията на Народен парк Витоша в Природен със заповед на министъра на околната среда от 2000 г., следващото значимо действие по отношение на ценностите бе приемането на План за управление на парка през 2005 г. Той се опита да съвмести ценностите и режимите свързани с тях по отношение опазване и възстановяване на биологичното разнообразие, опазване на количеството и качеството на водите, развитие на туризъм, спорт, научни изследвания и образователни дейности.

В края на първото десетилетие на 21. век Витоша бе обявена и за защитена зона по директивите за птиците и за природните местообитания. Тя опазва 32 типа природни местообитания, 3 вида растения, 69 вида птици, 12 вида насекоми, 13 вида бозайници, 3 вида риби, 2 вида земноводни и 1 вид влечуги от европейско значение, което потвърждава ценността на парка по отношение опазването на биологичното разнообразие. Със Закона за устройство и застрояване на Столична община от 2006 г. Парк Витоша е включен като част от зелената система на София.

През второто десетилетие на 21. век се одобряват санитарно-охранителните зони на язовир „Студена“ и на туристически чешми в парка, които потвърждават водоохранните функции на Парк Витоша. През 2019 и 2020 г. Министерският съвет отказва да даде под концесия находище „Бъзговец“ и „Карьера 1-ви май Витоша“ в границите на парка, мотивирайки се с режима на защитената територия. Тези две решения продължават политиката от края на социализма за спиране използването на невъзобновимите природни ресурси на парка.

С Решение № 153 от 24 февруари 2012 г. на Министерския съвет за обявяване списък на курортите в Република България и определяне на техните граници е потвърдено решението от 1966 (и 1975) за обявяването на частта от Природен парк Витоша в границите на Столична община за климатичен курорт. Липсата на инициатива от страна на Столична община за развитие на биосферния резерват „Бистришко бранище“ съгласно Севилската стратегия доведе в края на десетилетието до неговото изключване от листата на биосферните резервати на ЮНЕСКО.

Консервационни ценности на природен парк Витоша и тяхното предположаемо развитие

Природен парк Витоша за деветдесет години показва завидна консервативност по отноше-

ние ценностите, които са открити в него, за да бъде създаден и управляван през годините. Ако други паркове, създадени през първата половина на XX век като Калиакра и Острица преминават изцяло към опазване на природата като резервати, Кайлъка към обслужване на извънградския отдих, а Мечкѝора в градски парк на Пловдив, Парк Витоша запазва и развива консервационните си стойности. На въпроса кои консервационни стойности ще останат и в бъдеще може да има много отговори и аз ще дам моите.

Територия за опазване на природата. Обявяването на защитена зона Витоша от европейската екологична мрежа „Натура 2000“ е доказателство, че във Витоша има природни стойности от европейско значение. Торфищните комплекси във високата част на планината бяха и останаха най-големите в България. Витоша е сред най-важните места в България за опазване на мечката, вълка, поточния рак, жълтокоремната бумка, ливадния гърдавец, голямата бекасина, средната и голямата пъструшка и няколко вида пеперуди. Колкото и да търсим, не бихме намерили в Европа столица, от която с градски транспорт да отидете сред природата и да имате шанса да видите мечка или вълк. Тази консервационна ценност и занаят ще бъде водеща за бъдещето на парка.

Територия за опазване на водите. След изграждането на яз. „Бели Искър“ и Рилския водопровод, а впоследствие и на язовир „Искър“ София вече не разчита на витошките води, за да задоволява софиянци, но нуждата за запазването на водоизточниците като резервни за София не подлежи на дискусия. В същото време Парк Витоша е единствен водоизточник за селата Ярлово, Чуйпетово, Боснек, Рударци, Кладница, Драгичево и град Перник и резервен за град Радомир и съседни села. От водите в самата планина за питейни цели се ползват всички посетители през туристическите чешми и всички сгради в парка. Тази ценност, която не може да бъде заменена или компенсирана ще определя и занаятът бъдещето на парка. Необходимо е определянето на санитарно-охранителни зони около водоизточниците на селата, туристическите места и Владайската деривация.

Територия за туризъм и отдих. Тази ценност е в основата на създаването на парка. Витоша и преди 1934 г., днес и за в бъдеще ще бъде основно място за жителите на София за едnodневен отдих. Паркът е най-посещаваната природна територия в България и единствената защитена територия с организиран градски ежедневен транспорт у нас. В тази стойност трябва да включим и целта „запазване красотата на природата“, доколкото красотата може да бъде отчитана единствено при наличие на наблюдател.

Територия за екологично образование и възпитание. Тази ценност е един от мотивите за създаване на парка. Макар и през някои периоди да е забравена, нейното значение ще се засилва и занаятът. С Природозащитния и информационен център „Витоша“, Детския екостационар „Белите брези“, музеите на мечката и на собиѝте, м. Дендрауума и познавателните и образователни маршрути Парк Витоша се превърна в най-големия образователен център на България в областта на опазване на биологичното разнообразие.

Територия за спорт. Тази ценност навлиза след 1951 г. и се запази като такава в следващите години. Паркът се превърна в място за първоначално обучение и практикуване на ски спускания, ски бягане, парапланеризъм, алпинизъм, пещерничество, велосипедизъм, спортно ориентиране, скално и ледено катерене и др. Тази ценност не трябва да се губи, защото увеличава връзката между човека и природата. Това обаче често създава очаквания, че територията на парка може да се използва и за постигане на високо спортно майсторство във всички спортове и свързаното с тази цел изграждане на инфраструктура, което поставя под натиск другите консервационни ценности. Витоша може и трябва да остане като територия за първоначално детско и младежко обучение в спортовете свързани и практикувани сред природата.

Територия за наука и изследвания. Тази консервационна ценност е сред идеите на създателите на парка и винаги е съществувала през годините, макар и никога да не е била водеща. Загубата на статута на биосферен резерват на Бистришко бранище със сигурност ще окаже влияние върху нея, но не означава, че паркът ще престане да бъде място за изследвания и наблюдения. Близостта на парка до най-големия научен център у нас и разнообразието от екосистеми и режими осигурява стабилна основа за множество научни изследвания.

Територия за паша на домашни животни. При създаването на парка тази цел на управление липсва. Всъщност изрично е забранено да се пашува на територията на парка. След 1944 г. и разширението на територията на парка пашата стана допустима цел за стопанисване на териториите от парка в общините Самоков и Перник. Към настоящия момент натоварването с домашни животни не създава екологични проблеми, както в националните паркове, и може да се запази при съчетаване с целите на опазване на качеството на водите.

Територия за лов. При създаването на парка тази цел не съществува. Въху част от територията на парка се разрешава ловът със създаването на Ловно стопанство „Витошко“ през 1967 г. и продължава и до днес. Тази цел същест-

бува само като стопанска дейност и ловните сдружения не разполагат с площи в парка. Според мен е време да се преразгледа необходимостта от тази стойност за територията на парка.

Територия за ползване на дървесина. В края на деветнайсети век Витоша е била практически обезлесена, като са останали само няколко петна естествени гори. През двайсети век е период на възстановяване на горските екосистеми в парка, който все още не е завършен напълно. В този период територията на парка е задоволявал единствено нуждите на самия парк и сградите в него. В началото на 21. век в парка започва да може да се добива дървесина със стопански качества и това често създава конфликти със стойностите за опазване на природата и за отгиди и туризъм. Доколкото съществуват множество частни гори, считам за ненужно налагане на големи ограничения, касаещи ползването на дървесина, но е време да се проведе дискусия доколко държавните и общинските гори в парка трябва да се ползват, за да се осигуряват дърва за огрев за населението. Извършването на отгледни и санитарни сечи извън резерватите не може да стои под въпрос, но трябва да се преоцени нуждата и/или условията, при които се извършват отгледни и възобновителни сечи и целите на управление на горите.

Територия за природно възстановяване. Тази стойност на Парк Витоша започва да съществува преди създаването на парка с първите залесявания с цел възстановяване на горите.

През деветдесетте години са правени много опити за възстановяване на различни животински и растителни видове и екосистеми. Тези дейности са с различна устойчивост, но трябва да отбележим, че паркът е действително най-удобната територия за експериментални възстановявания в България и опитът от него лесно се разпространява (дива коза, глабоч, торфища, торфищни гори). Тази стойност тепърва ще увеличава значението си за Витоша. Моят предположение е, че паркът е най-подходящото място за реинтродукция на видове като рис или зубри у нас.

Територия за добив на горски плодове и гъби. Големината на парка, разнообразието от различни екосистеми и близостта до София гарантират нарастващия интерес на посетителите към ползване на недървесните горски ресурси. Запазването на възможността за ползване за лични цели на плодовете и гъбите не би навредило на другите консервационни ценности. Ползването за търговски цели обаче трябва да бъде регламентирано до определени територии, видове и съобразено с тяхното състояние през съответната година.

Заклучение

Природен парк Витоша се управлява с цел постигане на множество консервационни стойности. Основното предизвикателство е тяхното съчетаване и към неговото усъвършенстване трябва да бъдат насочени усилията в следващото десетилетие.

CONSERVATION VALUES

Thoma Belev

Conservation values of protected areas are those values for which protected areas are created and managed. They can change over the years and show the values of the society for the respective historical period. For the Vitosha Natural Park, there are three factors that have always influenced the formation of values over the years - ownership, proximity to the capital city, and the need for drinking water. The article examines in historical terms the emergence of various conservation values for the 90 years of park history. Conservation and restoration of nature, development of tourism and one-day recreation, protection of the quantity and quality of drinking water have been identified as such. Environmental education and training, sports, use of wood, berries and grazing, hunting, etc. The main challenge in the coming decades is their combination, and efforts should be directed towards its improvement.

УСТРОЙСТВОТО НА ТЕРИТОРИЯТА НА ВИТОША – МНОГО ПРОБЛЕМИ И МАЛКО РЕШЕНИЯ

Снежана Станоева

Арх. Станоева се дипломира в катедра „Градоустройство“ на Архитектурния факултет на ВИАС през 1972 г. До 2010 г., без прекъсване, работи в Националния център по териториално развитие като преминава последователно през всички позиции на професионалната йерархия. От 2010 г. до днес е в екип на Консорциум „Урбангруп“ и изготвя подробни устройствени планове на територията на Столична община.

Витоша е първият парк в България и на Балканския полуостров. Обявен е една година след Лондонското определение за национални паркове. През 1936 г., под влияние на Съюза за защита на природата – инициатор и за обявяването му, е изготвена и обнародвана Наредба-закон за защита на родната природа, според която паркът не е вече национален, а народен. Едновременно с това до 1952 г. действа специален Правилник за стопанисване и управление на Народен парк Витоша и включените в него бранища.

Тези документи и последвалите лесоустройствени и паркоустройствени проекти способствали за опазване на биологичното и ландшафтното разнообразие и за регулиране на рекреационното ползване на парка.

Като начало на модерен и организиран туризъм може да се приеме първият излет до Черни връх на 28 август 1895 г. – дело на писателя Алеко Константинов. По инициатива на Съюза за защита на родната природа високата част на

планината – владение на гържавата, е обявена за Народен парк – Протокол № 6/02.02.1933 г. на Постоянния горски съвет и Постановление III А-15422/1934 г. на Министерството на земеделието и гържавните имоти.

Първоначално общата му площ е 6410 ха и се състои от три главни части:

- **излолистен резерват (бранище) - 759,9 ха, образуван от естествени смърчови насаждения;**
- **торфен резерват (бранище) - 166 ха, включващ и вододайната зона на Софийския водопровод;**
- **останалата част на парка има площ 5502,3 ха.**

По това време паркът е представлявал самостоятелна административна единица с 9 души персонал.

По-късно, от 1 август 1952 г. с Постановление

на МС № 621 планината Витоша е обявена за Народен парк с площ 22 725,8 ха;

След 1952 на няколко пъти площта на парка е увеличавана:

- **Със Заповед на КОПС (Комитет за опазване на природната среда) № 1075/23.11.1981 г. площта на парка е увеличена до 26 547 хектара.**

- **От 8 февруари 1991 г. със Заповед на МОС (Министерство на околната среда) № 82 площта на парка е увеличена до днешните 27 079,114 хектара.**

- **През 1989 г. Комисията по земята към МС със свое Решение № КЗ-3 от 28 март изключва от селскостопанския фонд и включва в държавния горски фонд на НП Витоша 1695 дка залесени силно ерозиранни земи на АПК „Средец“. Площите на Бистрица и Железница нямат статут на парк и не се включват в границите му.**

- **От 14.06.2000 г. в ДВ е обнародвана Заповед РА-349 на МОСВ, с която Народен парк Витоша е прекатегоризиран в Природен парк Витоша.**

Това е кратко и обобщено регламентирането на планината Витоша като обект за туризъм и природозащита, посочено в част История от сайта на Природен парк Витоша.

Устройството на територията на Витоша започва още след обявяването на Народния парк „Витоша“.

Първият лесоустройствен проект е изготвен в 1939-1941 г. от управлението на Народния парк.

Вторият лесоустройствен проект е изготвен от „Агролеспроект“ и е влязъл в сила с ПМС № 621/1952 г. С него са устроени 22 725,8 ха от площта на планината. От тогава до наши дни за Витоша е утвърден от Комитета по горите само още един паркоустройствен проект през 1964 г., с който площта на парка е намалена до 15 807,3 ха.

По-голямата част от мероприятията, предвидени по тези планове, са изпълнени или загубили своята стойност във времето.

Първите териториално-устройствени разработки за Витоша в съвременния смисъл на това понятие са направени в края на 70-те и през 80-те години на миналия век. Това са разработките на „Софпроект“ – Териториално-устройствен план от 1979 г. и Генерален устройствен план от 1987 г., които обаче не са приети и никога са нямали ексекутивна сила.

Те обаче предлагат богата информация и верен подход за ползване на рекреационните ресурси на планината.

В периода от 1976 до 1989 г. са разработени още:

1976 - Състояние и перспективи за развитие на Народен парк Витоша – „Агролеспроект“;

1978 - Национална и дългосрочна програма за борба с ерозията в частност Народен парк Витоша – „Агролеспроект“;

1982 - ТИЗ за паркоустройствен проект – „Агролеспроект“;

1982 - Ландшафтна таксация – „Агролеспроект“;

1982 - Ландшафтно и екологическо предложение за устройство на Народен парк Витоша – „Агролеспроект“;

1983 - Паркоустройствен проект на НП Витоша, фаза ТИД за РПП – „Агролеспроект“;

1983 - Генерален план на Витоша планина, фаза предварителен проект – „Софпроект“;

1985 - Директивен план-концепция за Зимните олимпийски игри'92 – „Софпроект“;

1989 - Екологическо проучване на община „Витоша“ – „Агролеспроект“. - Генерална схема на канализация и пречистване на отпадни води на НП Витоша – „БОРА-ООД“, одобрена от ВЕЕС при МОСВ през 1992 г.;

- Лесоустройствени проекти на държавните лесничейства София, Радомир, Самоков и Витошко. Първото лесоустрояване на Витошко е извършено през 1968 г. През 1979 г. е изготвен втори лесоустройствен проект. Последният проект е от 1998 г.

Към днешна дата два са основните планови документа, които уреждат тази проблематика:

- **Общ устройствен план на Столична община;**

- **План за управление на ПП Витоша.**

Когато започна работата по Плана за управление на ПП Витоша през 1998 г. все още нямаше Наредба за плановете за управление. Работехме по планово задание от МОСВ. Възложители бяха всички заинтересовани ведомства - МОСВ, МРРБ, МЗГ и СО, а работното заглавие беше „Специализиран устройствен план на природен парк Витоша“. Трудно е в настоящото дигитализиращо се време да се говори, а още повече да се пише за неща случили се по сегашните критерии твърде отдавна. Но дотогава пък и досега не се случва една община и три министерства

да станат възложители на една устройствена разработка, събрала знания и опит от водещи проектантски, научноизследователски и специализирани институти и организации, сформирали екип от 100 свои представители.

Задачата дойде в Националния център по териториално развитие неслучайно. Наскоро по възлагане на община Перник бяхме завършили обследване на движението на фондовете в южната част на парка. Проучване, оценено много високо, което, от една страна, стана основа за връщане на земеделските земи на собствениците им, а от друга, натрупа в Националния център голямо количество картен материал и информация за по-малко познатия южен дял на планината. В новата задача освен експерти от Националния център се включиха още голям брой доказани професионалисти от БАН, Лесотехническият университет, „Агролеспроект“ и групи специализирани институти и организации. Към екипа функционираше и методически съвет, съставен от експерти от заинтересованите ведомства и структури. При първоначалния вариант започнахме с пространственото диференциране на хабитатите, класифицирани по степен на застрашеност, като ги отразявахме върху територията на принципа на светофара. През 2000 г. се открива Наредбата за разработване на планове за управление на защитени територии и се наложи да преработим натрупаната вече информация в новия формат.

Основната работа по проекта приключи в 2001 г., когато се проведе и общественото обсъждане. Всички от екипа по своята тясна специализация извършиха обстойни проучвания, включително на терен, като за пръв път се създаде документация по компонентите на средата, изследвани и анализирани от гледна точка на местоположение, състояние, заплахи, съхранение и рекреация. Започнахме с **абиотичната среда** - това са климат, геология, геоморфология и хидрогеология (в частност Боснешкия карстов район с неговите 9 обекта от изключително значение за познавателния туризъм и спелеологията) и почвената покривка. Продължихме с **биотичната среда** - растителност - като съобщества и хабитати, флора и фауна, изследвани като богатство на таксоните и природозащитен статус, като бяха изработени схеми на местообитанията. В **Социалната, техническата и културната характеристика** и **инфраструктура** се изследваха подробно наличните инженерни мрежи и съоръжения и тяхното състояние; икономика; КИН; ландшафт и естетически качества на средата и санитарно-хигиенни условия. Всичко това се превърна в текст, карти таблици и диаграми, които заедно със за пръв път изгот-

вения цифров модел в ГИС създадоха основата за бъдещо управление и планиране.

След подробния анализ продължихме с оценките - **Екологична** по критериите на EUROSIT и Наредбата за изготвяне на плановете за управление. За пръв път се създадоха таблици с елементите на средата и критериите за екологична оценка, като различните степени на тяхното проявление - **висока средна и ниска**, са диференцирани в цвят. Този подход доведе впоследствие до определянето на режимите на съответните зони. В **Социално-икономическата** бяха оценени: функционалните зони; застрояването; инженерните мрежи и съоръжения; благоустрояването; туристическата инфраструктура; маркировката и безопасността на посетителите; санитарно-хигиенните условия; отделните дейности и фактори от икономическата сфера; собствеността; целесъобразността и ефективността на формите на управление, стопанисване и контрол.

Благодарение на така изготвените оценки формирахме **основните проблеми на територията**, които и днес в голямата си част са актуални, като в някои случаи продължават да се задълбочават.

Разделихме ги на две групи:

Основни, произтичащи от: промени в собствеността и ползването на отделните елементи от територията и материално-техническата база; липса на точно определена и маркирана граница на парка; неравномерна транспортна достъпност, водеща до диспропорция при разпределение на туристическия поток и необслужени части от територията; лоша или незадоволителна поддръжка на туристическата инфраструктура; липса на системи за управление на отпадъците, а оттам замърсяване на почвите, повърхностните и подпочвените води, нарушаване на естествения воден отток; изчезване на видове поради липса на актуална информация за местообитанията им; липса на системи за безопасност на посетителите и свързаната с това информационна система в планината; и не на последно място пожари, браконьерство и неконтролируеми посещения в пещерите.

Специфичните проблеми са:

От естествен характер - промени в климата и засушаване; сукцесия на хвойната във високи части.

От антропогенна дейност - замърсяване с аерозоли; киселинни дъждове; антропогенна почвена ерозия; добив на скални материали; изграждане на просеки; баражи без рибни проходи; внасяне на неместни неподходящи видове и популации; изсичане на стари хралупати дървета и пр.

От спорта и туризма: липса и нефункциониране на лифтовите съоръжения; лоша или никаква канализация в центровете „Алеко“ и „Златни мостове“; липса на: места за хора с увреждания; информация за елементите на парка представляващи туристически интерес; достъпни за туристите места за хранене и обслужване; информация за статута на парка; неконтролируемо упражняване на екстремни спортове, както и недостатъчна обезпеченост на пистите; липса на персонал и подходящо техническо осигуряване на институциите, упражняващи контролни функции.

От земеделските територии - липса на охрана; разораване на поляни и ливади; липса на паша и коситба; паша на кози.

Така изведените проблеми послужиха при формирането на целите на плана и извеждането на нормите, режимите, условията и препоръките за осъществяване на дейностите в парка и тяхното обвързване с територията в трите основни устройствени зони.

Първа зона на територии със строга защита на природната среда. Това са двата резервата, които са с най-строгата степен на защита. Режимите и нормите в територията на тази зона са дефинирани в съответствие с българските и международните стандарти за опазване и възпроизводство на средата.

Във втората зона с направляван режим на защита са включени особено ценните територии на Боснешкия карст, каменните реки и грамади, комини, влажни зони и торфища извън резервата, находища на тис, бяла мура, петтичинкова върба, клек, извори, водопади, езера, гендрариумът, обектите на КИН, уязвими местообитания и съобщества и водоохранните зони, като за всяка са разписани съответните режими, както и допустимите и недопустимите дейности в тях.

Трета зона са териториите с активно управление на природната среда. Това са застроените територии, териториите с техногенна намеса и тези за екологосъобразно земеделие. Елементите на урбанизация в планината по своето пространствено разположение са формирали няколко основни съсредоточия, които са в тясна зависимост от традиционния автомобил достъп от София през Драгалевци до Черни връх, през Бояна и Княжево до „Златни мостове“ и от Перник през Кладница до района на хижа „Селимица“.

За анализа и бъдещото им устройване бяха разгледани като рекреационно-туристически цен-

трове, в които се включва целият спектър от сгради, съоръжения и среда, необходими за протичане на туристическите дейности. Определихме и условните териториални граници на комплексите, обусловени от пространствената им обвързаност и комуникационната осигуреност. Това ни улесни при анализа и оценките на капацитета, състоянието и ефективността на ползване на сградния фонд. Предложиха се мерки за саниране, благоустрояване, изграждане и ремонт на пътни връзки и инженерни съоръжения, за общо естетизиране на средата и прилежащите райони. Въведени бяха и препоръки за недопустими дейности в границите на центровете и такива, които могат да бъдат насърчавани. Очакваше се това да бъде основа за бъдещо комплексно решаване на проблемите, произтичащи от концентрацията на обекти и посетители и влиянието им върху средата, ползването, поддръжката, обслужването, развитието на сградния фонд, благоустрояването, комуникациите и инженерните съоръжения. **Предлагахме бъдещото подробно устройствено планиране за всеки комплекс поотделно да бъде проведено в така определените териториални граници.** От целия леглови фонд от 3990 броя легла за отгих на парка в центровете бяха групирани общо 3500. Подобна беше и мотивацията за групиране на наличните места за хранене. За целия парк те бяха общо 5605, като в центровете се съсредоточиха 4380.

При изследването на урбанизираните територии, освен компактните структури, проучихме и всички единични обекти, които не са пространствено обвързани в съсредоточията, но представляват елементи на урбанизация, като предложихме основни насоки за развитие на сградите, благоустрояването, съоръжаването с атрактивни елементи за спорт и отгих в прилежащата територия и обслужващите ги инженерни мрежи и съоръжения.

За териториите с техногенна намеса - това са бившите кариери над Владая, Мърчаево, Кладница и Рударци, също имаше посочени конкретни режими и препоръки. Предложението за бъдещото ново застрояване за отгих и спорт беше насочено именно в тези зони, формирани на базата на изградена инфраструктура и изоставен сграден фонд от каменните кариери над с. Владая, обектите за отгих по долината на Бистрата река, като се имаха предвид изключително добрите климатични условия и качества на средата.

След анализ на туристическите ресурси опре-

делихме **перспективните видове спорт и туризъм** които са съвместими с поддържане на биоразнообразието и ландшафта и ги насочихме към подходящите за тяхното практикуване територии. Формулирани бяха и основните насоки за развитието на обслужващите ги инженерни мрежи и съоръжения.

Друг важен момент, на който се обърна особено внимание от устройствена гледна точка, беше организацията на **транспортния достъп** до планината. Като най-екологичен транспорт специално внимание се отдели на вече нефункциониращите пътнически въжени линии. Предлагат се реконструкции и удължаване на някои от тях. В парка са изградени 79 750 линейни метра пътища с трайна настилка, 290 665 м алейна мрежа и 30 215 м пътеки. Основните проблеми с паркирането на личните автомобили през уикендите и зимния сезон също бяха в обсега на вниманието. При леглова база от 3990 места са необходими около 1000 паркоместа за отделните комплекси. Като се вземат предвид туристите, посетителите и излетниците, във върхов момент в планината се събират едновременно около 20 000 души. Това предполага сериозни мерки за организиране на достъпа до парка при опазване на природния ресурс. Предлагаме регулирането на достъпа до парка с леки автомобили да става срещу заплащане на такса и да е обвързано с капацитета на съществуващите паркоместа. За целта следва да се изградят пунктове за контролиране на достъпа с лични автомобили и заплащане на таксите. Смятахме, че ще е полезно тази дейност да се предостави на общините, а събраните средства да се използват за поддръжка на парка. За да се облекчи трафикът и натоварването на средата, се предлагаше и организирането на автобусни маршрутни линии от подходящи места в града, които ритмично да довозват и отвозват туристите.

И в заключение при процедурането на проекта в МОСВ, въпреки становищата на споменатия по-горе методически съвет, ръководството на министерството и представители на ведомствени структури изразяват несъгласие относно някои от направените в проекта предвиждания, в резултат на което голяма част от предложените зони и режими и производящите от тях бъдещи устройствени проекти са видоизменени или отпаднали. Схемата на зониранието е била променена **без знание и участие на проектантския екип** и в този вид проектът е приет от Висшия експертен екологичен съвет и впоследствие одобрен. В приложените два чертежа на зониранието ясно

се чете детайлната разлика между внесения за процедурането и одобряването и одобрения проект. От зоната на териториите с активно управление на природната среда са отпаднали туристическите съсредоточия. Туристическите центрове и единичните обекти останаха само в текста, липсваха в зониранието и вече беше невъзможно да се осъществи връзка между режима и пространственото му приложение, нито да се пристъпи към каквито и да било устройствени дейности в парка, независимо че предписанията за тях бяха съобразени с всички изисквания за допустимото натоварване на средата. Само Столична община се опита безрезултатно да реагира на тези действия на утвърждаващото ведомство. Това даде възможност на Витоша почти нищо да не се променя във времето на действие на плана и в последващите години.

В процеса на работа по този проект през цялото време водеща беше концепцията за търсенето на разумния баланс между рекреационното ползване и дейностите по опазване на биологичното и ландшафтното разнообразие на парка. В този контекст са и залегналите в разработката оперативни задачи, програми и предписания за опазване и ползване на територията за десетгодишния срок на действие на плана, който изтече през април 2014 г. По законово предписание актуализацията на плана би следвало да влезе в сила от 2015 г. и да приключи през настоящата календарна година... такава актуализация така и не бе приета...

Другото ниво на устройствено планиране на Витоша е Общият устройствен план (ОУП). В Общия план на София ПП Витоша е коментирани най-общо (в схемите на зелената система, на отдиха, спорта и атракциите) като част от горите на територията на Софийска община със стари традиции в ползването им за отдих и туризъм, в т.ч. земите на другите планини - Люлин, Плана и Лозенска, на Южните склонове на Стара планина и поречието на река Искър. Това е продиктувано от законовата рамка, която не предполага устройствено решение за тези територии, в съответствие с изискванията на чл. 7 от Закона за устройство и застрояване на София (ЗУЗСО). Този член гласи следното: „Устройството на Природен парк Витоша се осъществява съгласно Плана за управление на Парка и въз основа на подробни устройствени планове, изготвени в съответствие с Плана за управление, при спазване изискванията на действащото законодателство“.

THE DEVICE OF THE TERRITORY OF VITOSHA - MANY PROBLEMS AND FEW SOLUTIONS

arch. Snezhana Stanoeva

Vitosha is the first park in Bulgaria and on the Balkan Peninsula. It was announced in 1934, one year after the London definition of national parks. In 1936 an Ordinance-law for the protection of native nature was drawn up and promulgated, and at the same time until 1952 a special Regulation for stewardship and management of the Vitosha National Park is in force.

The first territorial planning developments in the modern sense of this concept were made by the planning institute "Sofproekt" in the 1970s and 1980s.

To date, there are two main planning documents that regulate this issue - the General Development Plan of the Metropolitan Municipality and the Vitosha Nature Park Management Plan.

Work on the plan began in 1998. in the National Center for Territorial Development together with scientific, university design and other specialized institutes and organizations. In the initial version, one starts with a spatial differentiation of the habitats classified according to the degree of threat. In 2000, the Ordinance on the development of the management plans for protected areas was promulgated, which necessitates the processing of the accumulated information. The main work on the project was completed in 2001. when the public discussion of the project was also held.

The characteristic of the adopted approach is that, on the basis of in-depth specialized studies on the components of the environment, documentation was created for the first time in terms of location, threat status, conservation and recreation. We started with abiotic environment, biotic environment, socio-technical and cultural characteristics and infrastructure. A detailed analysis follows and based on it the evaluations - Ecological - according to the criteria of EUROSID and the regulation for the preparation of management plans and socio-economic, degrees of their manifestation - high, medium and low, which leads to the determination of the regimes of the respective zones. On the basis of the prepared assessments, the main problems of the territory divided into two groups are derived - basic and specific, the latter being of a natural nature, from anthropogenic activity, from sports and tourism, and from agriculture.

The problems identified in this way served to determine the objectives of the plan, the norms, regimes, measures, conditions and recommendations for the implementation of the activities in the park and their connection with the territory in the three main planning zones. First, a zone of territories with strict protection of the natural environment. Second zone with guided protection mode and Third zone with active management of the natural environment.

In the process of working on this project, the concept of searching for a reasonable balance between recreational use and activities to protect the biological and landscape diversity of the park was leading all the time. In this context, the operational tasks, programs and prescriptions for the protection and use of the territory for the ten-year period of validity of the plan, which expired in April 2014, are included in the development.

РАЗВИТИЕ НА ОТДИХА, ТУРИЗМА И СКИ СПОРТА В ОБХВАТА НА ПЛАНИНАТА ВИТОША

Емил Леков

Емил Георгиев Леков завършва специалност „Архитектура“ във ВИСИ, гр. София.

От септември 1975 до май 2002 г. работи в КНИПИТУГА и приемните ѝ структури (НЦТРЖП, НЦТР) като проектант, групов ръководител, ръководител ателие, директор на дирекция „Градоустройство“, научен сътрудник ст.н. I ст. От август 2002 до август 2024 е експерт, консултант урбанизъм и проектант във фирма „ИВИС ПРОЕКТИРАНЕ И ДИЗАЙН“. Бил е Главен архитект на общините Стрелча и Банско.

Прави проекти в областта на териториалното устройство и градоустройството и обществените и жилищни сгради и комплекси.

Общи характеристики на планината Витоша

Витоша е първият парк в България и на Балканския полуостров. Обявен е една година след Лондонското определение за национални паркове.

Правна рамка за използване възможностите на ПП Витоша за отдых, туризъм и спорт

Според действащото законодателство два основни документа и подзаконовите им актове трябва да регламентират ползването на ПП Витоша за отдых, туризъм и спорт:

- ЗУТ и наредбите за неговото приложение;
- ЗЗТ и наредбите за неговото приложение.

Според ЗУТ територията на Република България като национално богатство трябва да гарантира устойчиво развитие и благоприятни условия за живеене, труд и отдых на населението.

Също според ЗУТ трябва да се определи основното им предназначение на националната територия чрез концепциите и схемите за пространствено развитие и общите устройствени

планове, както следва:

- урбанизирани територии (населени места, селищни образувания и индустриални паркове извън границите на населените места и селищните образувания);
- земеделски територии;
- горски територии;
- защитени територии;
- нарушени територии за възстановяване, територии, заети от води и водни обекти, и територии на транспорта.

С устройствената дейност като комплексна по своята същност се анализират всички жизнени процеси, прави се оценка на тяхната съвместимост и след това се определя основното предназначение на всяка териториална единица:

- граници;
- предназначение;
- параметри за пространствено устройство,

включително и ограниченията в ползването;

- институционална отговорност и права за конкретни решения.

Казано кратко, това трябва да бъде законовата рамка за гарантиране на националната сигурност чрез устойчиво развитие на основните човешки дейности – обитаване, труд и отдих върху цялата територия на страната.

Но със създадената през 2012 г. нова ал. 2 на чл. 7 от ЗУТ за части от територията на страната определянето на основното предназначение като защитени територии е определено да става със закон.

С този текст на практика се изваждат от устройственото планиране части от националната територия и това право се предоставя на определянето на предназначението им чрез други закони.

Конкретно за ПП Витоша това е ЗЗТ и Наредбата за разработване на планове за управление на защитени територии – ДВ, бр. 13 от 2000 г.

Вторият законов нормативен акт е ЗЗТ, чрез който се уреждат:

- категориите защитени територии;
- тяхното предназначение;
- режим на опазване и ползване;
- обявяване и управление.

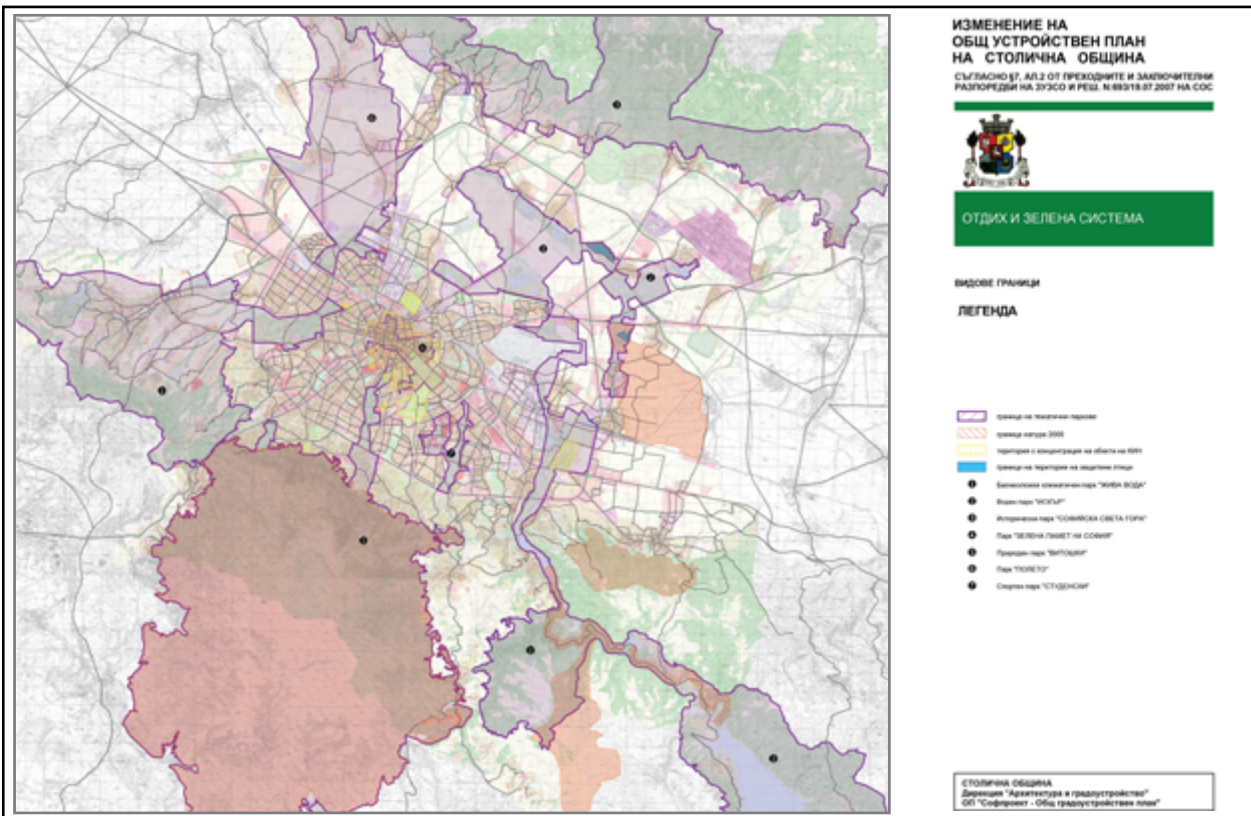
Както ясно е дефинирано, от предназначението на закона отсъства устройството – дейността, която единствено може комплексно да разгледа природната среда, всички дейности и компоненти на жизнената среда и най-важното – участието на човека в този процес.

При определянето на основното предназначение на една територия най-важно е да се регламентира нейният териториален обхват и да се конкретизират нейните граници.

В ЗЗТ няма ясна дефиниция за определянето на границите на една територия като е защитена, а се акцентира в администрирането на процеса:

- **Обявяването** и промените в защитените територии се извършват от министъра на околната среда и водите (чл. 35);
- **Предложения за обявяване** чрез министерства и ведомства, общини и областни управители, научни и академични институти, обществени организации и от всички заинтересовани физически и юридически лица (чл. 36);
- **Процедурата на предложенията**, които се внасят в Министерството на околната среда и водите;
- **Съгласуването на предложенията** с МЗХ и Изпълнителната агенция по горите (ИАГ).
- **Документация за обявяване на защитената територия:**

ОУП на СО - зелена система / GDP of the Metropolitan Municipality - green system

1. обосновка;
2. картен материал;
3. площно разпределение на горите, земите и водните площи;
4. проект на заповед за обявяване.

В така описаната процедура няма никакви изисквания към т.нар. картен материал. Но според смисъла на ЗУТ това трябва да бъде устройствен план.

Разбира се, могат да бъдат коментирани и други разпоредби на ЗЗТ, които не дават отговор на най-важния въпрос:

- уреждането на обществените отношения, свързани с устройството на територията, инвестиционното проектиране и строителството в Република България и ограниченията върху собствеността за устройствени цели.

Това е кратко по законовата рамка.

В ОУП (схеми „зелена, отдих спорт и атракции) най-общо ПП Витоша е коментиран като част от горите на територията на Софийска община със стари традиции в ползването им за отдих и туризъм, в т.ч. земите на другите планини - Люлин, Плана и Лозенска, на Южните склонове на Стара планина и по поречието на река Искър. Разбира се, че това е продиктувано от законовата рамка, която не предполага устройствено решение за тези територии извън строителните граници на гр. София. **(Приложение 1)**

Действащият план за управление на Природен парк Витоша 2005 – 2014 е изпълнен през 1998 г. от колектив при НЦТР-ЕАД с ръководител арх. Станоева. Същият е приет с решение на Министерския съвет от 22.04.2005 г.

През 2015 г. бе изготвен нов ПУ на ПП Витоша, който все още не е процедурен и приет. И в двата варианта на ПУ на Витоша възможностите за отдих, туризъм и спорт са коментирани преди всичко от позицията на съществуващото положение на обектите и маршрутите за туризъм и режимите за ползване.

В действащия ПУ от 2005 г. е направено зонироване на територията, с което са определени три основни зони:

- „А“ – зона на територии със строга защита на природната среда с площ 12153.125 ха;
- „Б“ – зона на територии с ограничено управление на природната среда с площ 14377.299 ха;
- „В“ – зона на територии с активно управление на природната среда с площ 548.690 ха; (схема 19)

Определените площи за „ски спорт“ попадат в зона „Б“ и заемат общо 205.28 ха, което на практика е само 0.76% от общата площ на парка. Те са маркирани цветово в зоните на съществуващите терени, ползвани в минало време за прак-

тикуване на ски спорт:

- Зона Алеко като най голяма;
- Селимица;
- Златните мостове;
- Офелиите Конярника;
- Тинтява;
- Владая Мърчаево. **(Приложение 2)**

В актуализирания план това е отразено със съответните схеми, но те нямат никакъв прогнозен елемент за развитие на отдих, туризъм и спорт.

Нещо повече, нанесените съществуващи лифтови съоръжения не отразяват моментното им състояние и възможности за ползване.

В раздела за туризъм и спорт се дават предписания по формата „допуска се“ и „забранява се“ за:

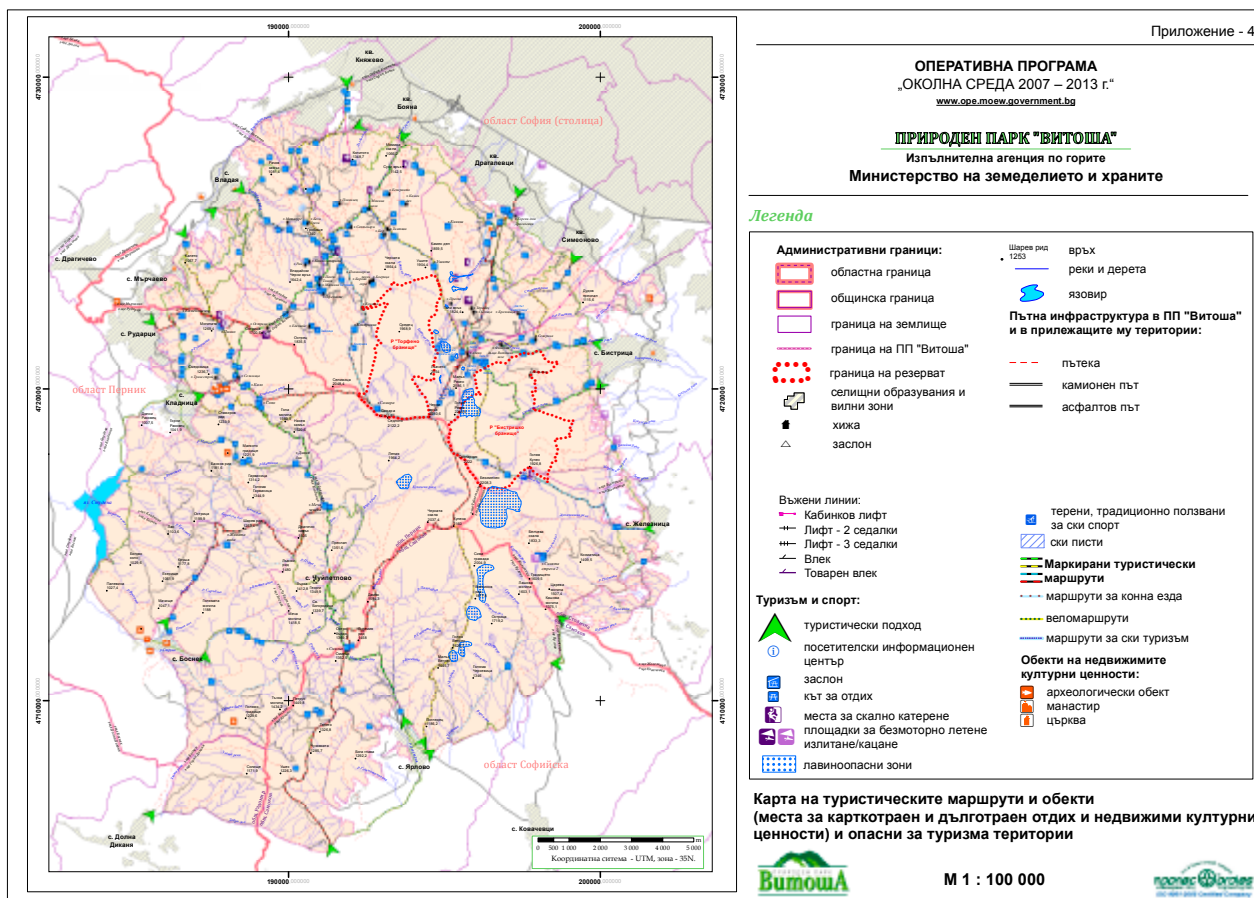
- пешеходен туризъм;
- спелеотуризъм;
- конен туризъм;
- спортно ориентиране – зимно и лятно;
- тренировъчен алпинизъм и скално катерене;
- делтапланеризъм;
- колоездене, като „Насърчава се ползването на трасетата на лифтовете Симеоновски и Драгалевски“ – и нито дума за зимно ползване на лифтовете за ски туризъм. **(Приложение 3)**

В графичната част на актуализацията на ПУ картата на зонироване има означение в легендата за „ски писти“, но при внимателен прочит на графиката такива не се откриват. **(Приложение 4)**

В текстовата част и на действащия ПУ и Актуализацията му със „забранява се“ и „допуска се“ не се решава нито един проблем на Витоша.

А те са много:

- липса на координация в законовата уредба, която практически блокира реализацията на всяка възможност за развитие и на всяка инициатива за решаване на отделен проблем;
- **достъпност до парковата среда** от различните административни единици, с които граничи – София, Перник и селата от Софийска област;
- **маркировката** на маршрутите за пешеходен достъп и велодостъп;
- обновяването на **материалната база**;
- **отлагането на терен на местата за отдих на открито**, спортните терени и т.н.;
- НТП в ККР за терените годни за зимен спорт и т.н.;
- различната собственост върху терените, статутът им, собствеността на базата за отдих и съоръженията за спорт и туризъм.

Карта на туристическите маршрути и обекти в ПП „Витоша“ / Map of tourist routes and sites in Vitosha Park

Възможности за зимен туризъм

Практически двата основни документа, отнасящи се до развитието на зимния туризъм и спорт, не дават никакъв отговор и насока за развитие.

Планината Витоша обаче има прекрасни възможности за практикуване на зимен туризъм и спорт за хора от всички възрастови групи и различно ниво на подготовка.

От данните за температурата на въздуха и валежите е видно, че терените над 1600 м.н.в. предлагат добри възможности за целогодишен летен и зимен туризъм, като най-подходящо за:

- летен туризъм е времето между юни и септември;
- зимен туризъм е времето между януари и април;
- преходните периоди април - юни и октомври – декември са с нестабилни температури и значителни валежи, които обективно ограничават достъпа до високите части на планината.

С ПУ на ПП Витоша обективно се маркират зони:

- Алеко като най голяма;

- Селимица;
- Златните мостове;
- Офелиите Коняръника;
- Тинтява;
- Владая Мърчаево.

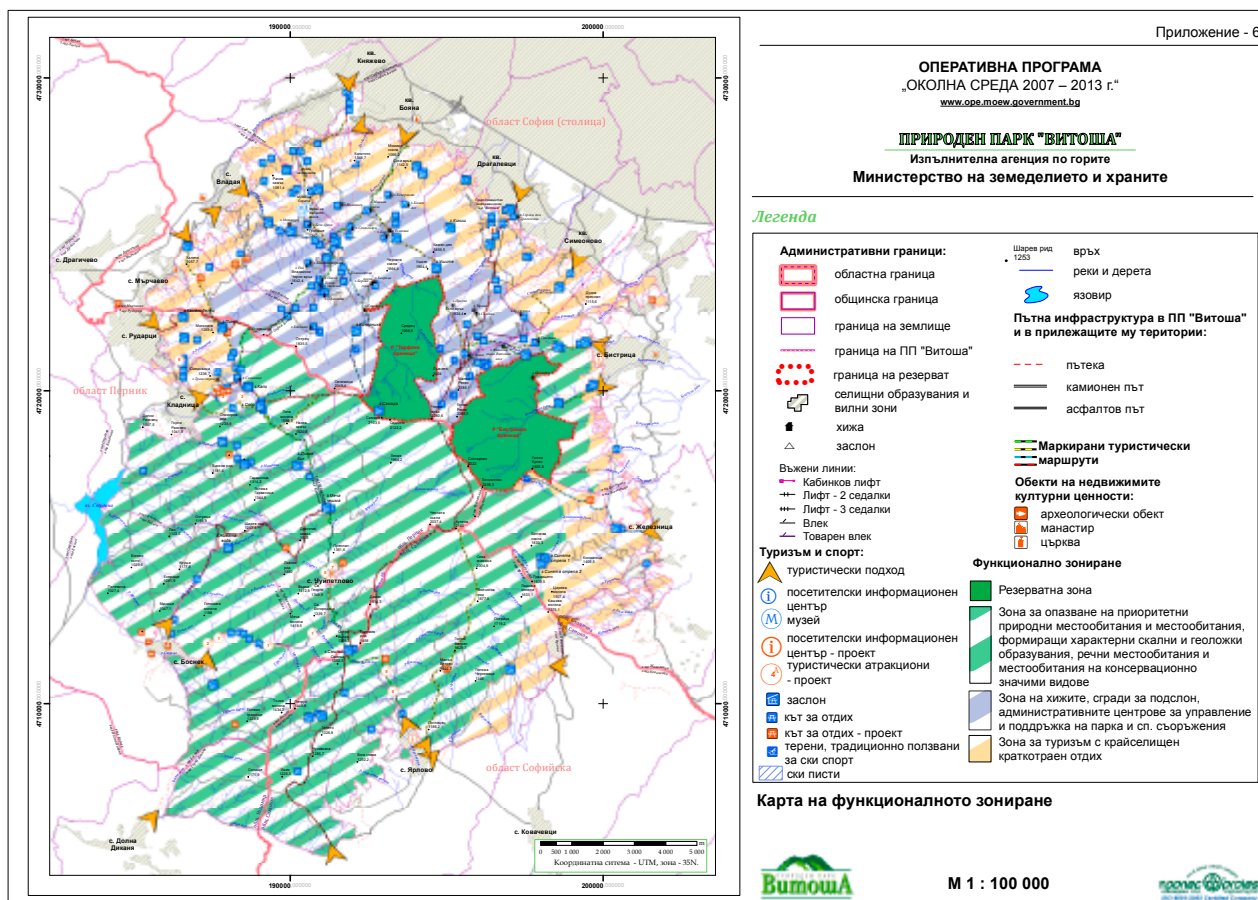
Това, което няма обаче, е решение за устройството и обезпечаването на територията с необходимата инфраструктура за летен и зимен спорт и туризъм.

В предписанията на ПУ се определя това да става с ПУП-ове по ЗУТ – т.е. на парче. Това предписание е не само формално, но и дълбоко несъстоятелно.

Първо, една територия, за да бъде решена на локално ниво чрез ПУП, трябва да има ясна териториална граница, обособена като кадастрална единица и решение от по-високото ниво на планиране – ОУП.

По отношение на зимния туризъм маркираните зони на ПУ нито по НТП в КК, нито чрез ОУП на гр. София са определени за „ски терени“ или други терени с конкретно предназначение за устройство.

Кратка история на развитието на ски спорта

Карта на функционалното зонироване в ПП „Витоша“ / Map of functional zoning in NP Vitosha

и практикуването му на територията на Витоша планина

Първите ски в България са донесени в град Русе през 1895 г. (от Стоян Киселов – при завръщането му от Виена, където е бил студент), а целенасоченото използване на скиите за първи път става точно на Витоша през 1903 г., когато П. Морозов от туристическо дружество „Алеко“ е карал ски, предоставени му от дружеството. Първата организирана група скиори, начело с Никола Божинов, също е сформирана през ноември 1918 г. на Витоша.

Първото организирано ски обучение е проведено на Люлин планина през 1919 г. със съдействието на Крум Новаков – Кумата. Първият ски учител в България е Франц Меншик, който провежда за първи път демонстрационен ски курс за обучение по системите „Телемерк“ и „Християния“. Началото на състезателна дейност дават членовете на скиорката група в Дружество „Алеко“ начело с братята Меншик и Асен Дишков, около Семинарията, Слатинския редут и Тухларните фабрики в София.

През 1924 г. завършва и двугодишният строеж на хижа „Алеко“, с изключително важна роля за бъдещото развитие на ски спорта в България.

Първата значима състезателна проява на ски у нас също е на Витоша - спускането на Черни връх до Каменното здание през януари 1924 г., с победител Франц Меншик.¹

По инициатива на клон Витоша при Юношески туристически съюз в София е създаден Българският „Ски клуб“ с председател Никола Божинов през 1924 година.

Едновременно с развитието на ски спорта на Витоша се изграждат и първите в България ски съоръжения. Ето и кратката им история.

Ски влек „Заека“, 1952 г.

Най-старият лифт на Витоша, построен през 1952-53 г., е един от символите на Витоша. Първоначално е бил едноместалков лифт, по-късно е модифициран на влек-паничка. Спрян е през 2010 г.

Драгалевски лифт, 1956 г.

Драгалевският лифт е най-старият двуместен седалков лифт в България и сред първите на Балканите, той е с обща дължина 3475 м. Започва над кв. Драгалевци и достига до местността Голи връх. Първата част достига до местността Бай Кръстьо. Втората част свързва местността

Бай Кръстю с Голи връх, като тя е изградена през 1968 г. Според специалисти за построяването е използван опитът на австрийската фирма „Братя Гирак“, построила Княжевския лифт. Спрян е през 2018 г.

Седалков лифт „Романски“, 1968 г.

Въжената линия е построена през 1968 г. Спрян е през 2012 г.

Симеоновски кабинков лифт, 1983 г.

Симеоновският кабинков лифт е най-дългата пътническа въжена линия в България с дължина над 6 км, свързваща квартал „Симеоново“ с хижа „Алеко“. Изградена е във връзка с провеждането на Световните студентски зимни игри „Универсиада '83“ и е официално открита на 4 април 1983 г. Произведена е от австрийската фирма "Doppelmauer". Спрян е през 2023 г.

Седалков лифт „Лале 1“ и „Лале 2“, 1983 г.

Построен е за Универсиадата през 1983 г. от австрийската фирма „Допелмайер“ и се състои от две части. Долната лифтова станция се намира на височина 1510 м. Втората част е с дължина 1281 м, с денивелация 338 м, като горната лифтова станция се намира до връх Голям резен на височина 2250 м. „Лале 1“ обслужва единствената писта, снабдена с оръдия за сняг, и работи през целия зимен сезон. „Лале 2“ работи само при наличие на достатъчно сняг, най-често през месец март и началото на април.

Ски влек „Платото“

Най-високият ски влек на Витоша, който достига до Черни връх. Влекът обслужва склон, удобен за каране през почти целия зимен сезон, особено за начинаещи, но тъй като единствената по-голяма останала връзка с него е „Лале 2“, който работи през малка част от сезона, влекът е труденостъпен.

Княжевският кабинков лифт

Построен е през 1962 г. и е първият кабинков лифт в България. Този лифт е единствен в България, който е свързан със скиите. Долна станция Княжево е на 744 м.н.в, горна станция Копитото – на 1348 м.н.в. Произведен е от австрийската фирма „Братя Гирак“. Дължината на линията е 1900 м, с денивелация 604 м. За съжаление, днес този лифт е напълно разграбен и неговото възстановяване в първоначалния му вид е практически невъзможно. **От 1992 г. лифтът не работи.**

Ски влек „Боби“

„Боби“ е най-отдалеченото съоръжение на Стената, любим на скиори и сноубордисти, подходящ за тренировъчни трасета на състезатели по ски алпийски дисциплини, както и за фрирайд.

Съоръжението **не работи от 2012 г.**

Ски влек „Ветровала“

Намира се в ски център „Коняръника-Ветровала“, разполага с един стационарен, един полустационарен и един преместваем ски влек. **Ски влекове-те работят.**

Ски влек „Коняръника“

Всички си спомняме слънчевите зимни следобеди в местността Коняръника, когато котвата функционираше, а чайната беше оживена. Пистата и ски влекът датират от 1983 г. **Повече от 10 години съоръжението не работи**, напълно изоставено и разграбвано.

Ски влек „Помагалски“

След спирането на „Заека“ това е единственият останал влек-панчика в района на „Алеко“ (освен учебните) и един от малкото **работещи ски влекове.**

Ски влек „Спас“

Котвичката „Спас“ и склонът, който влекът обслужва, е едно от най-обичаните и посещаваните места в миналото, влек с много традиции, даващ достъп до няколко варианта за спускане по Стената. **Съоръжението не работи от 2012 г.**

Романски „Учебна“ и „Меча поляна“

Разполагат с транспортни ленти (пътека). Оръдие за изкуствен сняг (Меча поляна). **Съоръженията работят.**

Учебен плац „Стената“

Разполага с преместваем бейби влек. **Съоръжението работи.**

Детска ски зона „Офелии“

Детска ски зона „Офелии“ разполага с две транспортни ленти (пътека) и един полустационарен ски влек. **Съоръженията работят** и зоната разполага с оръдия за изкуствен сняг.

На Витоша в местността Черния кос е имало и **съоръжение за ски скокове**, което отдавна е изоставено и разрушено. В момента в България изобщо няма такова съоръжение.

На територията на ПП Витоша са провеждани и редица спортни състезания. От 1955 до 1990 г. се е провеждало Международно състезание по ски алпийски дисциплини за Купа „Алеко“. През 70-те години започва провеждането на Международно състезание по ски алпийски дисциплини за мъже и жени Купа „Средец“, което впоследствие се преименува на Купа „София“ и продължава до 2009 г. През 1983 г. е проведена Зимна универсиада. В същата година за Зимната универсиада е направено и първото трасе за ски бягане, което се намира до паркинга в подножието на алпийската писта „Витошко лале“ в ски зона „Алеко“. Трасето за бягане е дълго на този етап 3,0 км, с възможности за съкращаване на 2,0 км и 0,7 км. Пистата се обработва от „Витоша ски“ и се

поддържа от доброволци и НСА (до ден днешен).

От 1981 до 1991 г. се провеждат международни състезания за деца от Източна Европа, а също така се провеждат и тържествени първенства от календара на Българската федерация по ски и до сега.

През 1985 г. се провежда и първата Световна купа по ски бягане на Витоша „Алеко“.

През 1992 г. е издигната кандидатурата на Витоша за Зимни олимпийски игри.

В годините след 1991 обаче ски туризмът и ски спортът на Витоша постепенно намаляват, като системно се ограничават възможностите и се ликвидират съоръженията.

Какви са перспективите.

Безспорно първият и най-съществен проблем е достъпността.

Реализираните пътнически възжени линии за достъп до Витоша са от три изходни пункта в подножието на планината:

- Кабинков лифт Княжево-Копитото - дължина 1980 м, капацитет 600 души на час. Преодолява разлика във височините 604 м. В момента не функционира;

- Двуседалкова, двусекционна възжена линия Драгалевци - Б. Кръстьо- Голи връх с обща дължина 2000 м. Има капацитет съответно 300 и 600 души на час. Преодолява 893 м денивелация;

- Кабинков лифт Симеоново - х. „Алеко“, дължина 6300 м, с две отсечки и пет станции. Има капацитет 1500 души на час и преодолява 1076 м разлика във височините.

От трите лифта за достъп само Симеоновският е с характеристики близки до съвременните лифтови съоръжения, но той може да обслужва частично само една от зоните за туризъм – „Алеко“. За съжаление, вече и трите лифта не функционират.

В момента достъпът до планината е само пеша или с автомобил. Това не само че не задоволява потребностите на София, но и поражда други негативни ефекти в самата градска среда, през която трябва да премине пътничият поток – натоварване на вътрешноградския транспорт, засилен трафик от леки автомобили, тежък недостиг на места за паркиране в планината, увеличени емисии на отработени газове и т.н. Значителното навлизане на автобуси на МГТ до вътрешността на парка също е крайно неудачно решение за решаване на проблема с достъпа.

Изводът за състоянието на достъпа до Витоша е, че материалната база е остаряла и не отговаря на съвременните изисквания за безопасност и капацитет за единица време, а автомобилният достъп е неподходящ за осигуряване на туристическия поток и трябва да бъде само за специални нужди – медицинско, противопожарно и техническо обслужване.

Какви биха могли да са принципите за решение на проблемите за целогодишно ползване на природния ресурс на ПП Витоша:

- Изготвяне на Общ устройствен план за цялата територия на ПП Витоша и определяне на територии за единно управление и пространствено развитие на базата на действащото законодателство и нормативна основа за физическо планиране до 2035 г.;

- Определяне на функционалното предназначение на отделните видове терени и извеждане на пространствени и социални параметри на базата на подробни геодезически заснемания, ПУП на зоните за реализация, промяна в статута на терените за туризъм и спорт – ски писти, лифтове, урбанизирани застроени терени за бъдещо застрояване и отразяването им в КК;

- Определяне на вътрешната структура и взаимовръзка между отделните зони и елементите, предвидени за реализация в рамките на функционалната система „отдых и спорт“;

- Организация и йерархична подчиненост на елементите от обслужващата сфера и тяхната локализация върху територията;

- Ефективното използване на трасетата на съществуващата комуникационна мрежа, развитието и организирането на паркирането в зоните за прием на туристи;

- Провеждането на елементите на инженерните мрежи;

- Създаване на условия за поддържане на екологическото равновесие и опазване на природната среда от неблагоприятни антропогенни въздействия;

- Публично-частно партньорство държава, община, частни инвеститори за разработване на програма от мероприятия и система за съвместно управление на процесите в територията на ПП Витоша.

Какви са конкретните изисквания за развитие на алпийския ски спорт и възможности за северни бегови дисциплини на Витоша.

Практикуването на масов алпийски ски спорт е възможно във всички изброени зони, а за обучение на деца във всички туристически зони с надморска височина над 1400 м до 1600 – макс. 1800 м.н.в.

За тези зони е особено важен ветровият режим и ослънчаването.

От алпийски дисциплини за провеждане на състезания (спускане, слалом, гигантски слалом супергигантски слалом и паралелен слалом) на територията на Витоша има терени с възможности само за част дисциплините:

- Слалом – с денивелация старт – финал от 100 м за деца до 200 м за мъже и жени;

Симеоновски кабинков лифт / Simeonovo's cable car

Кабинков лифт „Симеоново“ / "Simeonovo" cable car

- Гигантски слалом - с генивелация старт – финал от 250 м за деца до 400 м за мъже и жени;
- И при определени атмосферни условия супергигантски слалом - с генивелация старт – финал от 500 м до 400 м за мъже и жени. Това се отнася преди всичко за зона „Алеко“.

За развитието на алпийски ски спорт следва да се отчитат следните условия на място:

- изложение;
- теренни характеристики на основата на маркирани ски трасетата;
- ослънчаване;
- наклони;
- обветряне;
- достъпност и осигуреност със ски съоръжения;
- логистика и обвързаност между ски пистите.

Витоша е планина със специфичен ветрови режим и затова при планирането на ски пистите, напречните им профили, генивелация между старт и финал (пригодност за състезателно

ползване) е препоръчително да се обособят поне три зони от писти, на различни височинни котви, с оглед на специфичните атмосферни условия през зимата:

- Първа зона (ниска зона) от 1520 м.н.в. до 1875 м.н.в.;
- Втора зона (средна зона) от 1750 м.н.в. до 2100 м.н.в.;
- Трета зона (висока зона) от 2000 м.н.в. до 2250 м.н.в.

Такова зонирание е подходящо за ветровия режим, в дните с мъгла и ниска облачност, както и със системата на лифтовите съоръжения.

Но условието да се практикува масов ски спорт, което е най-естественото ползване на ресурса на Витоша, зависи изцяло от съоръжеността на съответните територии с лифтови съоръжения.

Практически сега само в зона „Алеко“ има ограничени възможности за използване на рекреационния капацитет на планината.

Необходимо е:

- промяна на типа на съществуващите велекове със седалкови лифтове: с 4 фиксирани или с 6 откачащи се седалки (тип Купелбар) - 4 FIN и 6CLD;

- изграждане на нови велекове във всички зони извън зона „Алеко“;

- изграждане на система от велекове за обучение на начинаещи с три нива на подготовка – начинаещи деца между 3 и 5 г. (тип пътеки), велекове тип „котва“ или „паничка“ за възрастните групи над 5 г.

Основанията на тези предложения са в състоянието на съществуващите велекове, липсата на такива или неработещи съоръжения в част от определените зони.

Данните са красноречиви – налага се не „реконструкция“, както се предвижда в ПП на Витоша, а **подмяна и изграждане на нова съвременна лифтова инфраструктура.**

В тази връзка следва да се решава и проблемът за достъп до планината от хора с неравносложно физическо състояние. Сега практически в тази територия не важи наредбата за достъпна среда.

Няколко гуми и за машинния парк за обработка на пътните отсечки и почистване на сняг и техниката за обработка на ски пистите. Техниката трябва да включва:

- роторни машини с ръчно управление за почистване на пътната мрежа;

- ремонтни машини за обработка на скиите на туристите – нанасяне на покритие върху основата на скиите;

- машини за точене и шлайфане на кантове на скиите на туристите;

- машина за стъргане и точене странично на кантове;

- компютърни системи за следене работата на пропускателните карти към въжените линии и велековете;

- металорежещи машини – стругове, фрез-машини, колонни бормашини, хидравлични ножовки и електрожени и др. за поддържане и ремонт на подвижния състав и техниката.

Машинен парк за поддържане на пистите:

- лека техника (моторни шейни) за бърза реакция на медицински и спасителни екипи;

- машини за обработване на писти със спускаеми шасита;

- машини за отпъкване на сняг;

- крачеци базери, специализирани за стълбо-

вете на велековете и въжените линии.

С техника от подобен тип е необходимо да се оборудва всяка отделна зона, а не само частично зона „Алеко“.

Въздействие върху околната среда от дейността по поддържането на пътните отсечки и обработката на пистите е предимно шумово, като характерът на извършваната дейност в зимни условия не предполага замърсяване на околната среда и водите и обикновено се извършва нощем.

Друг съществен момент в устройството на средата за отдих, туризъм и спорт е обвързването на местата за прием на туристи и възможността за „обмен“ на туристически поток между тях. Докато за пешеходния туризъм тази възможност условно я има чрез съществуващите туристически пътеки, то за практикуващите ски спорт това е невъзможно – няма никаква връзка между отделните зони, предвидени в ПУ за ски спорт. Това обстоятелство практически ограничава равномерното разпределение на спортуващите независимо от изходния пункт за излизане в планината. Така едни зони се претоварват, а в други капацитетът им не се използва пълноценно.

За зимния спорт на Витоша трябва да се каже още за възможностите за развитие на **северните бегови дисциплини** за високо спортно майсторство и масова практика. Витоша предлага много добри такива възможности. Съществуващото трасе от 5 км в района на междинна станция на Симеоновския лифт е напълно занемарена и компрометирана за използване, а тя има много добри характеристики по габарит, дължина, обща денивелация и отговаря на стандартите за бегови дисциплини. Такива възможности съществуват и в западната половина на ПП Витоша, където надморската височина е още по-подходяща за северни дисциплини.

Обществено обслужване и техническа инфраструктура

За нуждите на туристическия поток е необходимо да се реши и общественото обслужване. Подходящо е то да се реши на три нива:

- **Първо ниво** в комбинация с началните станции, сградите на лифтовете за достъп до зоните: Търговия и обществено хранене, Здравеопазване (ПСС, медицински пунктове за спешна помощ), Съобщения;

- **Второ ниво:** в единични обекти на възлови места около местата за паркиране и учебните плацове, заслони за собствена консумация, заведение за кафе и чай бързи закуски;

- **Трето ниво:** преместваеми обекти на възлови места във високата зона над 2000 м. н.в.

По отношение на основната техническа инфраструктура:

- **Водоснабдяване и канализация** - За решаване на водоснабдяването - нови обекти, може да се търси решение за гарантирането на необходимите водни количества чрез използване на част от капацитета на системите за технологично заснежаване там, където има такава възможност.

По отношение на канализационната система е подходящо изграждане на локални ПСБОВ в зоните с единични обекти, както и запазване и развитие на съществуващата канализация в районите, където има изградена такава.

- **Електроснабдяване** - определящи за максималния товар за електропотребление ще бъдат товарите за транспортните съоръжения и комунално-битовите товари.

Електропреносната мрежа се нуждае от доизграждане, разширение и реконструкция на мрежата от трансформаторни постове.

В заключение Витоша има прекрасни възможности за развитие на ски спорта, особено този, свързан с децата и любителския ски спорт, както и за ползването на скиите за целите на здравословния съвременен начин на живот. Само от всички нас зависи дали тези възможности ще се реализират...

DEVELOPMENT OF RECREATION, TOURISM AND SKI SPORTS IN THE SCOPE OF THE VITOSHA VALLEY

arch. Emil Lekov

Vitosha is the first park in Bulgaria and on the Balkan Peninsula. It was announced back in 1931.

The regulatory framework for using the possibilities of the Vitosha National Park for recreation, tourism and sports is regulated by two main laws:

- Law on the organization of the territory of the Republic of Bulgaria;
- and the Law on Protected Areas.

From the creation of the Vitosha National Park in 1934 until 1952, it was governed by the "Regulations for the Vitosha National Park and the checkpoints included in it" dated 24.12.1938, State Gazette No. 5/1939.

In the period from 1976 to 1989, numerous landscape and park planning projects were developed.

To date, there are two main planning documents that regulate this issue:

- General development plan of the Metropolitan Municipality;
- Management plan for Vitosha Park;

The purposeful use of skis on Vitosha for the first time took place in 1903, when the tourist company "Aleko" was established.

Simultaneously with the development of skiing, the first ski facilities in Bulgaria were built on Vitosha.

For access to Vitosha, three exit points are organized at the foot of the mountain:

- "Knyazhevo-Kopitoto" cable car - length 1980 m.;
- Two-seater, two-section ropeway "Dragalevtsi - B. Krastyo - Goli vrah" with a total length of 2000m.;
- Cable car "Simeonovo - h. Aleko", length 6300 m.

Of the three access elevators, only the one from the Simeonovo district has characteristics close to modern elevator facilities.

The practice of mass alpine skiing is possible in areas defined by the Management Plan with an altitude above 1400 m to 1800 m above sea level.

For these areas, the wind regime and insolation are extremely important.

The main problem for practicing skiing on Vitosha is the access to the mountain from the city of Sofia and the condition of the existing lift facilities, technical infrastructure and public service for tourists.

Писта „Витошко лале“ на ски център „Алеко“ / "Vitosшко Lale" track of the "Aleko" ski center

ДЕТСКИ СКИ И СНОУБОРД УЧИЛИЩА НА ВИТОША – ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ

Марина Тепавичарова

Родена в град София през 1961 година, завършила Геолого-географски факултет в Софийски университет „Св. Климент Охридски“ през 1989 година със специалност геолог-геохимик и “Фирмено управление и мениджмънт в туризма” към Датския колеж.

Основател на ски и сноуборд училище „Марина спорт“ през 1996 година на Витоша – ски зона Алеко, заедно с Пламен Тепавичаров (дългогодишен състезател и треньор в ЦСКА, и на детския национален отбор по ски алпийски дисциплини).

Управител на туристическа агенция „Марина спорт“ основана през 2005г., която основно се занимава с детски туризъм.

Участва в създаването на Клуб за спорт и туризъм “Марина спорт” учреден през лятото на 2002 г. с цел развитие и популяризиране на ски спорта, сноуборда и други спортове, сред младите и подрастващите.

Шампион по ориентиране. Републиканска шампионка по Петанк и 5-та на Първото световно първенство за жени (сингъл в Ница) през 2015 г.

От 2017 година е Председател на Сдружението на „Витошките ски и сноуборд училища“.

„Жалба за Витоша“ – песен от Шоуто на Канала (2018 г.)

Нима живот е живот в тежък смог. Така мечтая бели писти в сняг дълбок, НА ВИТОША ДА КАРАМ СКИ и Всеки Влек и лифт кабинка да върви...

ЧУВАШ ЛИ НИ ЧИЧКО ГЛАВЕН?

Представяне на сдружението „Витошките ски училища“

Сдружението „Витошките ски и сноуборд училища“ е неправителствена организация, която от 2003 г. осъществява дейност в обществена полза на територията на Природен парк „Витоша“, ски центротовете „Алеко“, „Ветровала“, „Офелиите“ и др. В сдружението в момента членуват 14 ски и сноуборд училища.

Основната ни цел е популяризирането и развитието на снежните спортове сред децата, учениците и младите хора. Подпомагаме български и чуждестранни инвеститори и всички заинтересовани институции за подобряване на условията за практикуване и развитие на зим-

ните и летните спортове на територията на ПП „Витоша“.

Всички членове на сдружението имат дългогодишен опит в обучението по снежни спортове и притежават необходимата професионална квалификация и отговорно отношение към физическото възпитание и спорта.

Уникалната близост на София до Витоша дава възможност между 800 и 1000 деца от столичните детски градини и училища да се обучават в организирани групи ежедневно в зимни спортове. Ски и сноуборд обучението провеждаме в зоните „Алеко“, „Ветровала“ и „Офелиите“.

Членовете на сдружението активно участват в реализацията на инициативи, програми и проекти на Министерството на младежта и спорта, Министерството на образованието, Столична община и администрацията на територията на парка.

През 2008 г. съвместно с Дирекция „Социални дейности“ и Дирекция „Превенция, интеграция,

Обучение по снежни спортове за деца и ученици
Snow sports training for children and students

Ски и сноуборд обучение на „Алеко“ / Ski and snowboard training at "Aleko"

Купа „Мачирски спорт“ / *Machirski Sport Cup*

спорт и туризъм“ поставихме началото на програма за безплатно обучение по ски и сноуборд на деца лишени от родителска грижа от домовете „Петко Славейков“, „Асен Златаров“ и „Христо Ботев“.

През 2009 г. стартира и програмата „Научи се да караш ски“ на Витоша ски зона „Алеко“ с деца от софийските училища. Програмата осигурява безплатно обучение по ски с квалифицирани инструктори на деца от 1. до 4. клас.

Част от членовете на сдружението – ски клубовете „Мотен“, „Марина спорт“, „Мачирски“, „Витоша ски“, „Грийн Роуд“, са водещи спортни клубове, членове на Българската федерация по ски, допринесли изключително много за развитието на детския ски спорт и високото спортно майсторство.

През 1993 г. е открит и първият частен ски и сноуборд колеж „Дино“ в България на Витоша, „Алеко“. Първи стъпки в сноуборда на Витоша са направили Георги Атанасов (сегашен треньор по сноуборд на Радослав Янков) и Иван Ранчев (участва на Световното първенство за юноши в Нагано през 2009 г. и за първи път представя България на Олимпийските игри в дисциплината сноуборд през 2010 г. във Ванкувър).

В резултат на дейността на ски училищата

започват да се организират и първите детски ски състезания на Витоша. Първото национално детско ски състезание за деца от 3 до 6-годишна възраст и от 7 до 10-годишна възраст за купа „Списание Родители – Марина спорт“ е организирано по инициатива на Пламен Тепавичаров – дългогодишен треньор по ски в ЦСКА и детския национален отбор и председател на СК „Марина спорт“ през 1999 г. През 2000 г. ски училище „Мачирски спорт“ организира детско ски състезание за купа „Мачирски спорт“, а през 2001 г. ски училище „Мотен“ организира детско ски състезание за купа „Мотен спорт“.

Благодарение на новосъздадените ски училища „Марина спорт“, „Мачирски спорт“ и „Мотен спорт“ и проведените от тях ски състезания в периода 1999-2008 г. израстват едни от най-добрите състезатели в ски алпийските дисциплини на България – Алберт Попов, Камен Златков, Йоан Тодоров, Константин Стоилов и др.

Националните ни състезателки Мария Киркова – по ски алпийски дисциплини, Вера Асенова – по ски алпийски дисциплини, Александра Жекова – сноуборд – бордвъркрос, както и голяма част от състезателите в Националния отбор на България правят първите си стъпки и тренировки на Витоша и са продължили в софийските клубове.

Със сигурност в спомените им са останали пър-

Ски и сноуборд обучение в зона „Офелии“ / Ski and snowboard lessons in the Opheliite area

Вите им тренировки в годините, когато работеха влек „Заека“, лифт „Романски“, влековете на Спас и Боби, лифт „Витошко лале“ и Симеоновският лифт, за да се стигне дотам в момента да работи само лифт „Витошко лале“ 1 и 2 и най-добрият ни алпиец Алберт Попов да каже в интервю пред portal.bg: „Срам ме е за случващото се на Витоша“, и че мечтае отново всички да тренират на Витоша. За съжаление, децата, които тренират в момента в софийските клубове, нямат възможност да провеждат тренировки на Витоша и са принудени да пътуват до други курорти.

През летния сезон членовете на сдружението организират летни спортни занимания на Витоша и в други планински райони. Заниманията се провеждат предимно на открито сред природата и имат спортно-образователен характер, като катерене, ориентиране, планински преходи и др.

Членовете на сдружението активно работят с Планинската спасителна служба – отряд София, както и с неправителствената организация SARdogs BG - Search and Rescue dogs Bulgaria, с които съвместно обучаваме децата как се подава сигнал в планината за пострадали, как се оказва първа долекарска помощ, как се търси пострадали с помощта на спасителните кучета,

какво е професията планински спасител и какво значи доброволец.

ПРОБЛЕМИ

Сдружението участва активно в обсъждания, кръгли маси, работни групи по проблемите на Витоша за подобряване условията за обучение по зимни спортове и туризъм на Витоша. Многократно сме участвали с наши предложения и становища както в Плана за управление на ПП „Витоша“ от 2005 г., така и в проекта за актуализация на Плана за управление на ПП „Витоша“ за периода 2015-2024, като част от нашите предложения (прилагаме нашите становища), бяха включени в тези планове.

Основен проблем на Витоша е липсата на работещи съоръжения – лифтове и влекове.

В периода между 1959 и 1982 г. на Витоша, основно в районите на „Алеко“ и „Ветровала – Коняръника“, са били изградени редица въжени линии и писти, използвани основно за практикуване на ски спорт. Към момента повечето от тях са амортизирани и негодни за използване, а терените, подходящи за каране на ски, не са категоризирани като писти съгласно Закона за туризма и съответната Наредба към него. Тези обстоятелства заедно с редица промени в нормативната уредба сериозно затрудняват

Купа „Мачирски спорт“ / *Machirski Sport Cup*

практикуването на ски спорта в Парка и обновяването и развитието на необходимата инфраструктура.

От гореописаните влекаре и лифтови съоръжения в ски зона „Алеко“ работят само „Лале“ 1 и „Лале“ 2 (при подходящи метеорологични условия през зимата), два детски ски бейби влека и две детски транспортни ленти (пътеки). При добра и подходяща естествена снежна покривка се пуска и влек „Помагалски“. На ски зона „Ветровала“ работят, при добра снежна покривка, ски влек „Ветровала“ (голяма паничка), полустационарен влек (паничка) и бейби влек. На Офелиите работят две транспортни ленти (пътеки) и бейби влек паничка. Работещите съоръжения са крайно недостатъчни за капацитета на обучаващите се деца в ски училищата.

Втори основен проблем, свързан с промяна на климата – особено в последните години, е липсата на мрежа от системи за производство на технологичен сняг (изкуствен сняг).

Трети основен проблем е „липсата на писти“ – повечето от терените, подходящи за каране на ски не са категоризирани като писти съгласно Закона за туризма и съответната наредба към него. Много сериозен проблем е липсата на Зелена писта за децата, които са преминали начално обучение и им трябва следващо ниво за развитие на техните умения, и сме принудени

след затвърждаване на наученото децата направо да се качат на Синя и Червена писта.

Четвърти основен проблем са базите на ски и сноуборд училищата, които в момента са със статут на временни постройки и с временни договори. Това води до несигурност в дългосрочен план за развитие.

На база на наши предложения в Плана за управление на ПП „Витоша“, приет от Министерския съвет (от 2005 г., който е действащ и в момента), беше включено поставянето на временни постройки и влекаре за нуждите на ски училищата и клубовете (Режим 81 и Режим 63), след одобрени архитектурни и конструктивни проекти и съответните разрешения.

Пети основен проблем е снегочистването през зимния период – ненавременно почистване и опесъчаване на пътищата към ски зоните и липсата на подходяща техника (роторна машина) удължава времето за пътуване на децата до базите на ски училищата, както и не са редки случаите, в които автобусите, превозващи децата, не могат изобщо да се качат.

РЕШЕНИЯ

Сдружението вижда възможни решения на проблемите на Витоша:

- актуализация на Плана за управление в ПП „Витоша“ (2015-2024);

- промяна на въведените с Плана за управление на ПП „Витоша“ (2005) режими и норми за ползване на земи, гори и водни площи;
- изменение и допълнение в Закона за горите;
- изработване на Специализиран подробен устройствен план, изготвен от Столична община;
- използване на съществуващи водоеми за изграждане на модерна мрежа за технологичен сняг;
- подмяна със седалков лифт и удължаване на лифт „Заека“ от Министерството на младежта и спорта, което стопанисва лифта, за да може да се ползва така нужната ни за начално обучение Зелена и Синя писта.

Относно базите на ски училищата предлагаме те да бъдат включени в актуализирания или нов План за управление на ПП „Витоша“ и да има промяна на статута на поставените към момента бази – от временен на постоянен.

Предлагаме терените за практикуване на снежни спортове в детските ски зони и снежни паркове да бъдат обезпечени с полустационарни преместваеми влекаве.

В заключение можем да кажем, че след 21 години писане на становища, презентации, предложения, писма, активно взимане на участие в кръгли маси, експертни съвети и групи решение на проблемите за нормалното съществуване на снежните спортове на Витоша няма, от което най-засегнати са децата на София, които нямат възможност да практикуват любимия си спорт, както и жителите и гостите на столицата.

GENERAL INFORMATION ABOUT THE APPEARANCE AND DEVELOPMENT OF SKIING AND SKI SPORT ON VITOSHA

Marina Teravicharova

In the presentation is included representation of the "Vitosha Ski and Snowboard Schools" Association - goals and objectives. The Association of "Vitosha Ski and Snowboard Schools" is a non-governmental organization, which since 2003 has been carrying out activities for the public benefit on the territory of the Vitosha Nature Park, the ski centers - Aleko, Vetrovala, Ophelia and others. Its main goal is the promotion and development of snow sports among children, students and young people.

Owing to the activity of the ski schools, the first children's ski competitions on Vitosha began to be organized, from which some of our best competitors in the alpine skiing disciplines grew up, including Albert Popov.

The association has repeatedly participated with proposals and opinions, both in the Management Plan of NP Vitosha from 2005, and in the project to update the Management Plan of NP Vitosha for the period 2015-2024, as part of our proposals, were included in these plans.

In the presentation, we touched on the main problems of Vitosha, as well as their possible solutions.

In conclusion, we can say that after 21 years of writing opinions, presentations, proposals, letters, actively taking part in round tables(assembly for discussion), expert councils and groups and others, a solution to the problems for the normal existence of snow sports on Vitosha - none, from which is the most affected are the children of Sofia, who do not have the opportunity to practice their favorite sport, as well as the residents and guests of the capital.

ВИТОША – ПЛАНИНАТА, КОЯТО ЧАКА СВОЕТО ВЪЗРАЖДАНЕ

Венцислав Венеv

Роден 1966 г. в гр. Шумен. Член на Т.Д. „Магарски конник“ от 1977 г. Завършил икономика във ВИИ "КАРЛ МАРКС" и семестриално специалност „Анимация в туризма“ в НСА „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“.

Председател на клуб по ориентиране „НСА-СИВЕН“ към категория ТУРИЗЪМ, АЛПИНИЗЪМ ОРИЕНТИРАНЕ в НСА, както и от 2022 г. председател на Български туристически съюз.

Занимава се активно с туризъм от 1981 г., организатор на множество спортни прояви.

Витоша, планината, която предоставя близък и достъпен отдих на столичани и туристи, стои пред ключови предизвикателства, свързани с развитието на туризма и опазването на природата. Въпреки своя потенциал, тя е изправена пред проблеми, които възпрепятстват пълноценното ѝ използване и развитие. Сред тези проблеми са липсата на екологичен транспорт, неравномерното разпределение на туристопотока, неподдържаната маркировка и липсата на ясна визия за възстановяване на инфраструктурата. Освен това ключов фактор за решаване на проблемите в управлението е липсата на одобрен устройствен план за парковата част на Витоша. Това създава несигурност за бъдещите проекти и благоустройството на планината. Каквито и дискусии да се водят на тема Витоша, те няма да доведат до решение без този важен документ. Липсата на такъв план затруднява управлението на природната среда и инфраструктурата, възпрепятства всякакви координирани усилия за развитие и опазване на планината.

Общности в планината

Според наблюденията ни като БТС Витоша е дом на няколко различни категории общности, всяка от които играе съществена роля за развитието на планината. Също така всяка от тях има свои собствени интереси и предизвикателства. На първо място, частните инвеститори, сред които са собственици на хотели, заведения, лифтове, ски училища, транспортни фирми и др. Те имат директен интерес от подобряването на туристическата инфраструктура, достъпа до планината и са основните двигатели на икономическата активност в региона. Второ, собствениците на земи и имоти, както и селските стопани. Те обикновено са позиционирани в по-ниските части на планината, вилните зони и се сблъскват с въпроси, свързани с ползването на техните земи и адаптирането им към туристическия поток.

Общността на туристите: пешеходци, велосипедисти и любители на зимните спортове

Това е общност, която представлява широк

**Излет „Алеко” –
„Кокаляне”, 1888 г.
Excursion "Aleko" -
"Kokalane" 1888**

**Покана за
поход „По пътя на
Щастливеца” 1889 г.
Invitation to march "
On the Path of
the Fortunate" 1889**

**Излет Алеко –
Черни Врѳх, 1895 г.
Excursion "Aleko" -
"Cherni vrah" 1885**

Ученически поход до Черни Врџх днес / School march to "Cherni vrah" today

ПУ - турист маршрута / објект 3

Хижа „Планинец“ / „Mountaineer, hut

спектър от интереси и е най-голямата по численост група. Нуждае се от добре поддържани условия за практикуване на своите хобита, които да съответстват на нуждите им и да са съобразени с природните условия.

Потребности на туристите

Инфраструктура. Пешеходците изискват актуални и добре поддържани маркировки по туристическите пътеки, които да са ясно видими и достъпни през всички сезони. Велосипедистите, които често предпочитат планински маршрути, се нуждаят от специализирани пътеки и трасета, които да осигурят безопасно движение, да не създават конфликтни точки с пешеходците и да са подходящи за планинско колоездене. За любителите на зимните спортове основен приоритет са поддържаните лифтове и влекаче, както и добре подготвени ски писти и съоръжения, които да отговарят на международни стандарти за сигурност и удобство.

Места за отдих и настаняване. Добрите условия за туризъм не се ограничават само до инфраструктурата. Наличието на достъпни и функционални хижи и заслони е от съществено значение за туристите, които търсят почивка след дълги преходи или спортни активности. Възстановяването и модернизацията на тези обекти е от ключово значение за превръщането на Витоша в предпочитана дестинация през всички сезони.

За да могат всички тези общности да съжителстват безпроблемно в планината, най-важен е нейният стопанин, а това е – Природен парк „Витоша“, който обхваща значителна част от нейната територия.

Липсата на устройствен план – основна пречка за управлението на Витоша

Един от най-големите проблеми, които възпрепятстват координираното развитие на Витоша, е липсата на одобрен устройствен план за парковата част. Това създава неясноти в управлението и развитието на туристическата инфраструктура, както и пречи на привличането на частни инвестиции. Докато този план не бъде приет и внедрен, липсата на координация между общините, частните инвеститори и природния парк ще продължава да блокира усилията за устойчиво развитие на планината.

Ето накратко някои от проблемите, според Български туристически съюз, които трябва да бъдат решени с приемането на този документ.

Липса на екологичен транспорт за достъп до планината

Проблем

Един от най-сериозните проблеми за Витоша

заслон „Kukuu“ / shelter "Kikish"

е липсата на екологичен транспорт, който да улесни достъпа до планината. Наличието на остаряла неработеща лифтова инфраструктура и липсата на съвременни и ефективни транспортни решения затруднява посетителите и увеличава замърсяването. Всички лифтове са позиционирани от северната част на планината.

Решение

Инвестициите в нови технологии като екологични лифтове, въжени линии и електрически автобуси могат да направят планината по-достъпна и същевременно да запазят нейния природен баланс. Моделът на соларните лифтове в Цермат, Швейцария, е пример за устойчиво решение, което може да бъде приложено и на Витоша. Въвеждането на електробуси, както това се прави в Австрия и Германия, може също да подобри достъпа и да намали въглеродния отпечатък.

Концентрация на туристопотока в ограничен брой места

Проблем

Сегашното състояние на туристопотока на Витоша води до претоварване на няколко популярни маршрута и обекти, което не само уврежда околната среда, но и създава неудобство за самите туристи.

Решение

Нови изходни пунктове с изградени към тях буферни паркинзи. По този начин ще се създават нови маршрути, които да разпределят потока от туристи към по-малко посещавани части на планината. Това включва разработването на маршрути с различни нива на трудност, които да предложат разнообразие за всички групи посетители – от начинаещи до опитни планинари. Възможно е изграждане на въжени линии в южната и югозападната част на планината. Предлагането на различни видове активности, като велотуризм и алпинистки маршрути, също ще помогне да се разпредели потокът равномерно през годината.

Неподдържана маркировка и непочистени пътеки

Проблем

Занемарените пътеки и маркировки на Витоша представляват опасност за туристите и намаляват привлекателността на маршрути, които иначе биха били популярни.

Решение

Една от възможностите за подобряване на ситуацията е организирането на доброволчески кампании за поддръжка и почистване на пътеките. Въвеждането на инициативи като програмата „Осинови пътека“, популярна в САЩ,

Колоездене на Витоша / Cycling on Vitosh

би могла да ангажира туристическите организации, фирми и доброволци в поддръжката на маршрутите. Включването на ученици и студенти в тези дейности чрез образователни програми ще помогне не само за опазването на природата, но и за възпитанието на отговорно отношение към околната среда и познаване на стандартите в туристическата макировка.

Неподдържани и изоставени места за настаняване

Проблем

Много от хижите и заслоните на Витоша са в лошо състояние или с неясен правен статут, което затруднява тяхното възстановяване и използване.

Решение

За решаването на този проблем е необходимо ускоряване на правните процедури за уреждане на статута на тези обекти. Време е да се преустанови практиката ведомства и институции да се занимават с несвойствени за тях дейности като стопанисване и поддръжка на хижи. Необходимо е да се даде възможност на планинарски организации като БТС и други подобни да поемат стопанисването и управлението на занемарените и безстопанствени обекти на територията на планината. Необходимо е за

възстановяването на хижите и инфраструктурата стопаните да бъдат насърчавани и подпомагани, като получават стимули от държавата под формата на данъчни облекчения или концесии.

Разрешаването на проблемите, пред които е изправена Витоша, изисква съвместни усилия на институциите, бизнеса и гражданите. Създаването на съвременна екологична транспортна система, подобряването на инфраструктурата и решаването на правните въпроси около местата за настаняване са ключови стъпки към възраждането на планината. Одобряването на устройствен план за парковете част и включването на гореизброените точки е от решаващо значение за бъдещото развитие и устойчивото управление на Витоша. Без него всякакви усилия за подобряване на инфраструктурата, опазване на природата и развитие на туризма ще бъдат ограничени и неефективни. Приемането и реализирането на този план е основният ключ към бъдещето на Витоша като устойчива и добре управлявана туристическа дестинация. Важно е всички заинтересовани страни – от частните инвеститори до туристическите общности – да се обединят в подкрепа на този процес, за да осигурят дългосрочен успех за планината и нейните посетители.

VITOSHA - THE MOUNTAIN THAT IS WAITING FOR ITS REVIVAL

Vencislav Venev

Vitosha Mountain provides a close and accessible recreation for millions of residents of the capital and tourists, but it faces key problems that prevent its full use and development. Among them are the lack of regular, accessible and ecological transport, the concentration of the tourist flow in a limited number of places, the unmaintained markings and uncleaned paths, the neglected and abandoned accommodation places and the lack of a clear vision, the ropeways are designed only on the northern side of the mountain.

Both private investors, including owners of hotels, restaurants, lifts, ski schools, transport companies, etc., as well as the tourist community: pedestrians, cyclists and winter sports enthusiasts suffer from this.

A key factor in solving the main problems in the mountains is the lack of an approved development plan for Vitosha Nature Park. This complicates the management of the natural environment and infrastructure and hinders any coordinated efforts for the protection and sustainable development of the mountain.

ВИТОШКИ ЗАДРЪСТВАНИЯ

Красен Станчев

Авторът е философ и икономист, гост-професор в Софийския университет и почетен професор в Тбилиския свободен университет, бивш директор и настоящ председател на УС на Института за пазарна икономика (ИПИ), почетен член на УС на БТПП и член на обществото Mont Pellerin, мрежата NOUS за конституционна икономика и социална философия и института Wilhel Rörke в Ерфурт. Бил е депутат във Великото народно събрание от СДС, председател на комисията по опазване на околната среда и член на Съвета на икономическите съветници на президента Стоянов.

Витоша не е просто парк или естествен „климатик“ на София. Тя е капитал, ресурс за благогенствие и по-добър живот на хората, които живеят в града. И не само на тях, а и на всички, които живеят и работят в България. Като икономика (БВП) София през тази година е около пет пъти по-голяма от Пловдив, а заедно с гравитиращите към града общини и области (Перник и Благоевград) ще произведе над половината от брутният национален доход на България.¹ София е и единственият мегаполис

¹ Предисторията и конкретните съотношения и „гравитации“ към и от стопанския живот на столицата могат да се проследят през двата статистически портала, поддържани от Института за пазарна икономика: „265 истории за икономика“ Два портала се разработват в сътрудничество с НСИ за получаването на статистически данни, а работата по поддържането им се опира на подкрепата на „Асарел Медет“, Dundee Precious Metals, Lidl, Coca-Cola HBC и VIVACOM (за общинския портал) и фондация „Америка за България“ (за регионалните профили). Там в удобна за читателя форма и възможности за сравнения могат да се

или „голяма градска агломерация“ в България. И тя е първият и най-моцнен извор на процеси на субурбанизация в страната.²

Накратко: икономическият контекст на вписването на Витоша в града е необозрим, защото включва и града, и променящата му се култура, и развитието на културата и стопанството на цялата страна.

Тук ще се опитам да резюмирам идеите за Витоша като част от икономиката на София и възможностите за финансиране на ролята ѝ на

видят икономическите и социалните профили на всички общини, всички области и региони за планиране, както и анализи на състоянието на икономиката на отделни общини и периодичните доклади за развитието на 16-те центъра на стопански живот в страната.

² Виж: Krassen Stanchev, Spasimir Domaradski, Bulgaria's suburbanisation. The specifics of a transforming polity: a case study of Bulgaria. (Current situation, its background and policy/political challenges), Urban Development Issues, Volume 72 (Grudzień/December 2021), pp.: 92-103: и цитираните там източници.

„климатик“ в живота на града. Обсъжданията на тази тема се възобновяват обикновено преди общински избори, но след това биват забравяни или биват прилагани само най-недалновидните политики за планината и парка. Частично поради това в нормални, неизборни години дебатът заглъхва. Другата причина е, че обсъжданията рядко са с разбиране на икономиката на планината и достъпа до нея. А икономиката, поради особеностите на подхода ѝ, определя границите на политическото въображение и го свежда до нещо осъществимо.

Фундаментални фискални решения за общински проекти като „Витоша“ и всичко останало

Основната пречка пред стопански, природозащитни и социални инвестиции и проекти, които засягат София, Витоша и субурбанизирани територии около икономическите центрове в България не са само вижданията и споровете по самите проекти. Разбира се, тогава, когато са налице различни виждания, независимо дали са по повод концесии, ВиК, топлофикация, паркове или полезни изкопаеми, споровете и действията на отделни групи могат да блокират всички проекти.³ Ако общините, включително София, разполагаха с данъчни приходи, които не са само върху имуществени права и смет, те биха могли да разполагат с необходимите средства за повече инвестиции.

Иначе казано, фундаменталният проблем на всички общински инвестиции е начинът, по който работи или не работи - в зависимост от оценката на наблюдателя - фискалната децентрализация. Според мен тя работи на политически, а не на стопански принцип. Т.е. практически фискалната децентрализация се случва, като всички пари от преки и косвени данъци върху стопанската дейност и доходите се съсредоточават в София (в НАП, Министерството на финансите, другите министерства и/или правителството), а след това кметовете кандидатстват пред правителството,

3 Може би най-подробният емпиричен анализ на отношението към общински проекти е дисертационният труд на Любомира Димитрова „Икономика на общественото участие. (Население и инвестиционни предложения за добив на златосъдържаща руда в общините Брезник, Крумовград и Трън, 2001-2017)“, СУ, 2021 г.: Анализът на д-р Димитрова доказва, че решенията от подобни обсъждания не задължително се опират на рационални икономически мотиви и могат да бъдат мотивирани от кампани и медии. Подобни могат да бъдат и решенията, предизвикани от съдебни спорове по повод прилагането на законите за опазване на околната среда, виж: Красен Станчев и съавтори. Пропуснати ползи от забавянето на стопански проекти поради оспорване на процедури по опазване на околната среда. (Изследване на КС2 ЕООД по поръчка на МОСВ: Договор Д-33-19/22.03.2018 г.):

министерствата за субсидии и финансираня. Ефектът е зависимост на общинските финанси от управляващите в момента.

Може да се очаква, макар и да не е сигурно като действително осъществяване, че при не-политическа, а икономическа фискална децентрализация, обсъжданията и решенията за общински проектоинвестиции в областта на опазването на околната среда и използването на природните и културните дадености (каквато без съмнение е и Витоша) биха били по-рационални, при действие на фискалната децентрализация в зависимост от правата на собственост и стопанска дейност на местно равнище.

В момента са възможни няколко варианта на такава децентрализация. С известен телеграфен коментар, релевантен за казуса „Витоша“ (но не само), те са следните.

1. Концесии, наеми и pogodни отношения на собственост: съответното действащо законодателство позволява и предполага а) приход в общинския бюджет до 50% от концесионни възнаграждения⁴, б) изменения на договора между концедента и концесионера в зависимост от променящите се макроикономически и други условия и в) собственост на общината (концедента) върху прираченията на обекта на концесия. В момента този потенциал на концесионните решения се използва най-пълно в концесионните договори за добив на полезни изкопаеми. В други области, например договорите за услуги, практиката е ограничена и доста обърквана като мотивация на решенията на общинските и централните власти. В изпълнението на договорите за концесии и пред стопанския им потенциал има нетривиални проблеми, които произтичат от буквата и духа на чл. 18 от конституцията, въвел през 1991 г. 21 изключителни права на държавна собственост. Например собствеността върху подземните изкопаеми предполага решенията по повод разполагането с тях да са прерогатив най-вече на собственика, т.е. държавата и правителството. Националните природни паркове са pogodен казус. И при едните, и при другите обаче местните общности могат да променят изхода от упражняването на правата на собственика. (Тези хипотези са подробно анализирани в източниците, посочени в бел. 2.)

2. Данъци ad hoc, които не са точно предвидени

4 В община Трън тази перспектива не е преценена като изгодна за местната икономика и бюджет от гражданите, участвали в местен референдум по повод добива на златна руда и от общината. Това решение противоречи на опита на хората от самата община, в който подобна стопанска дейност, като 100% чуждестранна инвестиция, е била основа на местната икономика до края на 1940-те години.

ни в законодателството за местните данъци и такси. Местните данъци са приходоизточник, който е основан на тясното разбиране на имуществените права само като владеене на движима и недвижима собственост. Възможно и логично е по-разширено тълкуване на тези права, като се включат разпореждането и използването със и на обекта собственост. През 2019 г. колежата Георги Ангелов от институт „Отворено общество“ предложи в София, като мисловен експеримент, да бъдат приложени шест такива данъка. Според замисъла му те би трябвало да отчитат правото на живеещите в града като привилегия за достъп до ясли и детски градини или места за паркиране.⁵

3. Действителна фискална децентрализация. От 2018 г. е налице, макар и не редовно-формално декларирано⁶ в Сдружението на общините по повод перспективата 2% от приходните данъци (при запазване на действащата от 2007-2008 г. праз от 10 на сто) да остава в общините където е произведен. Предложението е на ИПИ и е от 2014 г. То се ограничава само до данъка върху доходите на физическите лица.⁷ Ако реформата бе направена през 2022 г., Столична община би разполагала тази година с 0.32 милиарда лева повече собствени приходи.⁸ Много по-разумен от икономическо и фискално гледище подход би било реформата да включи и 2% от данъка върху доходите на юридически лица. Освен повишаването на собствените приходи в бюджета на общините (за които са необходими и други реформи), положителните ефекти от такъв подход са в следните веро-

ятни развития: а) местните власти и бизнес придобиват интерес да си сътрудничат в определянето на собственост, среда за водене на бизнес и в съревнование с други общини (включително за субсидии и проекти, финансирани от централния бюджет); б) по-голяма прозрачност и доброволност в плащането на корпоративни и лични данъци и в) съвместен стремеж за задържане и повишаване на качеството на работната сила в общината.

Тези три подхода не са единствените приложими механизми за увеличаване на приходите на всяка община, включително в името на осъществяването на проекти като развитието на Витоша.

Основният икономически подход е в полето на правилното определяне на правата на собственост и на разходите по осъществяване на тези права.

Колкото и обаче да изглеждат приложими към Витоша принципите на защита на правата на собственост (включително изпълнението на приватизационния договор, с който фирма „Въжени линии“ ЕАД е придобита от „Витоша Ску“ ЕАД)⁹ към инвестиции и проекти за развитието на Витоша, тези права в момента са оспорвани, всяка форма на договаряне е поставена под съмнение и отложена за неопределено време. В същото време инвестиции не се правят, съществуващата преди години инфраструктура (лифтове, влекаче, подвеждащи пътища и пътеки, прилежащи съоръжения) са амортизирани и често напълно негодни за експлоатация.

Завареното положение в правата на собственост не се разглежда като основа на договаряне, а като повод за конфликт, завземане на собственост. „Витоша“ се разглежда само като обществен (т.е. на държавата и общината) ресурс. Поради това най-често като основен порок на управлението ѝ се предпоставя приватизацията на „Въжени линии“ ЕАД.¹⁰ Обясненията на сегашното незадоволително положение с използването на Витоша варират от вменияване на лична вина на вземалите решения до воденето на съдебни дела по повод приватизационния договор и по линия на зако-

5 *Виж: Георги Ангелов. Шест радикални идеи за София Форбс, 8 октомври 2019 г.: шест-радикални-идеи-за-софия/*

6 *Мнението на общините може да бъде видно в документалния филм „2% в твоята община“ (директор на продукция Петър Ганев, режисьор Марин Христов).*

7 *Първият обстоен анализ на ИПИ на състоянието на общинските финанси и положителните ефекти от заделянето на 1/5 от приходния данък в общините е от 2018 г., обобщавайки стопанска и фискална статистика до 2017 г. (виж: Петър Ганев, Явор Алексиев, Десислава Николова. Пътят към фискална децентрализация: споделяне на данък общ доход с общините. София, ИПИ, 2018. Предложението за реформа е уточнено с отчитане на механизмите на изравняване между „богати“ и „бедни“ общини през 2022 г. (виж: Изравнителни механизми в общинските финанси. Споделяне на приходите от облагането на общия доход и модели за „изглаждане“ механизми на регионалните дисбаланси. София, ИПИ, март 2022):*

8 *За потенциалните положителни ефекти за София, Софийска област и всички общини в България виж: Петър Ганев. Ефекти от преотстъпването на 1/5 от приходите от приходното облагане към общините. София, ИПИ, 24 ноември 2023.*

9 *Договорът е достъпен на интернет страницата „Архиви за природата“. Той е сключен преди 17 години и задълженията по него (а именно запазване на предмета на дейността, поддържане на определена заетост и инвестиции) са със срок 25 години. Срокът и частично задълженията на новия собственик правят този приватизационен договор близък по съдържание на договорите между концедент и концесионер.*

10 *Елементарен преглед на публикациите по темата дава ясна представа.*

нодателството за опазване на околната среда и Закона за горите. Самото това законодателство и съдебната практика по прилагането му често предполагат, макар и негласно, пълна ненамеса на човешка дейност, ограничаване на правата на собственост до владеене, независимо от обществения статус на собственика, и не отчитат обстоятелства в използването и разпореждането със собствеността, които биха изисквали законодателни промени. Предложенията за такива промени, неорганизирани и плахи сами по себе си, са обречени на неуспех, преди да се разгърнали.

Малко теория

Въпреки публичните страсти по повод „Витоша“, положението е тривиално от гледна точка на икономиката. То е вариант на ситуация, описана в известната теорема на Раналд Коуз през 1960 г.¹¹ Преглед Витоша, става дума преди всичко за следното:

- Външните въздействия от *случилата се* ситуация в определянето на правата на собственост и свързаните с нея дейности (в дадения случай управление, поддръжка и усъвършенстване на съоръжения като лифтовете и др.) се поемат от хора, които не участват пряко в тази дейност, но са реципрочни на разходите по воденето на самата дейност.

- Когато основният деятел има готовност да покрие или намали външните въздействия, тя би се осъществила, ако е налице възможност за договаряне на разходите за прехода към състояние без или с намалено външно въздействие. За да бъдат разходите по прехода поносими или пренебрежими в перспектива, страните в противостоещото трябва да са стигнали до положение, в което противостоещото има повече рискове и загуби, отколкото решението чрез договаряне. Тогава външният ефект ще бъде коригиран чрез възможно най-ефективното решение и първоначалното разпределение на правата на собственост няма да има съдбовно значение.

- Ако обаче това не се случва, т.е. ако противостоещото не води до договор с ясни параметри, които да предефинират правата и териториите, или когато няма сила, например съд (или друг орган), който да се намеси и да разпредели правата, като намали трансакционните разходи по осъществяването до степен, в която преговорите могат да се проведат,

¹¹ Виж: Ronald Coase, *The Problem of Social Cost*, *Journal of Law & Economics*, October 1960, vol. 3, No1, pp.: 1-44. Тази статия е едно от основанията на автора да бъде присъдена Нобеловата награда по икономика за 1991 г. За общата приложимост на Теоремата към анализа на политическия развитие виж: Красен Станчев. *Теоремата на Коуз и защо светът не върви към провал*. Интервю, *OFF-News*, 30 септември 2016.

външните въздействия и за едната, и за другата страна се превръщат в невъзвръщаеми загуби, „тотална щета“ или „потънали гемии“.

- Когато тези щети станат непоносими или когато се появи външната сила, която да доведе до договаряне, гемии ще са „потънали“ само за периода преди договарянето.

Развитието на Витоша е в такова състояние на *засага* „потънала гемия“. Това най-добре се вижда по липсата на план за управление. Загънената улица се възпроизвежда, защото разходите на едната страна са публични, т.е. разпръснати сред публиката, която намира заместители или алтернативи на посещението на Витоша, защото неизползването ѝ като ресурс – „климатик“, курорт, място за разходки и прочее, са пропуснати ползи (подлежащи на заместване от други, подобни на Витоша гостъпни ресурси, природни дадености).

Едно от възможните решения на проблема е превръщането, преговарянето на витошките приватизационни договори и договорите за наеми на постройки и съоръжения в концесионни договори.

Прецизни обсъждания

Всеки, който кандидатства да управлява София, а понякога и кандидатите за представители в законодателното събрание от София, се чувстват длъжни да се изкажат за Витоша. По неин повод се потвърждава общото правило на политическите съревнования, което гласи, че кандидатите се чувстват длъжни да доказват, че другите са били или ще са по-лоши управници, но в края на краищата всички се оказват прави в тези си твърдения.

Мненията на кандидатите за тези длъжности се разпростират от ненаучна фантастика до неспазване на законите и откровени безсмислици. (От вида на последните е едно предложение на водача на „Атака“ от 2019 г. LGBT парадите да бъдат изнесени в планината.)¹² Но общият знаменател на всички мнения е пренебрежение към фактическото положение на нещата и икономиката на гостъпа до Витоша.

Общ подход на обещанията за Витоша е, че те не се съобразяват с обстоятелството, че рано или късно ще трябва да се променят договорите, а вероятно и част от правилата, определящи свободата на стопанските дейности в планините и че всички нововъведения и проекти ще трябва да бъдат финансирани. По повод финансите на община София също се изказват много небивалици, макар да са налице много обективни наблюдения.¹³

¹² Виж: Клуб „Z“, 18 септември 2019 г.

¹³ Виж външен преглед на състоянието на Столична община в рубриката „Общински анализи“ в портала „Регионални профили“, където са публикувани 12 такива анализа.

Боянски Водопад / Boyana waterfall

(Понеже стана дума за фантастика, следва да кажа, че и аз имам такива идеи. Не точно за Витоша, а за реклама на Витоша и София като зимна ски дестинация.

Който се интересува, може да посети нарочната ми страница във Фейсбук - SOFIA SKI OPENIG. Там се опитвам да докажа, че с поносими, всъщност незначителни, инвестиции част от улиците на София са прекрасна възможност за ски събития и забава. Засега страницата е само скромно място за обяви, свързани със зимните спортове. От коментарите изглежда, че както всяко едно такова начинание и това среща съпротивата на живеещите наоколо. На мен тя, съпротивата, ми изглежда преодолима по правилата на Теоремата на Коуз.)

Най-честото твърдение в предизборна обстановка е, че „столичани нямали достъп до Витоша“. То противоречи на онова, на което всеки е свидетел. Събота и неделя планината е пълна с хора. Посетителите са много гружелюбно настроени, както обикновено във всяка планина - те се поздравяват и усмихват, понякога започват разговор или дават съвет.

Понякога Витоша наистина бива затваряна извънредно поради различни инициативи и кампании. Една такава инициатива е „Да изчистим България“. Иначе през уикендите планината е затворена за автомобили от януари 2013 г. Различни ограничения винаги е имало. От „Спаси София“ понякога се оплакват, че Витоша била парк, а не паркинг. Причината е, че не могат да се развият лифтовете, да се възстановят и разширят старите и да се построят нови (за това – по-долу), а не в това, че хората се качват с автомобили или пеша.

Всъщност хората се качват с автомобили, защото няма достатъчно удобни лифтове. По повод лифтовете също има идеи. С малки изключения, те се свеждат до някаква форма на експроприация на вече приватизираните съоръжения.

Понякога има неясни послания, че щели да се възстановят и осъвременят двата лифта – от Симеоново и Княжево до „Алеко“ и Копитото. Но от 2019 г. е известно, че съоръженията са собственост на главния акционер на „ТехноАлпин“. Вероятната причина за неговото присъствие е и оценката на перспективите на планината като място за спорт и отдих. Този потенциал и в момента се използва от многобройни съревнования. Чуждестранната собственост е пречка пред местни непублични групи за натиск: на български собственик може да бъде пратен дори без повод някой прокурор, неофициални притеснители или да му бъде „направено предложение, което не може да откаже“.

През годините имаше различни „решения“ за достъпа до Витоша. Едно от тях бе да се увеличат автобусните превози през цялата седмица. Засега, доколкото ми е известно, няма достатъчно наблюдения и прогнози какъв би бил броят на посетителите в делничен ден. Освен това автобусите, както и автомобилите, са несравнимо по-замърсяващи от лифтовете. На тази особеност на лифтовете почти никога не обръща внимание. Има и идея за използване на електробуси. С тях общината вече разполага, но те или не стават за пътищата и спирките в планината, или са по-ползени за изчистяването на въздуха в града.

Преди години кандидат за кмет изказа намерение да предложи на собственика или да прегаде собствеността на гържавно-общинско гружество или да му издаде заповед за премахване на съоръженията на двата кабинкови лифта - за да направи публично-частно гружество, тъй като правителството е собственик на земята. Този замисъл не е по-различен от политиката на една партия през 1947-1948 г. Освен това публично-частните партньорства съдържат в себе си риск публичният интерес да се представява от кмета и неговото мнозинство в общинския съвет, а частният - от техни приятели.

При някои политици кандидати за управление на София замисълът е по-скромен и повече в руслото на описаните икономически подходи. Например предлагат се преговори и срокове от няколко години както за да се постигне съгласие, така и за да бъдат премахнати законовите пречки за инвестиции на Витоша. Сегашното мнозинство в съвета на Столична община, доколкото може да се съди по публикации в медиите, е против такова решение. Неговите представители по-често са склонни да правят изказвания, че по-често, ако не всички, дейности в планината следва да се водят от гържавни и общински гружества, финансирани предимно от бюджета и че съоръжения може да се строят или осъвременяват само в точните граници на съществуващите трасета. Има странни публикации, които обясняват, че е възможно лифтовете да бъдат възстановени във вида и с технологиите от 1950-те и 1960-те години. Това наистина е така, но цената би била като за уникална поръчка и не става дума за музей, а за съвременни съоръжения. Не знам някой да има отговор на въпроса защо хората ще предпочитат да се качват със ски и бордове в тези машини на времето, вместо да отидат, ако могат, някъде другаде.

Ако все пак някой от тези замисли бъде наложен, пак ще се наложи с колеги да изчисляваме пропуснатите ползи.

Преглед на някои действителни проблеми

Когато няма договаряне на страничните въздействия според правата на собственост, проблемите биват изтласквани към регулиране и процедури:

1. Планът за управление (ПУ) на Природен парк (ПП) „Витоша“ е готов от средата на 2016 г. Има няколко предварителни обсъждания, но той не се придвижва по не съвсем обясними за мен причини.

2. Той не предвижда строителство на нови съоръжения. Затова и както стана дума, няма лифтове. Последните съоръжения, голяма част от които днес са извън експлоатация, не работят поради амортизация и високи разходи за поддържането им в първоначалния вид.

3. Както стана дума, собственикът ги придобива през 2007 г. по процедура по общинска приватизация. Приватизационният договор не предвижда ангажименти за инвестиции в нови съоръжения, тъй като това е забранено от плана за управление на парка. Цената на договора отчита обстоятелството, че съоръженията са на загуба (около 0.5 млн. лв. на година). Единствените ангажименти са по повод поддържането на определено равнище на заетост, което е безсмислено (поради амортизационното състояние на съоръжения и споменатата вече забрана). Но според последния отчет на дружеството (за 2022 г.) заетостта е по-висока от поетия ангажимент.

4. В крайна сметка остават използвани, макар и не напълно, кабинковият лифт „Симеоново – Алеко“, триседалковият лифт „Витошко лале“ 1 и едноименната ски писта, които са най-съвременните, изградени да се проведе Единадесетата зимна универсиада в София (февруари 1983 г.).

5. Част от микроикономиката на казуса с Витоша е обстоятелството, че след придобиването на собствеността на съоръженията, поради строителния бум от 2006-2007 г., ОС на София приема решение за 50% увеличение на цената на строителните разрешителни. Вторият, вероятно по-съществен проблем от тази рубрика е цената на горите, която се увеличава девет пъти между 2003 и 2010 г. За последните години глобите за незаконна сеч се увеличават (като горна граница) от 3 на 20 хил. лв. Строителството на съоръжения за ски и туризъм (например лифтове) изисква смяна на предназначението на закупената гора.

6. При това положение се появяват законодателни инициативи, които да променят Закона за горите в смисъл да се облекчи строителството на нови и реконструкцията на стари ски писти, станции и стълбове на лифтове и влече

кове без процедура за смяна на предназначението на горските територии. (Такава се изисква според промените на ЗГ от 2012 г.) Логиката на такива предложения е в това, че съоръженията все пак в действителност остават в горските масиви. Всичко това не би могло да отмени процедури по ЗУТ и ЗООС. За такива съоръжения се изисква решение на компетентните органи за ОВОС. Това е в съответния закон от 1991 г., чийто съставител и вносител във ВНС съм аз.

Законодателните промени са обявени за „лобистки“, в интерес на собственика. Но дори и нов собственик след експроприация по модел отпреди 1989 г. ще се окаже пред същите ограничения.

7. При спазването на споменатите действащи закони осъвременяването на всички ски писти и лифтове, както и строителството на нови не би трябвало да е проблем. Тогава няма да има нужда от градски линии и пр. Сегашните трасета и лифтовете на Ветровала и Коняръника са неизползваеми. Собственикът на съоръженията е осъден от ВАС да възстанови лифтовете. Но те не могат да бъдат използвани без пистите и поддържането на път, отвеждащ гостите до тази част на планината през зимата, но и през лятото. Решения от този род не вземат предвид целния контекст на работата на лифтовете, а само задълженията по съответния договор. Те и не могат да направят това. За да има напредък, трябва да се промени договорът. А за да се изпълнява каквато и да е дейност, тя трябва да бъде предвидена и отнositелно точно разписана като инвестиции, права и задължения.

8. Цялата процедура трябва да започне от бъдещето. Вероятно е необходимо цялостно преработване на ПУ на Витоша. Ако в някакъв момент голям съвременен лифт или даже зъбчатата железница се окажат възможни проекти за достъп до планината от Княжево до Копитото или Ушите, планът следва да дава възможност поне да се обсъждат. Може би най-голямата безсмислица в сегашните противопоставяния на различни възгледи е вкоренеността на представите за развитие на Витоша в миналото и теологиите отпреди 40-60 години. Между другото, ще са необходими и съоръжения за изкуствен сняг - освен на класическите писти, те са нужни и на ски пътищата до Симеоново, Драгалевци и Княжево. (Поради застрояване, за Симеоново това би било много трудно.) Но тези пътища следва да бъдат разширени и обезопасени. Мисля, че би било добре да има и лифт от Владая и ски път до Владая. Или лифт до Коняръника. Но това е в царството на мечтите на хората от Перник.

9. Понеже стана дума за Ветровала... През 2001 г. ветровал повали около 60 хектара дър-

вета в резерват „Бистришко бранище“. И най-„смелите“ плановете за възраждане на ски зоната над София не биха поставили под риск и 2% от това природно разрушаване на гори. Страницата на ПП „Витоша“, която може да бъде много по-добра, ПУ, отчетите и други официални източници дават достатъчно информация за мероприятията по опазване на околната среда - катастрофичните обобщения са далеч от действителността.

Ако ПУ не бъде приет и ако промените в Закона за горите не бъдат направени, на следващите кметски избори разговорът ще бъде същият или още по-безумен.

А дотогава хората ще се качват на Витоша пеша, с автомобил или с единствения лифт, ако работи, а кандидатите за управление на града и страната ще продължат да предлагат неосъществими решения.

Още веднъж за финансирането на „Витоша“

Споменатите по-горе три начина на финансиране на общински начинания са достатъчни

(дори при забавени промени в децентрализацията на бюджетите) за финансирането дори на грандиозни проекти за развитието на Витоша.

Основният проблем не са средствата, а *липсата на представа* за това какво точно ще се предприеме и по какъв начин ще бъде отчетен интересът на вече работещите в планината хора, частни предприятия и общински фирми. Доколкото може да се съди по наличната информация за състоянието на флората и фауната в планината, засега съществени предизвикателства вследствие на стопанска дейност няма. Въпреки субурбанизацията и ползящото разширяване нагоре на кварталите и селата в подножието на планината.

Обстоятелството, че Витоша е парк, наистина е съществено от гледна точка на възможностите за финансиране. Резервен източник на средства е продажбата на билети за достъп до цялата планина. За такъв подход има достатъчно добри примери - в България, но най-вече в чужбина.

VITOSHA TRAFFIC JAMS

assoc. prof. Krasen Stanchev, Ph D

Article seeks economic explanations for a series of dysfunctional visions for development in Vitosha.

Although explanations are often given related to lack of municipal funds, the problem is not this (several sources are cited), but the fact that it is not possible to arrive at a clear formulation of investment intentions.

Why this is not possible - the author finds an explanation in public choice theory and in Ronald Coase's Theorem.

АРХИТЕКТУРА ARCHITECTURE

Magazine
for architectural creativity,
architectural theory and criticism
YEAR SEVENTY FIRST

5 - 6
2024

Edition of the Union of Architects in Bulgaria. "Architecture" magazine is included in the National reference list of modern Bulgarian scientific publications with scientific peer review /NACID/.

Circulation: 1000, ISSN 0324-1254

Address: 1504 Sofia, 11 Krakra str.,

e-mail: sab@bularch.org, www.bularch.eu

Editorial board:

arch. Iliyan Nikolov – Chairman

prof. arch. Atanas Kovachev, D.Sc.

prof. arch. Valery Ivanov, Ph.D.

prof. arch. George Stanishev, Ph.D.

prof. eng.-arch. Penyo Stolarov, Ph.D.

prof. arch. Alexander Slaev, Ph.D.

assoc. prof. land.-arch. Velyana Naydenova, Ph.D.

arch. Aneta Slavova, Ph.D.

arch. Maria Diamandieva, Ph.D.

arch. Aneta Vasileva, Ph.D.

Responsible editor: arch. Evgenia Kukusheva

Graphic design and preprint: The egg adv. agency, office@theegg.bg

Proofreader: Lora Sultanova

Print: Spektar JSC.

First and fourth cover: Sofia and Vitosha mountain, photos G. Bonev

Second cover: Map of Vitosha

Third cover: Paintings from Vitosha by Plamen Valchev

FROM THE FIRST STEPS TO THE 1992 OLYMPICS 4

FIRST STEPS TO PROTECT VITOSHA'S NATURE 5
arch. Evgenia Kukusheva

VITOSHA NATIONAL PARK 15
arch. Delcho Sugarev

VITOSHA NATIONAL PARK 28
arch. Konstantin Maslarski

BULGARIA'S CANDIDATURE FOR THE WINTER OLYMPICS 36
arch. Evgenia Kukusheva

PERSONAL POSITION 45

THERE IS NOTHING HIGHER THAN VITOSHA 46
arch. Petar Dikov

CONTENTS

АРХИТЕКТУРА

ARCHITECTURE

5 - 6
2024

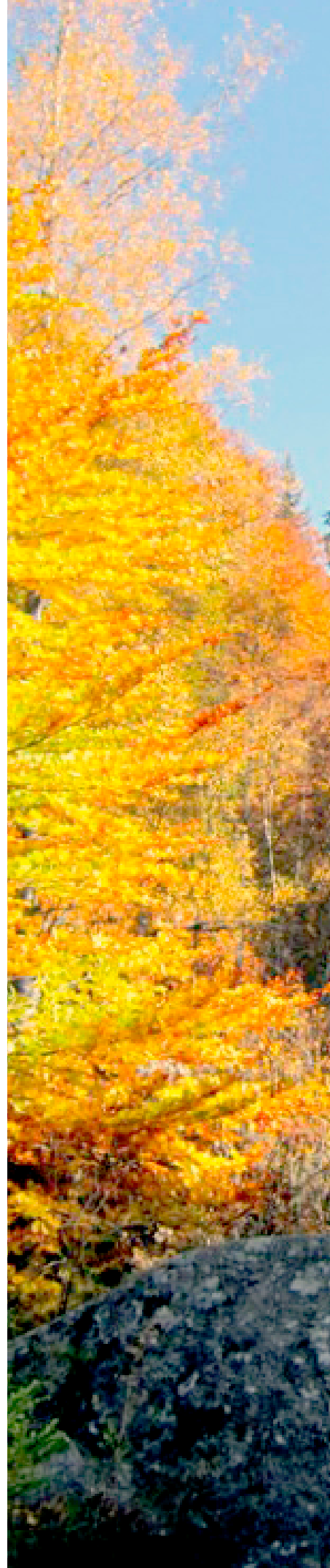

Magazine
for architectural creativity,
architectural theory and criticism
YEAR SEVENTY FIRST

CONTENTS

- 53** REGULATORY BASIS, MANAGEMENT, NATURE PROTECTION OF NP "VITOSHA"
- 54** LEGAL REGIME AND PROBLEMS
Boris Milchev
- 62** ADMINISTRATION
eng. Dimitar Stoev
- 74** CONSERVATION VALUES
Thoma Belev
- 86** DEVICE, SPORTS, TOURISM
- 86** THE DEVICE OF THE TERRITORY OF VITOSHA -
MANY PROBLEMS AND FEW SOLUTIONS
arch. Snezhana Stanoeva
- 94** DEVELOPMENT OF RECREATION, TOURISM AND SKI SPORTS IN THE SCOPE OF
THE VITOSHA VALLEY
arch. Emil Lekov
- 106** GENERAL INFORMATION ABOUT THE APPEARANCE
AND DEVELOPMENT OF SKIING AND SKI SPORT ON VITOSHA
Marina Tepavicharova
- 114** VITOSHA - THE MOUNTAIN THAT IS WAITING FOR ITS REVIVAL
Vencislav Venev
- 123** FUNDING
- 124** VITOSHA TRAFFIC JAMS
assoc. prof. Krasen Stanchev, Ph D

**Sources of illustrations are not credited when they are the author's.
The texts in English are by the authors of the articles.

Картини от Витоша на Пламен Вълчев

Списание
за архитектурно творчество,
архитектурна теория и критика

арх. Евгения Кукушева
арх. Делчо Сугарев
арх. Константин Масларски
арх. Петър Диков
Борис Милчев
инж. Димитър Стоеv
Тома Белев
арх. Снежана Станоева
арх. Емил Леков
Марина Шойлева-Тепавичарова
Венцислав Венеv
доц. д-р Красен Станчев

ИЗДАНИЕ НА СЪЮЗА НА
АРХИТЕКТИТЕ В БЪЛГАРИЯ

Цена: 20 лв.